

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

קורח

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואלי שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמות

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות שבת

אפיית החלות לכבוד שבת

א. חסידים ואנשי מעשה נוהגים בכל ערב שבת קודש לאפות חלות לכבוד שבת כדי שתקיים האשה מצות "הפרשת חלה" היות שבערב שבת נברא אדם הראשון שהיה חלתו של עולם והיא קלקלה חלתו של עולם לכן מפרשה חלה לתקן זה^א. ותדקדק לאפותן דוקא בערב שבת, כיון שהחטא של חוה היתה בער"ש. וגם שיהא כדוגמת לחם הפנים שהיו נאפים בער"ש^ב.

ב. חכמינו ז"ל הפליגו בחשיבות קיומה של מצות חלה וסגולתה, ואמרו: בזכות חלה העולם נברא. ובשבילה זכו ישראל ונכנסו לארץ. וכל המקיים מצות חלה כאילו ביטל עבודה זרה. וכאילו קיים תרי"ג מצוות. ועל ידי קיומה מתברך בממונו^ג.

עיונים והארות

ומפרש, מפני ששפכה את דמו של אדם הראשון, וכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, לכן היא מתחייבת שישפך דמה בעון זה.

ומפני מה ניתן לה מצות הפרשת חלה, מפני שקלקלה את אדם הראשון שהיה גִּמּוּר חלתו של עולם, פי' כמו שמפרישים חלה מן העיסה היא גמר של העיסה כי בכך נעשית ראויה לאכילה, כך משנברא אדם הראשון בא העולם לתכליתו ולתיקונו ולכן ניתן לה מצות הפרשת חלה.

ומפני מה ניתן לה מצות הדלקת הנר, מפני שהיא כבתה נרו של עולם וכתוב נר ה' נשמות אדם.

אמר רבי יוסי בן קצרתה כאשר הזאת שמבקשת להפריש חלתה מקשקשת ומרטיבה עיסתה במים ומגבלת את הקמח ומגבהת חלתה, כך עשה הקב"ה גבל את העולם במים ואח"כ הפריש ממנו את אדם הראשון שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואח"כ ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וזאת ההפרשה באה לתקן האדמה כולה כחלה הבאה לתקן את העיסה.

ג. כתב מו"ר בן איש חי (ש"ב פר' לך לך אות ו) אפיית הפת שהוא עיקר סעודת שבת ודאי צריך לאפות ביום שישי כדי שתוציא האשה חלה מן העיסה, ודבר בעתו מה טוב לפי שבערב שבת נברא אדה"ר שהוא חלתו של עולם ובו ביום נעשה מה שנעשה.

וכ"כ היעב"ץ בסידורו (סדר ער"ש, אות א) הלחם צריך לאפותו דוקא בער"ש, להיות חם ביום הלקחו דוגמת לחם הפנים שנאפין בער"ש.

וכ"כ בביאור הלכה (סי' רמב, בד"ה והוא מכבוד שבת), ויש לזה רמז בכתוב (שמות טז, ה) והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו וגו' את אשר תאפו אפו וגו', משמע דיש לאפות בער"ש להכין לשבת, גם בזמן הגמ' היה מנהג קבוע לזה כמו שהביא המג"א (ס"ק ד) ראייה לזה מתענית (כה). דדביתהו דר' חנינא כל ערב שבת היתה מסקת התנור, שיהיו סבורים שאופת פת.

ג. איתא במדרש בבראשית רבה (פרשה א אות ד), רב הונא בשם

א. כ"כ רמ"א (סי' רמב סעי' א) וז"ל: נוהגין ללוש כדי שיעור חלה בבית לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת ויו"ט, והוא מכבוד שבת ויו"ט, ואין לשנות. ע"כ. ויש לזה רמז בקרא והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו וגו' את אשר תאפו אפו", משמע דיש לאפות בער"ש. ובמג"א (ס"ק ד) כתב, ולי נראה ראייה לזה מתענית (כה). דדביתהו דר' חנינא כל ערב שבת היתה מסקת התנור, שיהיו סבורים שאופת פת.

מצות הפרשת חלה

כתוב בתורה (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ונלמד מכאן דמי שעושה עיסה צריך להפריש חלה. שיעור הפרשת חלה הוא, כמנין חלה מ"ג ביצים וחומש ביצה, דהנה עיסת המדבר היתה "עומר", והעומר עשירית האיפה, והאיפה היא שלש סאין, והסאה ששה קבין, והקב ארבעה לוגין, והלוג שש ביצים. נמצא, שהאיפה היא ארבע מאות ושלושים ושתיים ביצים ועשירית ממנה זה ארבעים ושלוש ביצים וחומש ביצה, והיא שיעור המחייב בחלה.

חייב החלה הוא, משנתן הקמח במים (מה שנקרא בלשון חז"ל גלגול), ולחלה אין שיעור ידוע מן התורה אפילו הפריש כשעורה מכל העיסה פטר את כל העיסה שבעריסה (זה הכלי שבו לשים) מדין חלה שכתוב "ראשית עריסותיכם חלה תרימו" וכל שהוא מרים ממנה הרי הוא פטור, אבל חכמים חייבונו להפריש מן העיסה חלק אחד מעשרים וארבע כדי שיתן אדם לכהן מתנה ראויה. והאופה שעושה עיסה מרובה על מנת למכור, חייבונו בחלק אחד מארבעים ושמונה. אבל בזמן הזה שהחלה הולכת לשריפה מפרישים דבר מועט. ועל זה כתב הבא"ח (ש"ב שמיני) שכיון שהאריז"ל בטעמי המצוות כתב שגם בזמן הזה ידקדקו להפריש אחד מן הארבעים ושמונה, אע"פ שהחיד"א כתב שלא ראה ולא שמע שום חסיד נוהג בזה, כדי לחוש לדברי האריז"ל טוב יעשה אדם לקיים פעם אחת הפרשת חלה בעצמו וידקדק להפריש אחד מארבעים ושמונה וטוב שיעשה זאת קודם יום הכיפורים כדי להוסיף זכות על זכויותיו.

איתא במדרש (ב"ר י"ז ח) מפני מה ניתן לאשה מצות נדה,

ג. מצות הפרשת חלה נמסרה לאשה לקיימה^ז. ובשעת הפרשת חלה תתפלל האשה שיתן לה השי"ת בנים צדיקים, יראי השם, ותלמידי חכמים^ה.

תגלחת הראש

א. מצוה לגלח שער ראשו לכבוד שבת קודש קודם חצות היום כי בערב שבת מתבערים הקליפות והדינים, והשיער רומז לדינים והגבורות ויש לגלחן לכבוד השבת^א. והטוב ביותר לגלח שער ראשו בתער אך יזהר

עיונים והארות

ראויה לאכילה, כך משנברא אדם הראשון בא העולם לתכליתו ולתיקונו ולכן ניתן לה מצות הפרשת חלה.

ומפני מה ניתן לה מצות הדלקת הנר, מפני שהיא כבתה נרו של עולם וכתוב נר ה' נשמת אדם.

אמר רבי יוסי בן קצרתה כאשר הזאת שמבקשת להפריש חלתה מקשקשת ומרטיבה עיסתה במים ומגבלת את הקמח ומגבהת חלתה, כך עשה הקב"ה גבל את העולם במים ואח"כ הפריש ממנו את אדם הראשון שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואח"כ וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וזאת ההפרשה באה לתקן האדמה כולה כחלה הבאה לתקן את העיסה.

וכידוע ע"י מצות הפרשת חלה זוכה האשה לחיי העולם הבא וכן כל אדם המקיים מצוה זו ורמז לזה חל"ה ר"ת חלק לעולם הבא.

ה. **הגהות** מיימוני (הלכות חלה, אות ל).

לאחר שתברך ותפריש חלה תאמר יה"ר מלפניך וכו' שתבורך עסתינו על ידינו כמו ששרתה ברכה ע"י שרה רבקה רחל ולא אמותינו, ותתן חיים טובים וארוכים לאדון שלנו וכן לבנים והבנות ונזכה לפרנסה טובה וישועה מן השמים ויקיים בנו מקרא שכתוב "וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך" אמן כן יהי רצון.

א. **כתב** באור זרוע (הל' ערב שבת סי' ז, עיין שם) מצוה לרחוץ ולחוף ראשו בערב שבת, ומקבל עליה שכר אם מקיימה אבל לא נענש עליה אם לא מקיימה, ובהגהות מרדכי החדשים (שלטי הגבורים על המרדכי דף ע"א ב) כתב דמצוה לרחוץ בערב שבת וללבוש בגדי שבת מיד וכן ביום טוב אבל ביום חמישי לא הוה יקרא דשבת אלא אם כן אי אפשר לחוף בערב שבת.

והטעם כתב באור זרוע פרק אלו מגלחין, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מנוול. (הביאו דרכי משה סי' רס אות א ומ"ב

ס"ק ז).

וכן פסק הרמ"א (סי' רס סעי' א) ואם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן. ע"כ. וכ"כ בשלחן הטהור לאדמו"ר מקאמאנא (שם סעי' ח) והמגלה בכל ערב שבת אשרי לו, וכן נהג מורי דודי רבנו צבי הקדוש [מזידיטשוב צוק"ל].

ובזוה"ק (ח"ג קנא:) איתא וז"ל "קח את הלויים וגו' וכל מאן דאתי מסטרא דדינא, בעי דלא ירבי שיערא, בגין דאסגי דינא בעלמא, ועל דא אתתא כהאי גוונא דלא יתחזי שיערא לבר, ובעיא לאחפייא רישה, ולכסי שיערא ואוקיימא והא אתמר" עכ"ל.

ר' מתנה אומר, בזכות ג' דברים נברא העולם, ואחד מהם בזכות חלה, שנאמר (בראשית א, א) בראשית ברא, ואין ראשית אלא חלה, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם.

ובמדרש בויקרא רבה (פרשה טו, אות ו) איתא, אמר ר' יוחנן למה נסמכה פרשת חלה לפרשת עבודה זרה, לומר לך כל המקיים מצוות חלה כאילו ביטל עבודה זרה.

והגהות מיימוני (הל' חלה, אות ל) כתב, בשבילה זכו ישראל ונכנסו לארץ, וכן נמי בפרשת שלח (במדבר טו, יח-כ) כתיב בבואכם וגו' חלה תרימו תרומה לה', ללמדך שזכו ישראל ונכנסו לארץ כדי לקיים מצות חלה.

ועוד כתב, תרי"ג בגימ' 'זו היא מצות החלה', ללמדך שכל הזהיר במצות חלה ומקיימה כראוי, כאילו קיים תרי"ג מצות שבתורה. (מבואו ועד צאתו).

ומ"ש שע"י קיומה מתברך בממונו - שורש הענין הוא מקרא מלא ביחזקאל (מד, ל) שנאמר וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך, ובשבת (דף לב ע"ב) ילפינן מפסוק זה דמי שנותן חלה מתברך בממונו ע"ש. וראה גם בספורנו (במדבר פרשת שלח פט"ו פ"ה) שכתב אחר חטא המרגלים הצריך גם החלה למען יהיו ראויים שתחול ברכה בבתיהם וכו' ע"ש.

וכידוע ע"י מצות הפרשת חלה זוכה האשה לחיי העולם הבא וכן כל אדם המקיים מצוה זו ורמז לזה חל"ה ר"ת חלק לעולם הבא.

ורמזו רבותינו עוד על הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, שבתחילת היום כאשר קם האדם ממיטתו דבר ראשון חלה תרימו לה' דבר ראשון צריך לעשות עבודת ה' בלימוד תורה ולהכין עצמו בהתלהבות גדולה לתפילה ולימוד התורה. ונרמז בר"ת חל"ה ויהי האדם לנפש חיה, שהתרגום מתרגם לנפש ממללא, שהאדם צריך בתחילת קומו ממטתו לדבר דברי תורה ותפילה.

ד. **איתא** בירושלמי (שבת, פרק ב, הלכה ו), כיון שהאשה מקשקשת עיסתה במים היא מגבהת חלתה, וגרמה לו חוה מיתה, לפיכך מסרו מצות חלה לאשה.

ובמדרש (בר"י י"ז ח) איתא, מפני מה ניתן לאשה מצות נדה, ומפרש, מפני ששפכה את דמו של אדם הראשון, וכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, לכן היא מתחייבת שישפך דמה בעון זה.

ומפני מה ניתן לה מצות הפרשת חלה, מפני שקלקלה את אדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם, פי' כמו שמפרישים חלה מן העיסה היא גמר של העיסה כי בכך נעשית

מאד על מקום הפאות.י.

עיונים והארות

אתפאר ומקום הפאר הוא מקום התפילין צריך להיות פנוי מכל שיער כדי שיניחו עליו פאר תחת אפר. ואדרבא כל שרוח הטומאה תנשב בחוזק ובעוצמה כך באותה מידה צריכים בני התורה להחמיר עצמם בזה עד הקצה האחרון לספר שערות ראשו להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתו והכל הוא לתקן עולם במלכות שדי ודי בזה. עכ"ל.

ב. ועיין למו"ר הרש"ש זיע"א שכתב וז"ל:

ועיין למו"ר הרש"ש זיע"א שכתב וז"ל: קודם חצות, שעדין לא הגיע זמן מנחה גדולה, יגלח ראשו לכבוד שבת, ע"י ישראל דוקא, ולא יגלח ולא ירחץ ע"י גוי דלא לאתערבא צולמא ידיה בצולמא דגוי, אלא ע"י ישראל. ובפרט אם הוא משורש קין יזהר להיות קרח, כי דינים קשים הם השערות דרישא דז"א, וכ"ש אותם דרישא דנוק' דז"א שהיא עשיה דאצילות שבה שורש הדינים ובה נאחזים, לפיכך אין ראוי לאשה לגלח, שלא לבטל הדינים לגמרי, אבל אותם דרישא דז"א צריך לגלחם כי ממותריהם יוצאים דינים תקיפים מאוד מאוד. ולפיכך צריך האדם בעת שמגלח לכון "שהוא דוגמת ז"א דאצילות". ולכון לסלק ולהעביר השערות שהם הדינים מרישא דז"א בתע"ר שהוא מצמצמ"ת היוצא מפסוק קדו"ש יהי"ה, כי יהי"ה בא"ת ב"ש מצמצ"צ, וקדו"ש גימ' תי, שהוא ד' יודין דע"ב כל אחד כלולה ממאה עם עשר אותיות דע"ב. והשם מ"צ הוא המגלח ומעביר השערות שהם הדינים מעל רישא דז"א והוא עם הכולל גימ' אדנ"י מלא.

וכדי שלא להעביר כל הדינים, יניח "המלכות" של השערות, שהיא מלכות דעשרה ספירות דגולגלתא שבשתי פאות הראש לקיים מצות "לא תקיפו פאת ראשכם" בכל פאה משתי פאות, אשך כל פאה גי' **אלהים** שבמלכות, אלא שיכוין אותו דיודי"ן **אלף למד הי יוד מם** רחבה מהאזן עד שליש המצח, וגובהה מלמעלה מעט יותר מן גובה האזן אם תתפשט מכפיפתה, והתפשטותה מלמטה עד שלא תכנס בשערות הזקן. ויכוין לקיים מצות "ולא תשחית את פאת זקנך" בכל פאה מחמש פאות של הזקן. ולא יחתוך שער הזקן כלל לא בתער ולא במספרים, לא למעלה ולא למטה ואפילו אותם שתחת הזקן החופפים על הגרון ולא בשום מקום כלל ועיקר. ולא עוד אלא שצריך לזהר שלא ליגע בשערות זקנו שמוא יתלוש איזה שער כי הם צינורות השפע, חוץ משער שער על השפה העליונה המעכבת את האכילה שיש לחותכו במספרים, ע"כ.

קודם תגלחת הראש

בערב שב"ק קודם הגילוח יאמר בקשה זו

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵיתִיה

יאהדונהי

בְּדִחְלִי וְרַחֲמֵינוּ וְרַחֲמֵינוּ וְדִחְלִי

יאהויהה איהויהוה

לִיְחֲדָא שְׁם י"ה בְּו"ה

בְּיַחְדָּא שְׁלִים

יהוה

בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, תְּרִינִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹם עֶרֶב

ועיין לרבנו האר"י זיע"א (מבוא שערים ש"ג ח"ב פ"ז) וז"ל, שערות הם חוזק הדינים, והם מלשון שיעור, דהיינו כח הדין הנותן גבול ושיעור וכי' ולהכי בעי לאעברא שערות מעל אודנוי, שלא יתאחזו הדינים באודנין עכ"ל. ועיין בשער הכוונות (דף א ע"ג) שיש כמה בחינות בשערות וכולם מותרי הגוף והם דין.

כתב המהר"ח"ו זיע"א (בשער המצוות פ' קדושים) להעיד על מנהג רבו וז"ל: היה מורי ז"ל נזהר מאד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה גדולה ואפילו בערב לא היה מגלח ראשו אלא קודם חצות היום דוקא עכ"ל. סידור היר"א (ח"א דף 167), בא"ח (שם אות יד), כה"ח פלאגי' (ס' כז אות יב), מורה באצבע (שם אות קלה), ובשער המצוות (דף כד ע"א) ועיין בכה"ח (ס' רלב ס"ק טו) שהביא דברי מהר"ח"ו.

ועיין להרה"ג המקובל הגדול מהר"א עפגין שליט"א בספרו החשוב "דברי שלום" (ח"ד דף קעג) שכתב וז"ל: בין נבי"ן דכיון דשער דא"א הגם דהוא דינים בכל זאת אין הדין נתגלה שם במקום גבוה מ"מ שיער הז"א הוא דינים קשים לכן ראוי לקצוץ אותם עד השורש בתער וכד' ובזה גורם להכניע את הדינים בסוד הפסוק ואיש כי ימרט ראשו טהור.

ושערות הזקן שהם דיקנא קדישא כיון שהם צינורות השפע שזרכם יורד השפע מרום המעלות דרך הזקן עד לעולמות התחתונים לכן אותם צריך להזהר לא לכרות ולא זו בלבד אלא אפילו לתלוש שיערה א' משערות זקנו יש להזהר כמו שכתב רבנו האריז"ל כל זה בשער המצוות (דף כד ע"א) באורך.

ומכאן הוכחה מגולה מאהבה מסותרת ואוי לעינים שכך רואות לאלה הנוהגים להשאיר בלורית לקיים פסוק במלואו מקרא שכתוב "גדל פרע שער ראשו". ומעולם ועד עולם לא היתה כזאת בישראל וכבר נודע כי עם ישראל נמשלו ליונה וכן השכינה נמשלה ליונה ומה יונה זאת שאין בה לא קרבות ולא בלורית כך ישראל צריכים להדמות לה. והאם לא די בזה לעם ישראל שבניו ובנותיו אלה שאינם שומרים תורה ומצוות ההולכים בשבי אחר פיתויי העולם הזה מתוך טירוף הדעת ובנפשם לא ידעו לשאול אלא גם אלה שהחזיקו או הריחו בריח התורה נוהגים כיום לגדל שיער ומנאים עצמם ומתפארים בבלורית בזאת ושכחו פסוק מפורש קודקוד שיער מתהלך באשמי ורק על עשו קאי דשערו בכל יום מאשימו. ועתה ישראל מה לך לדרך מצרים לשתות מי שיחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי נהר. ועל שיער שכזה אמר קרא "טמא יטמאנו בראשו נגעו" ואיה מחנה לויה בני התורה שיעמדו על משמרת חינוך הבנים להסיר מכשול ממחננו את אותו מסך רוח עוועים ורוח סערת תעתועים המתעים את נשמות ישראל אשר ראשם כתם פז ואיכה ישנה הכתם הטוב באגודת שיער הניצבות בראש כל חוצות קריה נאמנה שהיתה נאמנה למסורת של דורי דורות ואשר כל הראשונים והאחרונים יגידו כי אך טוב לישראל לגזוז השיער ולמתק הדינים מעל כל ישראל בפרט ובכלל. ואם לא די לנו במה שיהודי"ם ומתיהדי"ם נוהגים בתרבות יון הרשעה לגדל שער ראשם עד כי לא נבחין הזה איש או אשה ומה לנו לנהוג כמעשיהם וכמה יוסף איכא בשוקא. ולא כן ישראל אשר עליהם נאמר ישראל אשר בן

- ב.** יגלח ראשו על ידי ספר ישראל דוקא ולא יגלח על ידי גוי, דלא לאתערבא צולמא ידיה בצולמא דגוי.
ג. נוהגים שלא לספר שערות הראש בראש חודש אף כשחל בער"ש, מפני חשש סכנה, שכן הזהיר רבנו יהודה החסיד.
ד. יש מדקדקים שלא לספר שערות הראש בלילה.

עיונים והארות

ופירש מהר"ח ז"ל והעתיק לשונו הרב מקדש מלך (ויחי ריט):
 וז"ל "שהכוונה שלא להסתפר מן הגוי לפי שצולם הגוי מתערב
 עם של ישראל בשעה שמגלחו" עכ"ל.

וב"כ בספר משנת חסידים (מסכת יום הששי פרק ה, אות ב) שטוב
 שלא לגלח ע"י גוי דלא לאתערבא צולמא ידיה
 בצולמא דגוי, וגם לא ירחץ ע"י גוי, אלא ע"י ישראל עכ"ד.

וב"כ הרב ראשית חכמה (תוצאות חיים קמב) כתב וז"ל "מנהג
 המקובלים שלא להסתפר מגוי, כי תערו חרב טמאה,
 ואין להעבירה על ראש קודש" ע"כ.

ולחבי"ן מה פירוש שצולם הגוי מתערב עם של ישראל עיין
 ב"אור החמה" ובספר "ידיד נפש" שהביא דברי הרב
 ר' אברהם גלאנטי בזה וז"ל: ירצה, דדריש סמוכים שבסוף
 הפרשה. דלעיל קאמר וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן
 ויאחזו בה וגו' וסמך ליה ויחי יעקב, להורות לנו שחיותו של
 יעקב היתה בשביל שחיה בגווייה דבניו ובניו, שבניו ובני
 בניו תמיד היו מסבבים אותו באופן שמעולם לא נתערב צלם
 מצרי בצלמו כי לא היה בא באהלו ערל וטמא. וז"ש ויחי יעקב
 בגווייה דבניו דפרו וישרצו וחיוו היו נקראים חיים בעצם חיים
 בלא תערובת חמץ, חיים בלא צער כנזכר בריש פרשה זו. ולכן
על דא לבעי ליה לבר נש דלא לאתערבא וכו' על כן
 צריך האדם שלא לערב צורה שלו בצורה של עכו"ם, כיון שזה
 קדוש וזה טמא, כמו שעשה יעקב אבינו שלא חי אלא בגווייהו
 דישאל ולא בגווייהו דעמא דעלמא. עוד י"ל, ויחי יעקב
 בגווייהו ר"ל בין המצרים. וזהו בארץ מצרים. ודוקא יעקב
 שמצד קדושתו הגדולה לא היה שום צלם מצרי מתערב עמו
 ואפילו שהיה הולך ביניהם, כי הצלם המצרי היה בורח מצלמו
 הקדוש. אבל אדם אחר לא. וז"ש **ועל דא לבעי ליה לבר
 נש דלא לאתערבא צולמא דיליה** וכו'. ומסיים הרא"ג
 וזה נראה לומר דרך חידוד, אבל האמת היא שאלו שתי
 התיבות ויחי יעקב הוא שיבוש. והא דקאמר ע"ד לבעי ליה,
 הוא מאמר גדול נמשך אחר דרוש ארוך בפרשת אמור דף ק"ד
 בדרוש הצלם ודמות. וראש המאמר שם ר"ש פתח כל הנקרא
 בשמי וכו' עכ"ל הרא"ג.

ד. אם חל ראש חודש ביום הששי כתב בצואת ר' יהודה
 החסיד שלא להסתפר וכן אנחנו נוהגים, וכ"כ מורה באצבע
 (סי' ד שם קלו). וכתב וראיתי רבים בתורה שנהגו בצוואתו.

ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (חנוכה הלכות ר"ח הלכה ג) כתב יש
 נוהגים לחוש לצואת ר' יהודה החסיד שלא להסתפר
 ביום ר"ח ויש אומרים שלא ציוה אלא לזרעו ולכן אין חוששים
 לצוואתו ומסתפרים בר"ח וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.
 ובהערות כתב ובזמן הזה רבים אינם חוששים לזה ובפרט בר"ח
 שחל בער"ש, שמסתפרים לכבוד שב"ק.

ה. בן משמע מדברי רבנו האריז"ל, שכתב בשעה"כ (דף א ע"ג)
 שהשערות הם דינין תקיפין וכו'. וכ"כ בע"ח (שער א"א פרק ה

שב"ק לגלח ולהעביר שערות ראשי בתער, שהוא מספר
 עולה כמספר מ'צ"מ צ"ת, וגם עולה מספר תע"ר ע"ה כמספר
 אותיות שם אדני"י במלואם. והריני מכון להעביר דינים הקשים
 והריני מכון לקיים שתי מצות בפאות הראש, פאה אחת מצד ימין
 ופאה אחת מצד שמאל, אשר כל פאה גימ' אלהים שבמלכות,
 וחמש מצות בחמש פאות העין ואל שדי יהיה בעזרתי תמיד.
 והריני מכין עצמי להיות מדור וכסא אל אדם הקדוש, וכפתוב
 "ויבא אלהים את האדם בצלמו", ונאמר "פי בצלם אלהים עשה
 את האדם", ונאמר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך
 אתפאר".

ויהי רצון מלפניך יהוה יהודנהי אלהינו ואלהי אבותינו
 שתהיה חשיבה ומקבלת ורצויה לפניך מצות תגלחת זו
 שאני מקים עתה, כאלו כונתי בכל הפונות הראויות לכון במצוה
 זו, ותעשה מצוה זו פרי למעלה במקום הראוי כרצונה.

רבין עלמא אנו בעינן לאשתדלא ביקרן. והא רעוא קמך למיחב
 לן חילא לאתערא ביקרן, ולמנעבד רעוהך, ולסדרא פלא
 פדקא יאות. ואע"ג דלית אנו ידעין לשווא רעוהך ולבא לתקנא
 פלא, והא רעוא קמך דתתרגעי בעובדא דילן ותתקון תקונא
 דלעילא פדקא יאות, ותחשב לן כאלו אשתדלנא ביקרן פרעוהך
 לסדרא פלא פדקא יאות. ועל דא אנו מצלין קמך ונאמר, ויהי נעם
 אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו פוננה עלינו ומעשה ידינו פוננהו,
 פוננה ואתקין תקונא לעילא פדקא יאות, עלינו אף על גב דלית
 אנו ידעין לשווא רעוהך אלא בעובדא בלחודי, מעשה ידינו פוננהו
 להווא דרגא דאצטרף לאתתקנא בהאי עובדא פדקא יאות.

ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו פוננה עלינו ומעשה
 ידינו פוננהו: (ב"פ)

והיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה יהודנהי צורי
 וגואלי.

ולאחר הבקשה יכוין בעת שמגלח: יכוין "שהוא דוגמת ז"א
 דאצילות",

ויכוין שהשם המגלח ומעביר השערות שהם הדינים מעל רישא
 דז"א הוא תע"ר גי'

מצמצית

ושם זה עם הכולל גי'

אלף דלת נון יוד

ויכוין לקיים מ"ע "דלא תקיפו פאת ראשכם" שהיא המלכות
 דעשרה ספירות דגולגלתא שבשתי פאות הראש גי'
 אלהים שבמלכות, ויכוין אותו ביודי"ן בכל פאה.

אלף למד הי יוד מם

ג. ומקור הדברים הוא בזה"ק (ויחי ריט): וז"ל "ויחי יעקב
 בגווייהו, על דא ליבעי ליה לבר נש דלא לאתערבא צולמא
 דיליה בצולמא דגוי בגין דהאי קדישא והאי מסאבא" ע"כ,

ה. כשהוא מסתפר יכול לקיים מצות לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך, וביומו תתן שכרו ועוד¹.

עיונים והארות

ופרישא צי"ע כמוה"ר סלמן מוצפי זצוק"ל שאפשר להסתפר בליל מ"ט לעומר לאחר שספר ספירת העומר ובאנו ושאלנו את פי מו"ר המקובל האלקי ראש ישיבתינו כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ואמר לנו לא להסתפר בלילה אלא אך ורק ביום.

אמנם עיין למו"ר מופת הדור בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' ט) שהאריך בזה וסיכם שהעיקר אין לחוש כלל ולהמנע מלהסתפר בלילה וכ"ש אחר חצות היום ואפי' לדעת האריז"ל אפשר להקל, וכן המנהג פשוט עיין עליו וירוח לך.

ו. **ועיין** בכה"ח (סי' רלב ס"ק טו) שכתב וז"ל וכשאדם מסתפר יכול לקיים מצות לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית וכו' והם שתי מצוות בפאת הראש אחת מכאן ואחת מכאן.

וחמשה מצוות בפאת הזקן כמ"ש בגמ' שחייב על כל אחת ואחת.

וגם יכולין שהוא מספר שער ראשו להיות דינין תקיפין. שעה"מ שם.

וכשהוא נותן שכר המגלח יכולין שהוא מקיים מצות ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש וכו'.

וכשהוא ע"ש או יו"ט יכולין שהוא מסתפר לכבוד שבת או יו"ט.

נמצא המגלח מקיים י"ד מצות, ז' מצות ל"ת בפאות כנז' ב' פאות הראש וחמש של הזקן, ועוד יש שנים שכתב בעל החינוך והם בחקותיהם לא תלכו ולא ילבש גבר וכו' הרי ט'. ועשה ביומו תתן שכרו. וב' ל"ת לא תבא עליו השמש ולא תלין כשנותן שכר המגלח. ואם הוא עני יש עוד לאו אחד ולא יקרא עליך וכו' הרי ד' וט' הרי י"ג. ומצות עשה דרבנן כשהוא מגלח לכבוד שבת או יו"ט הרי י"ד מצות.

כלל ב) עיין עליו. וכ"כ בשער המצוות (דף כג ע"ב) וז"ל אבל שערות רישא דז"א הם בחינת הדין ולכן צריך לספר שערות בסוד ואיש כי ימרט ראשו, טהור הוא, וצריך שיכוין האדם שהוא דוגמת ז"א ושהוא מספר שער ראשו להיותם דינים תקיפין וכו' עכ"ל. וילפינן מכל דברי רבנו האריז"ל עד כה שממנחה גדולה ואילך הוא זמן התגברות הדינים ולמדנו כי שער ראשו של האדם הוא דינים תקיפין והוא שורש הקלי'. וכן גם למדנו כי שער ראשו של האדם הוא דוגמת ראשו של ז"א ולכן יש לאדם לגלח את שער ראשו אולם אם יגלח את שער ראשו שהם דין בשעת הדין נמצא שמגביר את הדין על עצמו. כיון שמעורר כנגדו ומתגרה בקלי'.

משמע שלפי דברי מהרח"ו כבר משעת מנחה גדולה שהיא שש וחצי שעות מהנץ לא מסתפרים לפי רבנו האריז"ל כי יש תגבורת הדינים וכל שכן בלילה, וכן הורה לנו מו"ר הגאון המקובל האלקי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל שלא להסתפר כלל בלילה בשום אופן ושאלנו את מורינו הרב גם על יום אחרון של העומר ליל מ"ט האם אפשר להסתפר בלילה לאחר שספר מ"ט יום ולא הסכים בשום אופן. וכן כתב בכה"ח פלאגי' (ס' כז אות יב) וחזר על הדברים במועד לכל חי (סי' ו אות ט).

ואמנם זה עתה ראיתי בספר בית מועד המיוחס למהרח"ו (בנדמ"ח הוא בדף נ"ג) וכתב שם וז"ל: אש"ל (ר"ת אמר שלמה הלוי), ואני קיבלתי מאמרו"ר זללה"ה והוא רבי בנימין הלוי שראה לרבו מהרח"ו והוא רבי חייא הרופא זללה"ה, שיצק מים ע"י האריז"ל, וגם מכל הרבנים ההולכים לראות את פני האדון דא רשב"י בימי חג השבועות שהיו בימים ההם, שרובם ראו את האריז"ל, שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תיכף אחר ספירת העומר. עכ"ל. וכ"ה בשמן ששון בפתח עינים (דף פח). ע"ש.

ובבחרותינו שמענו מהרב המקובל חסידא קדישא

מאמרי הזוה"ק

ח"ג קעו ע"א

וַיִּקַּח קִרְחַן בֶּן יִצְחָק בֶּן קֵהָת בֶּן לֵוִי וְגו'. רַבִּי אַבְנָא פִתַּח (תהלים יט) תִּנְחַמְדִּים מְוֹהֵב וּמְפֹז רַב וּמְתוּקִים מְדַבֵּשׁ וְנוֹפֶת צוּפִים. בְּמָה עֲלָאִין פְּתוּגְמֵי אוֹרֵייתָא נְעִלִים וְעִלְיוֹנִים דְּבְרֵי תוֹרָה דְּאֶצִּילוֹת, בְּמָה יִקְרִין אֲנוּן, תְּאִיבִין אֲנוּן לְעִילָא כְּמָה יִקְרִים הֵם דְּבְרֵי תוֹרָה דְּבְרִיאָה שִׁישׁ שֵׁם שׁ"י עוֹלָמוֹת בְּכֹסֶא גִימ' יִקְר, וְנַחֲמִידִים הֵם לְמַעְלָה בְּסוּד תוֹרָה דִּיצִירָה, תְּאִיבִין אֲנוּן לְבָלָא. נַחֲמִידִים הֵם לְכָל מִצַּד הַעֲשִׂיָה [א].

אוֹרֵייתָא אִיהִי חֵילָא דִּימִינָא, התורה היא כח הימין שהוא בחסד בְּמָה דְּאֵתִי אָמַר כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (דברים לג) מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ מִימִינוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה שֶׁהוּא הַחֹסֶד, נִתְּנָה הַתּוֹרָה שְׁנִקְרָאת אֵשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְשִׁמְאָלָא אֶתְפַּלִּיל בִּימִינָא וְהַשְׁמָאֵל שֶׁשֶׁם הַגְּבוּרָה נִכְלָל בִּימִין ע"י הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּתַפְאֶרֶת, מֵאֵן דְּעָבִיד יְמִינָא שְׁמָאֵלָא, וְשִׁמְאָלָא יְמִינָא, מִי שְׁעוֹשֶׂה הַיָּמִין שֶׁהוּא חֹסֶד וְרַחֲמִים – שְׁמָאֵל מִדַּת הַדִּין, וְשְׁמָאֵל שֶׁהִיא גְּבוּרָה – יָמִין, כְּלוּמַר שֶׁהַשְׁמָאֵל יִנְהִיג אֶת הָעוֹלָם הֵא אִיהוּ בְּאִילוֹ חָרִיב עֲלָמָא הָרִי הוּא כְּאֵלּוֹ הַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם כִּי הוּא מִתְּנַהֵג מִצַּד הַגְּבוּרָה.

תָּא חַוִּי, אַהֲרֹן יְמִינָא. לִיּוֹאֵי שְׁמָאֵלָא בא וראה, אהרן הוא צד ימין שבחסד והלויים הם מצד השמאל בגבורה, קִרְחַן בְּעֵי לְמַעַבְדַּר חֲלוּפָא דִּימִינָא לְשִׁמְאָלָא, בְּגִין כִּד אֶתְעַנְשׁ קִרְחַן שֶׁהוּא לוי רָצָה לַעֲשׂוֹת חִילּוּף הַיָּמִין לְשְׁמָאֵל, כִּי רָצָה לִיקַח אֶת הַכְּהוּנָה לְלוּיִים שֶׁהֵם בְּשְׁמָאֵל, וְרָצָה לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם בְּשְׁמָאֵל לְבַד שֶׁהוּא מִדַּת הַגְּבוּרָה ע"י הַמַּלְכוּת, וּבִשְׁבִיל זֶה נִעֲנַשׁ. וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁנִּמְצָא בּוֹ שְׂדִיבֵר לְשׁוֹן הָרַע עַל מִשָּׁה וְאַהֲרֹן שֶׁאָמַר לָהֶם לִישָׁנָא בִישָׁא, וְאַתְעַנְשׁ בְּכָלָא וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁנִּמְצָא בּוֹ שְׂדִיבֵר לְשׁוֹן הָרַע עַל מִשָּׁה וְאַהֲרֹן שֶׁאָמַר לָהֶם מְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קָהֵל ה', וְנִעֲנַשׁ בְּכָל שִׁירֵד חַיִּים שְׁאוּלָה לְגִיחָנֶם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שְׁמָאֵלָא אֶתְפַּלִּיל תְּדִיר בִּימִינָא רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, קִרְחַן לֹא רָצָה לְהַחֲלִיף אֶת הַיָּמִין בְּשְׁמָאֵל, אֵלָּא הַשְׁמָאֵל תְּמִיד בְּדֶרֶךְ כָּל נִכְלָל בִּימִין ע"י הַתְּפָאֶרֶת כְּדִי לְהַתְמַתֵּק, קִרְחַן בְּעָא לְאַחֲלָפָא תְּקוּנָא דְלְעִילָא וְתִתָּא קִרְחַן רָצָה לְהַחֲלִיף אֶת הַתִּיקוּן שֶׁל מַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה, כְּלוּמַר רָצָה לְהַפְרִיד אֶת הַשְׁמָאֵל מִהַיָּמִין לְגַמְרִי, דִּהֵינּוּ שִׁיחִיָה הַיָּמִין לְעַצְמוֹ וְהַשְׁמָאֵל לְעַצְמוֹ וְלֹא יֵהָא שְׁלוֹם בֵּינֵהֶם, וְאִדְרַבָּה רָצָה שֶׁרַק הַשְׁמָאֵל יִשְׁלוֹט בְּעוֹלָם. וְזֶה הֵיפֵךְ הַהִנְהָגָה שֶׁאִפִּי בֵּין

עיונים והארות

[א] הרמ"ק כותב - עילאין יקירין תאיבין לשון רבים לרמוז על ו"ק עולמות ששם התורה דבריא זוכים לש"י עולמות תאיבין בת"ת עילאין כחכמה יקירין כבינה ששם עולם הבריא ויק"ר גימט' ש"י ומלכות.

המלאכים מיכאל וגבריאל יש שלום וכן ביסודות אש ומים מורכבים יחד, ונמצא שקרח רצה לעקור את כל ההנהגה כולה, בְּגִין כִּן אֶת־אֲבִיד מַעֲלָא וְתַתָּא ובשביל כך נאבד מכל העולמות מלמעלה ומלמטה ואין לו מעמד אֵלָא בגיהנם – יסוד האש בלבד.

וַיִּקַּח קֶרַח, מֵאֵי וַיִּקַּח וְשׂוֹאֵל, מִדָּה לִקְחָהּ. ומשיב נָסִיב עֵיטָא בִישָׁא לְגַרְמִיָּה לִקַּח עֵצָה רַעָה לַעֲצֻמוֹ וְלֹא פִירַשׁ מִדָּה לִקַּח, כֹּל דְּרַדְרָף בְּתַר דְּלָאוּ דִּילִיָּהּ, אִיהוּ עָרִיק מִקְפִּיָּה [ב] מִי שְׂרֹדֶף אַחֵר דְּבַר שְׁאִינוּ שְׁלוֹ הוּא בּוֹרַח מִמֶּנּוּ, כְּלוּמַר לֹא יִקַּח כְּלוּם אִפִּי מִמָּה שְׁהִיָּה בִידּוֹ נִשְׁאֵר קֶרַח. וְלֹא עוֹד, אֵלָא מִדָּה דְּאִית בֵּיה אֶת־אֲבִיד מַנִּיָּה וְלֹא עוֹד אֵלָא גַם מִדָּה שִׁישׁ לוֹ נִאֲבַד מִמֶּנּוּ. קֶרַח רָדִיף בְּתַר דְּלָאוּ דִּילִיָּהּ, דִּילִיָּהּ אֲבִיד, וְאַחֲרָא לֹא רָוּחַ קֶרַח רָדִף אַחֲרֵי הַכְּהוֹנָה שְׁאִינָה שְׁלוֹ, גַם הַלְוִיָּהּ שְׁהִיא חִלְקוֹ אֲבִידָה מִמֶּנּוּ וְאֵת הַכְּהוֹנָה שְׂרַצָּה לֹא הִרְוִיחַ.

קֶרַח אֲוִיל בְּמַחְלֻקָתָא קֶרַח הֵלֵךְ בְּמַחְלֻקָתָא שְׁלִקָּח מִמַּחְלֻקָתָא לַעֲצֻמוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהַשִּׁיג הַכְּהוֹנָה. מֵאֵי מַחְלֻקָתָא. פְּלוֹנְגָתָא מִדָּה פִי מִילַת מַחְלֻקָתָא קִטְטָה חִלְקָהּ וּפְרֹד. פְּלוֹנְגָתָא דְּלַעֲלֵלָא וְתַתָּא חִלְקָהּ וּפְרֹד לְמַעְלָה וּלְמַטָּה. וּמֵאֵן דְּבַעֲי לֹא־פִלְגָא תְּקוּנָא דְּעֵלְמָא, יִתְאַבִּיד מִכְּלָהּ עֲלָמִין וּמִי שְׂרֹצָה לְחִלְקָא וּלְפִלְגָא אֵת תִּיקוּן הָעוֹלָם הוּא יִהְיֶה נִאֲבַד מִכָּל הָעוֹלָמוֹת. מַחְלֻקָתָא, פְּלוֹנְגָתָא דְּשָׁלוּם. וּמֵאֵן דְּפִלְגִי עַל שָׁלוּם, פִּלְגִי עַל שְׂמָא (דף קע"ו ע"ב) קְדִישָׁא, בְּגִין דְּשְׂמָא קְדִישָׁא, שָׁלוּם אֲקָרִי מַחְלֻקָתָא עוֹשֶׂה פִירֹד בְּשָׁלוּם. וּמִי שְׁהוּא נִגַּד מִיִּדַת הַשָּׁלוּם הוּא חוֹלֵק עַל הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ, הִיּוֹת שְׁמוֹ שֶׁל הַקֹּב"ה נִקְרָא שָׁלוּם.

תָּא חַוִּי, לִית עֲלֵמָא קָאִים אֵלָא עַל שָׁלוּם. בֹּא וְרֵא, אֵין הָעוֹלָם עוֹמֵד וּמִתְקִיִּים אֵלָא עַל הַשָּׁלוּם. דְּהֵינּוּ, הָעוֹלָם הוּא הַשְׁכִּינָה וְהַשָּׁלוּם הוּא הִיסוּד. וּפִירוּשׁוֹ, כִּד בְּרָא קְדָשָׁא בְּרִיד הוּא עֲלֵמָא, לֹא יָכִיל לְאַתְקִיָּמָא, עַד דְּאֶתָּא וְשָׂרָא עֲלִיָּהּ שָׁלוּם. כֹּאֲשֶׁר בְּרָא הַקֹּב"ה אֵת הָעוֹלָם לֹא הִיָּה יִכּוֹל לְהַתְקִיִּים עַד שֶׁהִבִּיא וְהַשְׁרָה עֲלֵיהֶם אֵת הַשָּׁלוּם. וּמֵאֵי הוּא, שְׁבַת, דְּאִיהוּ שְׁלָמָא דְּעֲלָאִי וְתַתָּאִי, וּבְרִין אֶתְקִיִּים עֲלֵמָא וּמִי הוּא הַשָּׁלוּם, יוֹם הַשְּׁבַת שְׁהוּא מִיִּדַת הִיסוּד שְׁהוּא עוֹשֶׂה שָׁלוּם בְּעֲלִיּוֹנִים וּבַתְּחֻתּוֹנִים וְאֵז מִתְקִיִּים הָעוֹלָם. וּמֵאֵן דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ, יִתְאַבִּיד מַעֲלָמָא וּמִי שְׁחֹלֵק עֲלֵיו עַל הַשָּׁלוּם עַל הַשְּׁבַת יֵהָא נִאֲבַד מִדְּהָעוֹלָם.

עֲיוּנִים וְהֶאָרֹז

[ב] כמו שאמרו רבותינו על הכבוד וכו' ומסביר מו"ר הרב יהודה צדקא וצוק"ל על הפסוק חן וכבוד יתן ה' ושואל וכו' רק חן וכבוד יתן ה' הרי הכל נותן ה'. כל דבר חוץ מכבוד וכן, אדם שרוצה יכול להשיג, יתן כסף וכו' אבל הכבוד - הרי כל הרוצה אחריו, הוא בורח ממנו וא"כ אם ראית שאדם זכה לזה, מוכרח שה' נתן לו, ולא שהוא רדף אחריו.

צִלְפַּחַד פָּלִיג עַל שַׁבַּת, דִּהְיָה מְקוֹשֵׁשׁ עֲצִים. וּמֵאֵן אֲנֹנִי עֲצִים, אֲנֹנִי אֵילָנִין
אַחֲרָנִין בְּדֹאמָרְן צלפחד חלק על השבת שהיה מקושש עצים ביום השבת. ושואל, ומה היא בחינת

העצים האלה, ומתרץ אלה הם אילנות אחרים בחינת עץ הדעת טוב ורע מ"ט טוב וס"מ רע כדפרשנו. **וְאֲנֹנִי מְלִין**
 (ס"א אֵילָנִין) **דִּחּוּל, וְחוּל בְּקֹדֶשׁ לֹא שָׂרִיִּיא**, ואלה הדברים של עץ הדעת טוב ורע שהם בחינת מ"ט
 וס"מ, שהם בחי' חול ששולטים בחול ועל ידם מתנהג העולם בחול, וחול בקודש שהוא בחינת שבת לא שורה בקודש
 (מילי דחול בַּשַּׁבָּת אֶסִּיר וְדֹאִי). מכאן לומדים שאסור לדבר דברי חול בשבת, א"כ צלפחד **דִּפְלִיג עַל שְׁלֵמָא**
דְּעֻלְמָא שהפריד וחלק על השלום של העולם, לכן מת ונאבד מן העולם.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר, בְּתִיב כְּתוּב (תהלים קיט) שְׁלֹם רַב לְאוֹהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְגוֹ' ואין למו מבשול.
אוֹרֵייתָא הוּא שְׁלֹם התורה היא מידת השלום, **דְּבְתִיב**, שכתוב על התורה (משלי ג) **וְכָל**
נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלֹם. וקרח **אַתָּא לֹא־פְנֵמָא שְׁלֹם דְּלְעִילָא וְתַתָּא** וקרח שחלק על התורה
 בא לפגום בשלום שבעליונים ובתחתונים, **בְּגִין כִּד אֲתַעֲנִישׁ הוּא מְעִילָא וְתַתָּא** ובשביל כך נענש
 מלמעלה מן השמים, ומלמטה שבלעה אותו האדמה וכו'.

וַיְדַבֵּר אֶל קֶרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר

בְּקֶר וַיִּוָּדַע יְהוָה אֶת אֲשֶׁר לוֹ. אֲמַאי בְּקֶר ושואל, מדוע דחה זה למחר בבוקר, **וְאֲמַאי**
קְדוֹשׁ וְלֹא טָהוֹר ועוד מדוע אמר ואת הקדוש והקריב אליו ולא אמר את הטהור. **אַלָּא אֲנֹנִי**
מִסְטָרָא דְטָהוֹר קָא אֲתִיִּין, וְקְדוֹשׁ בְּהֵנָּא אלה הלויים באים מצד הטהור, כי הגבורה מטהרת
 ומלבנת, והצד של הקדוש הוא הכהן כי מקבלים שפע מהחכמה הנקראת קודש, כי שרשם בחדס. **אָמַר מֹשֶׁה,**
בְּקֶר, דְּבִדִּין בְּתָרָא דְבְּהֵנָּא אֲתַעֲר בְּעֻלְמָא אמר משה לאנשי קרח, מחר בבוקר שאז מידת הכתר
 של הכהן מתעוררת בעולם, שזו ספירת החדס, **אִי אֲתוֹן כְּהֵנִי, הָא בְּקֶר, פְּלָחוּ עֲבוּדָה דְּבְּקֶר**
 אם אתם כהנים ואתם בחי' חסד הרי עכשיו בבוקר עבדו את עבודת הבוקר, **וְכִדִּין וַיִּוָּדַע** ואז יודע **יְהוָה אֶת**
אֲשֶׁר לוֹ מצד התפארת שהוא המקשר ביניהם שם הוי"ה ב"ה **וְאֶת הַקְּדוֹשׁ** מפרש. **אֶת אֲשֶׁר לוֹ**
סֶתֶם, דָּא לִיּוֹאִי מה שכתוב – את אשר לו, סתם ולא פירש מי הוא, זה הלויים שמצד הגבורה. **וְאֶת**
הַקְּדוֹשׁ, דָּא בְּהֵנָּא ואת הקדוש הם הכהנים מצד החדס שמקבלים שפע מהחכמה הנקראת קודש, **כִּדִּין**
וְהַקְּרִיב אֵלָיו ואז הקריב אליו את הקדוש. **וְלִית מֵאֵן דְּאֲבָחִין מְלָה, אֲלָא בְּקֶר** ואין מי
 שיבחן וידע בין החדס לגבורה אלא הבוקר, **אִי תַתְּחוּזִין לְאַשְׁתְּאָרָא בְּסִטְר דִּינָא, בְּקֶר לֹא**
סָבִיל לְבוֹ, דִּהָא לֹא וּמִנִּיהּ הוּא אם אתם ראויים להשאר בצד הגבורה, החדס שהוא בוקר לא יסבול

ולא יקבל עבודתכם, כי אתם מהגבורה והבוקר איננו זמן הגבורה. **וְאִי תִתְחַוֶּינָה לְאַשְׁתָּאֲרָא בַּחֲסֵד,**
הָא זְמַנָּה הוּא, וְתִשְׁתָּאֲרוֹן גְּבִיָּה, וְיִקְבַּל לְבוֹ ואם אתם ראויים להשאר בחסד, הרי הבוקר
 הוא זמן החסד ותשארו בו והוא יקבל עבודתכם.

בְּמָה. בְּקִטְרֵת במה ההבחנה, בקטורת, הקטורת שבה מבררים ברורי הניצוצות מתוך הקליפות. **יְהֵא**
קִטְרֵת בְּעֵי לְשׁוֹשְׁבֵינָא, לְאַתְקִטְרָא עַל יְדֵיהּ בְּכֻלָּא, וְלְאַתְקִשְׂרָא שהרי
 להקטיר קטורת צריך את השושבין שהיא המלכות כדי לקשר על ידה את כל העולמות כי זה כוחה של הקטורת לקשור
 כל העולמות העליונים והתחתונים זה בזה. **מֵאֵן שׁוֹשְׁבֵינָא. דָּא בְּהֵנָּא** ומי הוא השושבין שעל ידו נקשרים
 העולמות, הוא הכהן שהוא בחסד. **וּבְגִין בְּךָ** ולכן אמר משה רבנו, **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יִהְיֶה**
הוּא הַקָּדוֹשׁ, וְלֹא הַטָּהוֹר שהוא לוי. **תִּרְיִן דְּרִגִּין אֲנִין** שתי מדרגות הן, קדוש. **וְטָהוֹר.**
בְּהֵן, קָדוֹשׁ. לִוִּי, טָהוֹר. וְעַל דָּא הַקָּדוֹשׁ בְּתִיב ולכן אמר הקדוש, שהוא הכהן, ובחר בהם
 ה' שהם קדושתו ועל ידם צריכה העבודה להעשות.

מאמרי הפרשה

"וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֵת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וָאֶבִּירָם בְּנֵי אֱלִיָּאֵב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן" (טז, א)
 בגלל המחלוקת שעשה קורח עם משה, הקב"ה לא התחשב בכל התורה ובכל הגדולה שהיתה בו בקרח
 ידוע כי כל הלומד תורה כל העולם כדאי להתקיים רק בשבילו, כי ת"ת כנגד כולם, כמש"כ "אם לא בריתי יומם ולילה
 חקות שמים וארץ לא שמתי" ואפי' אדם אחד שלומד תורה בחשק מעמיד את כל העולם כולו, והדבר הכי אהוב
 על הקב"ה זה לימוד התורה.
 קרח היה ת"ח עצום ולא לחנם הוא רצה הגדולה לעצמו, הוא לא היה פחות ממשה בגדולתו בתורה ולכן הלכו אחריו
 מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, אך בגלל המחלוקת שעשה קורח עם משה, הקב"ה לא התחשב בכל התורה
 ובכל הגדולה שהיתה בו בקרח.
 ומי גרם לקרח לחלוק על משה רבנו, מכיון שקינא בנשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמשה מנהו על פי הקדוש ברוך
 הוא, טען קרח - והלא אחי אבי היו ארבעה - עמרם, יצחק, חבורן, ועוזיאל. בני הבכור עמרם - משה ואהרן, נטלו
 כהונה ומלכות. ואחריהם אני צריך ליטול שררה משום שאני בן יצחק השני לבכור, ולא אליצפן בן עוזיאל הקטן. ועוד
 שראה ברוח קדשו שעתיד שמואל הנביא השקול כמשה ואהרן לצאת ממנו, ולכן סבר שמגיע לו הכבוד.
 מה עשה, כנס מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, והלבישם טליתות שכולם תכלת, באו ועמדו לפני משה ואמרו לו,
 טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת. התחילו כולם לצחוק ואמרו, אם טלית שלמה -
 חוט אחד של תכלת פוטר אותה ונחשבת לטלית מצוייצת, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה מהנחת הציציות
 בה, (ומטעם זה לא הוסמכה פרשת קרח לפרשת הנשיאים, שהיתה סמוכה לה, אלא לפרשת ציצית שנאמרה בסוף פרשה שעברה.
 ואז אמר קרח, אם פרשה זו איננה אמת, אז כל התורה חס ושלוש לא אמת, וכפר בכל).
 עוד שאל קרח, בית מלא ספרי תורה האם חייב במזוזה או לא, ענה להם משה, ודאי. התחילו כולם לצחוק, אם שתי
 פרשיות שבתורה שהם שמע והיה אם שמוע שכתובות במזוזה פטורות את כל הבית, קל וחומר שבית מלא ספרים
 יפטור את הבית ממזוזה.

וכוונת קורח בטענות הללו היתה שכשם שטלית שכולה תכלת פטורה מחוט תכלת, ובית מלא ספרים פטור ממזוזה, כך כיון שכל העדה כולם קדושים, אינם זקוקים למנהיגים כמו משה ואהרן, ענה לו משה שטעות בידך אלא דע לך, כי הטלית חייבת בחוט תכלת אפי' שכולה תכלת, וכן הבית במזוזה אפי' שכולו מלא ספרים, ולכן גם עדה שכולם קדושים חייבים מנהיג.

"חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו" (משלי יד, א)

אמרו חז"ל אולת בידיה תהרסנה - זו אשתו של קרח. כי אשתו של קרח היא שהציתה את אש המחלוקת, שכשראתה שגלחו את כל שערו ואפילו את גבות עיניו, כאשר ציוה הקב"ה לגלח את הלויים (בפרשת בהעלותך פרק ח', ז') "והעבירו תער על כל בשרם", אמרה לו, ראה מה שעשה לך משה, עיטר את אהרן אחיו בכל מיני בגדים, ואלו לך, העביר ממך את כל השערות, ותתבונן איך אתה נראה כמו פִּלְפֶּסָה.

התרגום מתרגם ויקח קרח ואתפליג קורח ואם תחלק את המילה "קרח" - ק' זה נ', ר' זה ק', וח' יהיה ד' - דקון, ובתרגום זה זָקָן (יונתן בן עוזיאל בראשית מ"ב ח'), וז"א ואתפלג קרח - תחלק את המילה "קרח" וימצא שיסוד המחלוקת הגיע מֶהֱזָקָן - שגילחו להם את הזקנים ונראו משונים וזה הביא אותם לחלוק.

הציעה לו אשתו להמריד את כל העם נגד משה ואהרן, וזאת ע"י שיספר להם סיפור של שקר והוא: מעשה באלמנה עניה ולה שתי בנות. סוף סוף נודמן לה חלקת אדמה קטנה, וחשבה שבוזה תוכל להתפרנס. כשהגיע זמן הקציר בא הכהן ואמר לה שצריך לתת תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני וכו'. לאחר שנתנה, אמרו לה, את צריכה לתת מהתבואה לקט שכחה ופאה. כשראתה שיש לה הפסדים גדולים מהאדמה, מכרה אותה וקנתה בה כבשה כדי שירוח לה ממנה. כשבאה לגזוז את הצמר, אמר לה הכהן, כתוב "ראשית גז צאנך תתן לו" - לכהן. בלית ברירה נתנה לו. לאחר שנה המליטה הבהמה ולד, בא הכהן ולקח את הולד, שהרי הבכור לכהן. כשראתה כך החליטה לשחוט את הבהמה, אמר לה הכהן, הזרוע הלחיים והקיבה הם לכהן. כיון שראתה כן, מרוב צערה אמרה "הכל חרם!" אמר לה הכהן, כתוב "כל חרם בישראל לך יהיה", ולקח את כל הבהמה, והניחה בוכה היא ושתי בנותיה ולא נשאר בידה כלום, ויש אומרים שסיפר קרח ששתי בנותיה מתו ברעב. וכששמעו כולם את המעשה הנורא הזה האמינו לו (לקוט שמעוני טז. מדרש תנחומא י').

כמוכן הכל היה שקר וכזב, שהרי לא יתכן שהיה כן, משום שלעם ישראל במדבר לא היתה להם אדמה שראויה לחרישה לגידול זרעים ולתת מעשר, וכמו הנביא אומר, "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" ובודאי לא היה שייך עדיין לקיים מצוות תרומות ומעשרות שאינן נוהגות אלא בארץ ישראל. ומה שסיפר להם ששתי בנותיה מתו ברעב זה גם לא יתכן, משום שאז כולם היו אוכלים את המן ולא היו צריכים לאכול בהמות.

ועם כל זה, מכוחה של לשה"ר - דכולם האמינו לשקרים הגלויים שלו.

קרח היה בעל רוח הקדש ומטועני ארון הברית, היינו שהיה צדיק וזקן בן מאה שלושים שנה, ובכל זאת בגלל קנאה אחת שקינא באליצפן בן עוזיאל ירד שאולה

איתא בזוהר שרצה הקב"ה לעשות את קרח גדול שבלוים כמו אהרן גדול שבכהנים, בלי ספק היתה זו מדרגה רבה ונפלאה. כשרואים כי כשמת קרח חדלה בחינה זאת, משמע שלא היה אחד מהלויים ראוי למדה זו רק קרח, וניצוץ זה טרף בלבן שהרגיש שיש מדרגה מיוחדת עבורו, ומכל מקום ירד כל כך על ידי עון אחד, ללמד כמה גדולים דברי חז"ל אל תאמן בעצמך עד יום מותך ומאמר חז"ל המהרהר אחרי רבו כמהרהר אחרי השכינה.

קרח הרגיש שהוא במדרגת משה ואהרן, ולכך טעה שאינו צריך להיות כפוף, אכן לא הרגיש שכל זה על ידי רב כמשה רבנו ע"ה שהיה עין טובה כל כך להעלות אדם בכל עוז שאפשר להעלות וכל זה היה מכח משה רבנו ע"ה.

קרח היה בעל רוח הקדש ומטועני ארון הברית, היינו שהיה צדיק וזקן בן מאה שלושים שנה, ובכל זאת בגלל קנאה אחת שקינא באליצפן בן עוזיאל ירד שאולה, נגיעה קטנה זו הוציאה אותו מן העולם, בכאן צריכים ללמוד מה איומה יכולה להיות נגיעה אחת קטנה ומכאן שמדה טובה מרובה, לאן יכולה נטיה אחת לטובה להביא את האדם.

אלו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקידתו, הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריאֵל למעלה, כמו ששקול אהרן כנגד מיכאל

ודע כי תנופת הלויים הייתה על ידי אהרן כעין האמור ביצחק בענין העקידה, ואלו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקידתו, הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריאֵל למעלה, כמו ששקול אהרן כנגד מיכאל, ואין בנשיאותו של אליצפן ענין לכך כי עבדות גדולה היתה זאת, ולא תאֵות למי שראוי להיות דוגמא עליונה לא' משרי המרכבה להיות נשיא הלויים, כשם שלא יאות לאהרן להיות נשיא הלויים.

הויכוח של קרח ועדתו כנגד משה היה, האם הכהנים שליחים של העם או של הקדוש ברוך הוא, קרח טען שהכהנים שליחים של העם, לכן העם צריך להחליט מי יהיה כהן, אבל משה טען שהכהנים שליחים של הקדוש ברוך הוא הם, והראיה היא "קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו ותנו בהן אש והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש".

"עושר שמור לבעליו לרעתו"

ואיך הגיע קרח לכל זה, בזמן שהיו משה ואהרן טורחים בשביל ישראל, והיו מטפלים בהם במצרים, היה קרח אוסף לו מטמוניות כסף, עד שהיו לו חמורים מלאים אוצרות והיה עשיר מופלג, עליו נאמר "עושר שמור לבעליו לרעתו". ואומר הבא"ח "עשיר" אות ראשונה ואחרונה היא "רע" באמצע אותיות "יש" שי עולמות, העשיר ע"י האוצר שלו יכול לזכות בשי עולמות, מצד שני יכול לזכות ברע, קרח לקח את החלק הרע לעצמו, וחלק על משה רבנו.

כתב הרמב"ם בצואתו לבנו ר' אברהם:

אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת, המכלה גוף ונפש והממון, ומה נשאר עוד. ראיתי לבנים גדולות שהשחירו, ופחות נפחתו, ומשפחות נסחפו, ושרים הורדו מגדולתם, ועיירות גדולות נתערערו, וקבוצות נפרדו, ויחידים נפסדו, ואנשי אמונה אבדו, ונכבדים נקלו ונתבזו בסיבת המחלוקת.

נביאים נבאו, וחכמים חכמו, ופילוסופים חיפשו ויספו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה! ולכן שָׁנְאוּ אותה, ונוסו מפניה, והתרחקו מכל אוהביה וגואליה, ורעיה, וגם אם שאר בשרכם אוהב מדנים, התנכרו ורחקו מקרבתם פן תספו בכל חטאתם, ע"כ.

וכבר רמזו את זה רבותינו בתיבת מחלוקת ר"ת מכה, חרון, ליקוי, קללה, תכלית - שזה כליון.

ובמקום שיש מחלוקת השכינה מסתלקת לפי שהשכינה נקראת "אמא שלום", ורמז לזה מחלוקת אותיות חלק-מות. וקרח רצה להפוך מלוי לכהן, וידוע שכהן הוא נפש, ולוי הוא רוח, ישראל הוא נשמה, וזה כנגד שם הוי"ה ב"ה, וה' אחרונה מלכות בית דוד, וא"כ רצה קרח להפוך שם הוי"ה ב"ה.

דעת קנית מ"ה מאותיות מריבה חסרת

כתוב בבראשית (לך לך יג, יח) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם, ובין רועי מקנה לוט... ויאמר אברהם אל לוט, אל נא תהי מריבה ביני ובינך. ופירשו כי בפסוק הראשון כתוב ריב לשון זכר, ובשני כתוב מריבה לשון נקבה, והוא לפי מה שאמרו (סנהדרין ז). האי תגרא, דמיא לצינורא דבידקא, כיון דרווח רווח. פירוש, כשהנהר מתפשט לשדות שסביביו, אם אינו סותמו הוא מתרחב ושוב אינו יכול לסותמו, כך הריב, אם האדם אינו בולמו מיד בתחילתו הוא מתרחב. כך אמר אברהם ללוט, כעת התחיל להיות ריב שהוא זכר, הבה נפרד לפני שתהיה מריבה - נקבה, שהיא פרה ורבה, עד כאן. אשר בזה אפשר לפרש מאמרם (ויקרא רבה א, ו) "דעת קנית, מה חסרת, דעת חסרת מה קנית" והנה ההבדל בין ריב למריבה, הוא באותיות "מה" שהן האות הראשונה והאחרונה של מלת מריבה. וזהו שאמרו דעת קנית מה חסרת, רצה לומר מי שיש לו דעת בולם עצמו, ולא יתן לריב להתפשט להיות מריבה חס ושלום, וכן לאידך גיסא. וז"ש "תולה ארץ עד בלי-מה" לא להוסיף את ה-מה.

בדרך כלל יש מריבה בין הגוף לנפש, הגוף רוצה אוכל רוצה תאות, גשמיות, כסף וכו', אבל הנפש רוצה תפלה ולימוד תורה, וכל הזמן הם רבים ביניהם, בדרך כלל בימי החול הגוף מנצח, אבל בא יום השבת ועושה שלום ביניהם, כיון שבשבת צריך לאכול וגם הנשמה מסכימה לאכול כי זו מצות עונג שבת, מתפללים ולומדים תורה, אבל קרח ועדתו לא רצו שום שלום.

מחלוקת קורח ועדתו בניהם עצמם היה מחלוקת

אמרו ז"ל (אבות פ"ה משנה ז) איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאניה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו. וכלשון תרגום אונקלוס "ואתפלג קרח" שנחלק קרח - בינו לבין עצמו. ועל כן לא נאמר

מחלוקת קרח ומשה משום שמה לא חיפש להיכנס במריבה עם קרח, וכל כוונתו היתה לשם שמים, מה שאין כן קרח ועדתו, פשטה ביניהם מחלוקת קשה כי כל אחד ביקש לעצמו את הכבוד והשררה, וזו ראייה שמחלוקתם לא היתה לשם שמים.

וצריך האדם למנוע עצמו מן המריבה, כי המונע עצמו מן המריבה, הוא מכובד על הבריות, שנאמר (משלי כ' ג') כבוד לאיש שבת מריב, וכתוב (משלי יב' כ') יתר מרעהו צדיק, ודרך רשעים תתעם, פירוש, יתרון יש בצדיק יותר מאדם אחר, שהצדיק שומע חרפתו וסובל תאותו וכובש את יצרו ושותק, כדי שלא יבוא לידי מריבה ולידי בזיון, ודרך רשעים תתעם, הדרך הרעה של הרשעים תתעם, כי הוא בזיון בעיניהם לשמוע חרפתם ולשתוק, והם תועים מדרך השכל, שמתוך כך הם באים לידי קטטה ורציחה.

במחלוקת לא יביע אדם דעה לצדד לאחד מהצדדים ומשל נפלא מובא בספרים

אירע פעם שהאריה מלך החיות לא אכל זמן רב, וריח רע נדף מפיו. ויקרא האריה את החמור ושאלו, מה ריח יש בפך, ענהו החמור, יסלח נא אדוני המלך, אבל מפי מע"כ נודף ריח רע למרחקים, ויקצוף האריה מאד וגער בו, וכי כך מדברים אל מול הוד כבוד המלך... ומיהר לטורפו חי. לאחמ"כ קרא האריה לזאב ושאלו מה ריח יש בפך. הזאב שראה מה עלה בגורלו של החמור פתח וענה, ריח וורדים ושושנים נודפים מפי המלך... קצף האריה וצעק עליו וכי משקר אתה בפני, מיהר וטרפו. עבר שם השועל החכם שבחיות והנה האריה לנגדו, וישאלהו האריה אודות הריח שבפך, מה יעשה השועל ה'פיקח', כי משני צדדים מסוכן הוא לפני המלך, ויען השועל, צר לי מאד שלא אוכל לענות למלך, אבל מה אעשה, כי תקפתני הצינה וממילא אין בידי כעת 'חוש הריח' לדעת מהם הריחות הסובבים אותי...

כיו"ב, יתנהג האדם בעת מחלוקת שלא יביע כל דעה לצדד כאחד מהצדדים ח"ו, ויעשה עצמו כשועל הלזה שעשה עצמו כמי שאין בידו להריח, וכך יאמר האדם איני יודע מאומה, איני 'מבין' בזה ולא אנקוט כצד זה או זה, אז ירוויח כאותו השועל שניצול ממות בטוח לחיים טובים ולשלום.

ומסופר שפעם נכנס יהודי אל מו"ר הגאון מרן רבי בן ציון אבא שאול וצוק"ל ושאלו 'בתמימות' בענין מסוים כיצד היא ההלכה - בו בזמן שגדולי ישראל נחלקו ביניהם בפסק ההלכה על ענין זה...., מו"ר הכיר מהי מטרתו של אותו שואל תמים, על כן אמר לו, ר' יהודי, בנידון ההלכה עצמה, כאיזה צד שתנהג יש לך על מי לסמוך, אבל להחזיק במחלוקת - אין לך כלל על מי לסמוך.

וידוע הדבר שמחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. ופוגמת ביחוד העליון.

וכתב בסה"ק שבט מוסר יד יג': בעל גאווה רודף תמיד אחר השררה, ורוצה שתהיה ידו על העליונה, ומתוך זה הוא בא לידי שנאה ומריבה, צא ולמד מקרח, בעבור שהתגאה בעשרו רדף אחרי השררה, וירד חיים שאולה הוא וכל אשר עמו. בוא וראה כמה קשה כח הגאווה והמחלוקת, שאפילו תינקות שלא חטאו נאבדו עמו אמר החכם: הזורע גאווה וקטטה, יקצור חרטה ודאגה, ואמר, אם תיקום - תדאג, ואם תסלח - תשמח, הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו.

מו"ר החפץ חיים נלחם בעירו שלא יהיה מחלוקת והצליח

מספר בנו של רבנו ה'חפץ חיים': אם כי מראבא - ה"חפץ חיים" וצ"ל, הוקיר זמנו מכל הון, עם כל זאת בטל כמה פעמים שעות רבות הרבה, וגם ימים, להבאת שלום ולשכך מריבות בין אדם לחברו, וביותר בעניני צבור להשקיט מחלוקת. וזכורני כי קרה לפעמים שהיה מטייל אבא בחצר בית הכנסת שעה ארוכה עם אחד מבני הקהילה, וידו על שכמו של האיש ומשוחח עמו, אמנם ידעו כלם שאין זו שיחה בעלמא כדרך המטיילים, באשר אבי ומורי לא טייל מעודו, רק להשקיט ריב ולרכך לב הקשה. ותמיד עלה בידו, כי גם לב אבן היה נמוח תחת תוכחתו מאהבה. ופעמים רבות שמענו מבעלי דברים הקשים שאמרו, לולי פני רבי ישראל מאיר אַשָּׁא, אזי...

פעם פרצה מחלוקת בעיר מגורי ה"חפץ חיים" וצ"ל בענין החברא קדישא שנחלקה לשנים, הדבר הביא לידי מריבות וצעקות אף בבית המדרש. מאמצי רבנו להשקיט את המריבה עלו בתוהו, הוא עלה אז על הבמה ופנה לקהל בדברים אלה:

אנו חיים כלנו היום, מתהלכים עלי אדמות, אבל סוף סוף ילך הדור הזה לעולמו, כי "מי גבר יחיה ולא יראה מות" (תהלים פ"ט, מ"ט), וכדברי משה רבנו עליו השלום (במדבר ט"ז, כ"ט): "וּפְקַדְתָּ כָּל הָאָדָם" - והאדם הלא יבא לעולם העליון כאמור בקהלת (י"ב, ז'): "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה", ושם עתיד הוא לתן דין וחשבון על הנעשה

כאן בעולם השפל, והחשבון על המעשים ואף על המחשבות הוא כל כך חמור, עד שאין לתארו במלים פשוטות, וכדאיתא שם פסוק י"ד: "כי את כל מעשה, האלהים יבא במשפט על כל נעלם", ובברייתא פסחים נ"ד: ששה דברים מכוסים מבני אדם - וקא חשיב שם עומק הדין, ולא לחנם בכה רבי יוחנן בן זכאי לפני פטירתו (ברכות כח:). באמרו, איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי וכו'. כן ידוע מאמרם זכרונם לברכה (חגיגה ד:). על שמואל הנביא, שלקח את משה רבנו עליו השלום לעד מתוך פחד ואימת הדין.

כשהאדם בא לדין, מראים לו את כל מאורעות חייו בדקדוק גדול, באיזה מקום ובאיזה זמן, וזה טבעי מאוד שהוא מתחיל לחפש כל מיני תירוצים, אמתלאות והצטדקויות, ועושה כל המאמצים בכדי לזכות בהקלה כל שהיא ולהנצל מחומר הדין.

אחרי דברי הקדמה הנוכחים לעיל, החל רבנו למנות את מספר העונות שנעשו בעיר מיום שפרצה המחלוקת, כמה לאוין רמסו ממש ברגלים, כמה בזיון הקדש וחלול שם שמים, חס וחלילה, שנגרם - וזה ברור שתצטרכו להשיב על הכל ביום הדין הגדול...

ויתכן - המשיך רבנו - שבעת צרה, תרצו להתגולל עלי ותאמרו, היה אצלנו למדן אחד, ואלו הוכיח לנו היינו בודאי נוהרים מלעשותן - לכן אני אומר לכם בגלוי על יד ארון הקדש, כי סרתם מן הדרך, עברתם עבירות חמורות, וביניהן חלול ה', שאין התשובה מועלת עליו. ואם דברי אלה לא יועילו להפסיק את המחלוקת, הריני מודיע לכם, כי שמה לא אזדקק לכם כלל, ואני את נפשי הצלתי...

דברי ה'חפץ חיים זצ"ל שנאמרו בתמימות מופלאה, חדרו ללכם של הצדדים היריבים, והשלום בעיר לא אחר לבא.

באותו יום של מחלוקת קורח לא ירד מן מהשמים, ואילו במעשה העגל ירד מן מהשמים

ותדע כמה קשה המחלוקת לפני הקב"ה, דבמעשה העגל שהיו בשלום, לא נפסק המון, עד שהקריבו ממנו לפני העגל, ובמחלוקתו של קרח לא ירד באותו היום. כאמרם ז"ל, ראה כמה אהוב השלום לפני הקב"ה וכמה שנואה המחלוקת. גם אמרו זכרונם לברכה בששת ימי בראשית נאמר בהם כי טוב, לבד מיום שנתפלגו המים, שלא נאמר כי טוב, לפי שכל דבר מחלוקת שנאוי לפני המקום.

המחלוקת מטריחה גופו של אדם, מכאבתו ומצערותו

ראה שהמחלוקת מטריחה גופו של אדם, מכאבתו ומצערותו, וכיון שכועס, כבדים עליו אבריו ועץ פניו ישונה, וחלאים באים עליו כנודע, דהמפורסמות אינן צריכות ראייה, אך העומד בשלום, דבורו בנחת, מעשיו בהשקט, שמח וטוב לב, פניו מאירות מדומה כישן בבטחה, חייו חיים ערבים ומתוקים, ועובד לבוראו כי אין לו מניעה מלעבדו.

השטן מצוי במחלוקת, להגדילו לבעור כאש, ולאכול מנפש עד בשר

ואל יקל בעיניך אפילו מחלוקת קטנה, משום שהשטן מצוי במחלוקת להגדילו לבעור כאש ולאכול מנפש עד בשר, כדאמרין בדיני ממונות (סנהדרין ז' א') אמר רב הונא: האי תגרא דמיא לצינורא דבדקא דמיא, כשהנהר גדול פעמים יוצא לשדות שעל אגפיו, ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ואינו יכול לסותמו, כיון דרַחַח רוח, ובגיטין (נ"ב א') הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן, כל בי שמשי הוו קא מינצו בהדי הדדי, אקלע רבי מאיר להתם, עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר: וי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתיה, פרוש שמע לשטן דקאמר וי דאפקיה מביתיה, ראה בעיניך, שהמחלוקת מתגלה עד שהשטן עושה חזקה שם, עד שמגדילו להרוג נפש, לכן אין להקל אפילו על מחלוקת קלה, וצריך לבטלה מיד ולשום שלום במקומה.

והנה מחלוקת: מ' - כי בתחלה יש רק פתח קטן למטה, ח' - אח"כ הפתח פתוח לגמרי, ל' - אח"כ אש גדולה עד לשמים, אח"כ ק' - יורד לתהום, ולבסוף ת' - יש מעמד עם שתי רגלים, ואות ו' היא המטה של המחלוקת.

יברח אדם מהכעס שהוא שורש המחלוקת וידבק בשלום, ששמו של הקב"ה נקרא שלום, וכסא דוד יכון בשלום, וירושלים תתבשר בשלום, ובוז יהיה שלם לפני הקב"ה, שלם בגופו, שלם בנפשו, ובוז נפשו תהיה צרורה בצרור החיים, הלא תראה שלם באותיות שלום, ונשאר וו שהוא עץ החיים, לומר על ידי השלום תהיה שלם ותדבק בעץ החיים שהוא הוו.

כאן במחלוקת קרח אפילו תינוקות נבלעו באדמה

כתב בספר קול יהודה למו"ר ראש הישיבה הגאון הגדול רבי יהודה צדקה זצ"ל: הנה בפרשה זו לומדים כמה צריכים להתרחק ממחלוקת עד קצה האחרון, כי על כל העבירות בית דין של מעלה לא מענישים עד גיל עשרים, ובית

דין של מטה מענישים משנת שלוש עשרה, ואילו כאן במחלוקת קרח אפילו תינוקות בני יומן נבלעו באדמה שנאמר הם ונשיהם וטפם נענשו, מכאן שקשה המחלוקת. וצריכים להבין, למה באמת נענשו הקטנים, מה חטאו? אמנם נראה להסביר, שכך היא המחלוקת, כשאומרים לבעלי המחלוקת מה יצא לך מזה, הוא עונה אם לי לא יצא, אבל תהיה תועלת לבני אחרי, והעיקר לעשות מחלוקת עבור שסוף סוף יתגלה הצדק לפי דעתו, ויהנו בני, או דור אחר, וזו לא הסיבה העיקרית, רק מוצא מקום להתלות בו ולעשות מחלוקת, ולזה באה התורה וסתמה הפרעה הזאת שגם לבניו לא יצא כלום ואפילו לתינוקות, כדי להרתיע אותם שלא ישתתפו במחלוקת. על כל פנים רואים מכאן, כמה קשה המחלוקת וכמה צריכים להזהר בה, ואם כוונתו לשם שמים אל יסמוך על דעתו, שמא הוא טועה ואז לאבדון יובל, אלא יתיעץ עם גדולים שאין להם ענין בנושא ואז פעולתו לשם שמים וצריך זהירות מרובה וה' ישמור.

ורצה הי"ת שיחרט בלבבות עם ישראל גנות המחלוקת, ולכן נשארו חיים ולא מתו כי אם היו מתים, הרי גזירה שהמת משתכח מהלב.

הורידם חיים לתוככי עמקי האדמה, שאז לא ישתכחו מן הלב כשאר מתים, יכירו וידעו כל באי עולם מה עלה בגורל בעלי מחלוקת

הנה, עונשם של קרח ועדתו היה ב'בריאה חדשה' - שפצתה האדמה את פיה ונבלעו בה 'חיים שאולה' - עונש שלפניו לא היה כמוהו ולאחריו לא יהיה כן, והרי אין הקב"ה עושה נסים שלא לצורך ומדוע שידד הקב"ה מערכות בריאת שמים וארץ ולא המיתם כשאר מיתות בדרך העולם. אלא ביאורו, שלא רצה הקב"ה להמיתם בכל מיתה אחרת, כי 'גזירה על המת שישתכח מן הלב' (ברכות נח:), וכאן רצה הקב"ה שאלו לא ישתכחו לעולם מלבם של בני ישראל, כדי שיזכרו היטב בגנות וחומר מחלוקת, על כן הורידם חיים לתוככי עמקי האדמה, שאז לא ישתכחו מן הלב כשאר מתים, אלא לנצח נצחים יכירו וידעו כל באי עולם מה עלה בגורל בעלי מחלוקת.

רעת המחלוקת ותוצאותיה

היה זה באותם ימי חשכות כאשר כלל ישראל היה כמרקחה במחלוקת שבין הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ והגה"ק רבי יעקב עמדין זי"ע, עשה אחד ממקורבי היעב"ץ ברית מילה לבנו וכיבדו בסנדקאות, לאחר הברית רצה להחניף לרבו לכן ביקש ממנו ברכה שיגדל בנו להיות להיפך מהרבי ר' יהונתן, ונענע לו רבי יעקב עמדין בראשו.

דבריו נתקיימו במלואם. וברבות הימים השתמד אותו רך הנימול, חטא והחטיא את הרבים בכתבו ספרי שמד וכפירה והפיצם בישראל, רח"ל. וכאשר באו רבנים וגדולי תורה להתחנן לפניו שיפסיק ממעשיו הרעים ויחזור בתשובה, השיב להם כשהרהורי חרטה עלו בלבם, שהוא אנוס במעשיו ואינו אשם במצבו, שהרי ברכו היעב"ץ שיגדל להיות להיפך מהר"ר יהונתן ודבריו נתקיימו במלואם. אך בסוף ימיו עשה תשובה.

וכידוע שלבסוף ב' הרבנים הנ"ל עשו שלום ביניהם, אמנם העסקנים שליבו את אש המחלוקת המשיכו, וכל צד חשב שהוא צודק.

ומסופר על החסיד הקדוש ר' שלומקא מזוויל שתמיד היו אצלו חתולים והיה עוזב אותם שיעלו על השולחן ויאכלו, והנה קרא פעם ובאו שתי קבוצות של חתולים, אלו עומדות בצד זה של השולחן ואלו בצד זה, והיו רבות וצועקות אחת על השניה, ובקשו ממנו הרבנית והחסידים שיוציא אותן, ואז הרב פתח פיו ואמר ששתי קבוצות של חתולים הללו הן גלגול של אותם עסקנים שליבו את המחלוקת, אחד מצד רבי יהונתן אייבשיץ ואחד מצד הרב יעקב עמדין ובאו אלי שאבקש תיקון עבורם כי הם סובלים סבל נורא ואיום.

שמאי והלל הם כנגד משה ואהרן

איזוהי מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי (אבות ה, יז)

וכתב האר"י ז"ל ששמאי והלל הם כנגד משה ואהרן.

משה בבחינת שמאי מידת הדין, ונרמז בפס' "לא איש דברים אנכי" סופי תיבות שמאי.

ואהרן בחינת הלל מידת השלום, ונרמז בפס' "הוא יהיה לך לפה" ר"ת הילל (כדעת הסובר בשו"ע אבן העזר סימן קכט, כח. שם הילל נכתב מלא).

לפי"ז מובן למה דווקא הלל אומר "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום" ... כי היתה לו בחינה של אהרן.

שמואל זכה לשתי המידות, גם אמת וגם שלום, כדברי הפס' (שמואל ב, מ) "והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים" לכן נאמר על שמואל שהיה שקול כמשה ואהרן, דהיה לו את שתי המעלות.

על ידי המחלוקת, השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו באותו מקום ביתו של השטן

באחת משיחותיו אמר פעם מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר, צא וראה עד כמה קשה המחלוקת, ראו עינינו כמה ישיבות קדושות אשר החזיקו מעמד במצבים קשים ביותר, ולא נחרבו אלא על ידי המחלוקת. בית המדרש הריהו מקדש מעט שהשכינה שורה שם ואין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, (ברכות ח') אבל על ידי המחלוקת, השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו ביתו של השטן.

והיפוכה של המחלוקת הרי הם השלום והאחדות, שעל ידם זכו ישראל לקבלת התורה, כדאיתא במסכת דרך ארץ זוטא: הואיל ושנאו ישראל המחלוקת ואהבו את השלום, הגיעה השעה שאתן להם את תורת.

כל מי שעושה מריבה על ת"ח כאלו עשה מריבה על מי שאמר והיה העולם שנאמר "הוא דתן ואבירם" קראם עם אשר הצו על משה ואהרן בעדת קרח בהצותם על ה', ויודעים דתן ואבירם במשה ואהרן שהם כשרים ובני עולם הבא ועמדו עליהם להורגם, יודעים דואג ואחיתופל בדוד מלך ישראל שכשר היה ובן עולם הבא הוא ועמדו עליו להרגו בלשונם.

"בומח בעושרו" זה קרח, "וכעלה צדיקים יפריחו" זה משה ואהרן וסנהדרין שלו. "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג' לה) זה אהרן ובניו שנתבסמה להם הכהונה "וכסילים מרים קלון" זה קרח ועדתו.

פעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדן בקשר למשיגה הישיבה, מחצית הישיבה עמדו לצידו, והמחצית השניה התנגדו לו

בספר שיחות החפץ חיים מספר בנו של הח"ח ע"ה סיפור דומה על מניעת מחלוקת, פעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדן בקשר למשיגה הישיבה, מחצית הישיבה עמדו לצידו, והמחצית השניה התנגדו לו, בכדי להכריע בין הצדדים הושיבו ב"ד שהיה מורכב מטובי הלמדנים, בתחילה העלימו ענין זה מהח"ח, אך מאוחר יותר כשנודע לו הדבר היתה לו עגמת נפש גדולה, הוא נכנס לישיבה ודיבר כשעתיים במרירות נפש על עוון המחלוקת, בין הדברים אמר: הרמב"ם פוסק בהלכות דעות שכת מספרי לשוה"ר אין להם חלק לעוה"ב, ובספרי על הלכות לשוה"ר השמטתי את ההלכה הזו בכוונה תחילה, כי לא רציתי להביא דברים כה חריפים בספרי, אבל גם אם לא העתקתי דין זה, סוף סוף הלכה היא.

מובא בגמרא (סנהדרין קד, ב) שאנשי כנה"ג התאספו וביקשו לְמַנוֹת את שלמה המלך בין אלה שאין להם חלק לעוה"ב [מפני שבמלכים (א' יא, ו) כתיב עליו ויעש שלמה הרע בעיני ה', תנחומא (מצורע א)], עודם מדברים בענין זה באה דמות דיוקנו של דוד לפנייהם ולא השגיחו עליה, באה אש מן השמים ולחכה את הספסלים אשר ישבו עליהם וגם לא השגיחו עליה, ולמרות שראו אות שאין מסכימים עמם בשמים לא השגיחו בכך והתקבצו שוב להוציא את החלטתם לפועל, וגם בפעם הזאת עכבו אותם מן השמים ע"י בת קול, עיי"ש.

ויש לתמוה, מה איכפת להם בשמים מהחלטות בני אדם עד שראו להפריע להם בדיוניהם. אלא האמת היא שמיום שניתנה התורה לבני אדם נמסרה הרשות לב"ד של מטה, וכפי שמחליטים בב"ד של מטה מקיימים בב"ד של מעלה, ואם ח"ו היו פוסקים בב"ד של מטה שאין לשלמה המלך חלק לעוה"ב לא היו יכולים להכניסו לשם.

כך, אמר הח"ח בנידון שלנו, כל אחד מבעלי המחלוקת חושב, אני פועל למען האמת, ומכיון שאני בן תורה ומתייגע בלימודי בודאי לא ידחוני מהעוה"ב, אמנם דעו לכם! אם הרמב"ם פוסק דין להלכה, לא יועילו בעוה"ב שום עצות וזכות רח"ל.

עם סיום דבריו הסתלק הח"ח מהמקום ולא היה מוכן להשתתף בדיוניהם. לאחר זמן כאשר המחלוקת לא שקטה, לחש הח"ח באזנו של המשגיח כי למען קיום הישיבה יעתיק את מקומו לישיבה אחרת.

קשה לאדם שלא עובד על מדותיו לראות שחברו מצליח

מסופר, כי חקרו החוקרים המבינים ב'תורת הנפש', וכך שאלו לרבים, הנה נצרך אתה בכדי חיותך סך מאה אלף דולר לשנה תמימה, עתה, אנא ממך, אמור לנו במה אתה חפץ יותר שינתן לך בוודאות סך מאה וחמשים אלף דולר

מידי שנה, ולכל אחד מחברך יינתן סך של מאתיים אלף, אמנם עדיין יהיה לך מותר בשכר חמשים אלף בכל שנה, או שהיית רוצה שניתן לך חמשים אלף בשנה ובזה יחסר מלחמך בכל שנה סך של חמשים אלף, אלא שלכל חברך ניתן רק שלושים אלף - ותגדל על חברך בעשרים אלף... רובא האנשים ענו - שהם מעדיפים לקבל רק חמשים - העיקר שלא יהיה לחבריהם יותר מהם...

בדרך הלצה מסופר, פעם ישב יהודי והתענג על סעודה דשנה כסעודת שלמה בשעתו, כשעמדה עדיין מנת הדגים שהגישו לפניו, בא אחד מידידיו וסיפר לו כי פלוני בן פלוני חלה והרי הוא נוטה למות, נאנח האוכל אוי, אוי, והמשיך להתענג על מאכלו ומשקהו, בהגיעו למרק התייצב בפניו אחר מחבריו, ו'חדשות' בפיו אודות אחד מן החבורה שמת ל"ע בצעירותו, שוב נאנח האיש וגנח גנח ואף ילולי ליל - על השבר הגדול שנשארה אלמנה המטופלת בעשרה יתומים קטנים, אך כל זאת לא מנע מאתו להמשיך ביתר שאת ויתר עז לאכול ולשתות כידו הרחבה והנדיבה, אך, עתה אירע הקשה מכל - בעת שהחזיק כבר את ה'בשר' בין שיניו, אתא ובא אליו מאן דהו, ואמר לו ב'נשימה אחת', השמעת... פלוני ידידנו זכה בהגרלת הלוטו סך עשרה מליון דולר... נודעק האוכל, מי... מה... ומאז איבד כל 'טעם' במאכלו, ואפילו להביט על האוכל הערב הלז כבר לא מסוגל... והמבין יבין ויתבונן אם אינו דומה עכ"פ במקצת לזה המסכן.

תושבי העיר ואלפי הבאים לחצרו של הרב העריצו את השותק, כולם הכירו את פינתו בבית המדרש

לפני כמה עשרות שנים, בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה, באותה תקופה זרחה שמשו של הרב הקדוש רבי ישראל זצ"ל אלפי חסידים נהרו אליו ליהנות מהאור הגדול בהנהגותיו ודרכיו הקדושים, חסידים ואנשי מעשה אף קבעו את מקום מושבם בבית מדרשו לתורה ולתפילה סמוך ונראה לרב תמידים כסדרן. בין היושבים בחצרו של הרב הסתובב לו יהודי אשר קנה לו את השם: השותק, יהודי זה הגיע לשנתו השבעים לאחר תקופה של שלושים ושתיים שנות שתיקה.

תושבי העיר ואלפי הבאים לחצרו של הרב העריצו את השותק, כולם הכירו את פינתו בבית המדרש, שם שפך את צקו לחשו בעת תפילתו, שם הרים את קולו כארי בעת לימודיו, אבל כל זה היה בינו לבין קונו, אך במגע עם אנשים שם עצמו כאילם רק סימן בידו את תשובתו, ליצני החצר היו אומרים שהוא שותק בשבעים לשון. פרחי החסידים אף המרו ביניהם מי יצליח לדובבו, הם ניסו בכל מיני ערמות להכשילו, אבל השותק היה חזק מהם והמשיך בגבורה את שתיקתו.

ידועה האימרה מאחד מגדולי הצדיקים שהיה ממעט בדיבורו: כאשר אני מתעייף משתיקתי, אני נח וממשיך בשתיקתי, אצל מידועינו השותק קלעה אימרה זו להתנהגותו.

שתיקתו הפליאה את הכל, עד שסיפרו בחצר הרבי, שפעם אירע בפורים כטוב לב הרב של פורים, השקה את השותק ביין מיושן, באמרו הפעם אראה את מופתי לפני קהל ועדה האריך אילם זה ידבר, אבל מה נשתוממו החסידים בראותם כי נכנס יין ולא יצא הסוד.

עם הזמן גדלה ההערצה אליו בחצר הרב, השותק הלך ונתעלה והזדכך, ועבד את בוראו בכל כוחותיו, כל רגע ביומו היה מוקדש לעבודת הבורא, סדר יומו החל לאחר שינה חטופה על גבי ספסל בבית המדרש, קם בשעת חצות כארי, לערוך תיקון חצות בבכיות עצומות על גלות השכינה, לאחר מכן אץ לנהר לטבילה ומיד לאחריה החל בלימודיו עד למחרת בערב, ברוב הימים היה שרוי בתענית וסיגופים, וכך עלה ונתגלה עד להיותו איש מורם מעם.

שנים עברו, הגיעה תקופת מלחמת העולם הראשונה, הרב ופמליתו עזבו את החצר, מאימת הצבא הרוסי שכבש את העיר, מפקד הצבא אף איוה לו את החצר של הרב ומשם ניהל את גדודיו, אבל פלא הדבר שאותו יהודי מידועינו השותק מצא חן בעיניו והמשיך את עבודתו בבית המדרש כמימים ימימה, הקצין אף הוציא הוראה לחייליו שבל יהין אחד מהם לנגוע בו לרעה. יהודי העיר, באותם הימים לאחר שהרב עזב את העיר החלו לפנות אליו בכל מצוקותיהם, הם היו נכנסים לבית המדרש ומסרו בקשותיהם על גבי הכתב, והשותק היה מתפלל עליהם לרפואה שלמה ולישועה ולברכה, והיה השותק משען ליהודי המקום כאדמו"ר לכל דבר. אך את סודו לא הצליח אף אחד לפענח, באי החצר אף ידעו לספר שהרבי יודע, אך הרבי נצר את פיו, והיה הדבר נסתר ונעלם מהם. הגיע היום בו הרגיש השותק שכוחותיו הולכים ואוזלים, ומתקרב יום פקודתו, בו יחזיר את נשמתו השמימה, וישלח לקרוא לרב העיר ולחשובי הקהל למטתו, נרעשים ונדהמים עמדו מסביב למטתו וציפו למוצא פיו.

ויפתח השותק את פיו ויאמר, הנני הולך לעזוב אל העולם ובואו ואספר לכם סיבת שתיקתי במשך ל"ב שנים, וזאת אבקש מכם הודיעו לקרובי בוויילנא על פטירת, עד כה היה לי קשר מכתבים אתם, והם היו שולחים כסף למחייתי. נרעשים ונפחדים מדיבורו המשיכו לשמוע את סיפורו האישי: מחשובי בעלי הבתים בוויילנא הייתי, ניהלתי חנות בגדים אשר הכניסה לי פרנסה בכבוד וריח, ויהי היום נפל דין ודברים ביני לבין אשתי ע"ה, בעסקי החנות, כל אחד התעקש על דרכו עד שעלה הכעס בלבי וקללתי אותה שתשרף, רח"ל. למעשה נשתתקה המריבה ביננו מיד, וחזרה השלווה אל ביתנו, ומעשה המריבה נשכח כאילו לא היתה, אבל לאחר כמה ימים אירע הדבר, אשתי ע"ה ירדה למרתף הסחורות עם נר בידה, בפתח המרתף היתה מונחת לה חבית של נפט, החבית נתפסה מהאש של הנר, עד שכל המרתף היה למאכולת אש, האשה לא עלינו לא הספיקה לברוח ונשרפה רח"ל. מעשה זה שבר את לבי ולא נתן מנוח לנפשי, ביודעי שבגללי פקד לה אסון מר זה, והיות שמנעורי היה לי שייכות לבית הרב, קמתי מיד לאחר השבעה והגעתי הנה, נכנסתי לרב, סיים השותק את סיפורו נפילתי לפניו בבכיות ובקשתי שיורני דרך תשובה, הרב הודעו עד עומק נפשו, ובשברון לבו נאנח ואמר: יהודי שיש לו פה פתוח עליו לשתוק. מיד קבלתי על עצמי את גדר התשובה, כתבתי מכתב לבני משפחתי כי הנני נשאר כאן ואיני חוזר יותר לוויילנא, ועכשיו רבותי, ביקש השותק, אני תקוה שתשובתי תתקבל אבל ספרו זאת בעולם למען ידעו מה גודל רעת הקללה, וביותר שמוציאים אותה בעת כעס, בזה סיים השותק את סיפור חייו אשר היה טמיר ונעלם כל עת ישיבתו בעיר, לאחר מכן החל לומר את הודיו, והחזיר את נשמתו הטהורה ליוצרה, בהלוויה רבת המשתתפים של יהודי העיר והסביבה, ספד לו רב העיר, וסיפר את המעשה ברבים למען ישמעו וייראו.

מעשה נורא עם ר' אהרן כהן חתמו של הח"ח כמה צריך לברוח מהמחלוקת

סיפר אחד ממקורביו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, לפני שנים רבות נודמנתי לביתו של הגרש"ז, ולנגד עיני נגלה מראה מחריד - קבוצת אברכים גוערים בכבוד הרב ומטיחים בו בעזות מצח והיה הגרש"ז א יושב ושומע דבריהם בקור רוח ובפנים שוחקות כאילו לא היה כאן כלל דיבורים נוקבים כנגדו... אחר שיצאו האברכים מביתו שאלתי, 'ילמדנו רבנו', מאין לכם כוחות ותעצומות הנפש כגון דא, השיב לי הרב בנועם שיחו כהרגלו, אספר לך מעשה שאירע בימי נעורתי בשכונת 'שערי חסד' בה גדלתי (עד סוף ימיו) וממנה תבין דעת.

ביום מן הימים באה הבשורה לתושבי השכונה שהגאון רבי אהרן כהן זצ"ל חתנו של החפץ חיים זצ"ל עלה להשתקע בארץ הקודש, והנה הוא קובע מקום מגוריו בשכונתנו. הדבר עורר התרגשות גדולה בקרב הצבור, ומיד הכינו לכבודו דירה ראויה לשמה, ואף כל חפצו וצרכיו העמידו לרשותו למען יוכל לשבת על התורה ועל העבודה בנחת, ואכן, רבי אהרן קבע מושבו בדירה זאת ותרב השמחה ב'שערי חסד'. עברו כמה חדשים והנה 'הילד איננו' - רבי אהרן נעלם מעיני כל, מקומו בבית הכנסת נפקד, ואף ברחובות העיר לא ראוהו. משעברו כך כמה ימים החליטו 'טובי הקהל' ללכת אחריו ולחפשו, תחילה ניגשו לביתו נקשו על שערי, אך 'אין קול ואין עונה', מכיוון שכן ניסו לפתוח את הדלת והנה היא נפתחת... והבית ריקם מתושביו וחפציו. אף השכנים לא ידעו מאומה מפשר התעלומה, בלית ברירה הוכרו בבית הכנסת שכל היודע אודות רבי אהרן יבוא ויודיע. עד שנגלה עליהם זקן אחד וסיפר כמסיח לפי תומו שראה את רבי אהרן יוצא מן השכונה לפני כשבוע עם כל מטלטליו בעגלה לעבר העיר יפו... הדבר יצא מפי הזקן ופני העם מלאו תמיהה ופליאה על מה ולמה עשה רבי אהרן כדבר הזה והרי כל מחסורו מילאנו בשלימות שיגרו בני השכונה משלחת ליפו לביתו של רבי אהרן, והוא קיבלם בסבר פנים יפות כשהוא מודה להם על כל החסדים שגמלו עמו... ובנוגע לעזיבתו בפתע פתאום - מבלי להודיע מאומה סיפר להם דברים כהווייתו.

כשבאתי להיפרד מחותני לרגל עלותי לארץ ישראל, העליתי לפניו שאלתי 'איה אקבע מקום מושבי בירושלים או בצפת, או שמא בחברון או ביפו', השיב לי חותני, אין כל כך נפק"מ היכן תדור, אך זאת אבקשך, אנא, הבטח לי בתקיעת כף, ממקום המחלוקת - ברח במהירות... לעולם אל תציג את כף רגלך במקום שיש בו מחלוקת, ואם ח"ו נקלעת למקום כזה, שא רגלך וברח משם... ואכן, כפי בקשתו הבטחתי כן לחותני בתקיעת כף ונפרדתי ממנו מתוך התרגשות עצומה ודמעות. לאחרונה נתעוררה מחלוקת בשכונתכם 'שערי חסד' אודות ה'גבאות' בביהכ"נ, ומכיוון שכה חמור היה הדבר בעיני חותני עד שנטל ממני 'תקיעת כף' על כך, נאלצתי לעזוב את המקום במהירות עצומה, ואפילו לשהות כדי פרידה מבני השכונה לא היה סיפק בידי.

המשיך הגרש"ז, כשחזרו בני המשלחת סיפרו לכל את תשובתו של רבי אהרן, ומכיוון שהייתי אז נער צעיר לימים עשו עלי הדברים רושם כביר למאד, והחלטתי בהחלטה חזקה, שלעולם לא אתקרב לענין שיש בו מחלוקת.

מעשה תבין היאך שתקתי לאברכים אלו שגערו בי ותקפו אותי, כי קבלה בידי משנות קדם שלא להיגרר אחר 'וויכוחים'. ומכאן נלמד יסוד גדול לענייני חינוך הבנים, כי אם יברח האב ממחלוקת אוי יחקק חומר הדבר בלב ילדיו, וממילא אף הם ינהגו כך ברבות הימים.

קרח שרצה להיות הכהן הגדול במקום אהרן, רצה בעצם להגביר את הלויים, ששורשם הוא דין, על הכהנים, ששורשם הוא חסד

בספר "עמודיה שבעה" מבאר עומק מחלוקת קורח, כפי שמביא הזוהר הקדוש (קרח קעח): "בא וראה, אהרן הכהן הוא ימין, והלויים הם שמאל, וקרח שרצה להחליף בין ימין לשמאל, על כך נענש". ומסביר הרב את כוונת הזוהר, ואומר: ידוע שהכהנים הם מצד החסד, ולכן הם תלויים כביכול בימינו של הקב"ה, שהוא חסד. ואלו הלויים, הם מצד הדין, ולכן הם תלויים כביכול בשמאלו של הקב"ה, שהיא מידת הדין.

והנה, ידוע מה שדרשו חז"ל על הפסוק "בראשית ברא אלהים..." שבתחילה עלה במחשבה של הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם יכול להתקיים, הקדים את מידת הרחמים ושיתף אותה עם מידת הדין שנאמר: "ביום עשות ה' [חסד] אלהים [דין] ארץ ושמים". וזה מה שכתוב בתהלים "כי אמרתי עולם חסד יבנה", שצריך להגביר את צד החסד- הרחמים שהם ימין, על צד שמאל שהוא דין - כי רק כך העולם יכול להתקיים. וזהו גם "בדבר ה' שמים נעשו" - "בדבר" ראשי תיבות במידת דין במידת רחמים, דהיינו על ידי שתי מידות אלו, מנהיג הקב"ה את עולמו.

אם כן, קרח שרצה להיות הכהן הגדול במקום אהרן, רצה בעצם להגביר את הלויים, ששורשם הוא דין, על הכהנים, ששורשם הוא חסד, ולמעשה רצה להפוך ימין לשמאל ושמאל לימין, ונמצא בזה שהיה מחריב את העולם, שהרי אין העולם יכול להתקיים אלא על יד התגברות מידת החסד על מידת הדין.

וצריכים להבין: וכי קרח שהיה חכם גדול, לא ידע שאין העולם יכול להתקיים כי אם בהתגברות החסד על הדין, אומר על כך ה"אמרי יוסף", על פי המבואר בדברי האריז"ל הקדוש: לעתיד לבוא, בבוא משיח צדקנו, יתבטל היצר הרע, ולא יהיה צורך בהנהגת החסד בעולמנו, ולכן יתהפכו היוצרות, ומידת הדין תשלוט על מידת החסד. ולכן לעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי המחמירים, שמידתם דין. שהרי אז כשיתבטל היצר הרע, לא נצטרך למידת החסד, וכולם יזכו לטובו הגדול של ה' יתברך, למרות מידת הדין שתשלוט בעולם. אומר ה"אמרי יוסף", כי בזה טעה קרח שחשב שכבר הגיע העולם לתיקונו, ולכן צריך שמידת הדין תשלוט על מידת החסד. ואם כן, קרח שהוא לוי ומידתו היא דין, הוא צריך להיות הכהן הגדול ואהרן שמידתו חסד, צריך להיות לוי. אלא שכאמור קרח טעה בחישובו, כי עדיין לא הגיע זמן התיקון השלם.

ובספר "אורה של תורה" כתב בשם האריז"ל, כי תכלית בריאת העולם היא לברר להוציא ולהעלות את רפ"ח [288] הניצוצות הקדושים שנפלו לתוך הטומאה. דבר זה נרמז בפסוק "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" - "מרחפת" אותיות מ"ת רפ"ח, כיון שנפילת ניצוצות הקדושה בתוך הטומאה נחשבת כמיתה לגביהם. ולכן תכלית עבודת ישראל בעולם הזה היא להעלות את אותם רפ"ח ניצוצות, ששבויים בתוך הטומאה, ורק כשיגמר בירור זה, תהיה הגאולה השלימה במהרה בימינו.

"אמר רבי לוי, ברב בישר ברב בשרוהו" "רב לכם בני לוי" - רק ר"ב ניצוצות הוציאו ממצרים, ולכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה

על הכתוב הזה, מצינו בגמרא (סוטה יג) "אמר רבי לוי, ברב בישר ברב בשרוהו", כלומר, כשם שמשוה בישר לקורח ועדתו "רב לכם בני לוי" - כך בישר הקב"ה למשה, כשהתחנן להכנס לארץ - רב לך אל תוסף דבר אלי בדבר הזה. ותמהו המפרשים, הלא מה שאמר משה רב לכם בני לוי, היה כדי להשתיק את המחלוקת הקשה של קרח ועדתו, האם על כך מגיע לו עונש, ועוד כל כך גדול.

והתירוץ לזה הוא כי הנה נודע, שכאשר יצאו ישראל ממצרים, הם העלו משם "רב" [202] ניצוצות של קדושה מתוך אותם רפ"ח, ודבר זה נרמז בפסוק: וגם ערב "רב" עלה אתם, כלומר רב ניצוצות של קדושה, שהיו מעורבים ושקועים בתוך הטומאה במצרים, עלו עם בני ישראל.

נמצא אם כן, שנשארו עוד פ"ו [86] ניצוצות שהיה על בני ישראל לתקן, וזה שרצה לתקן משה רבנו ככתוב "ומשה עלה אל האלהים" "אלהים" בגימטריא פ"ו, לרמוז שמשוה עלה לתקן פ"ו הניצוצות.

והנה, כפי שאמרנו, קרח טעה וחשב שהגיע זמן התיקון השלם, ותוקנו כל הרפ"ח ניצוצות, ולכן צריכה לשלוט מידת הדין, והוא צריך להיות כהן גדול. על כך ענה לו משה ברמז "רב לכם בני לוי" - רק ר"ב ניצוצות הוציאו ממצרים, ולכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה.

משה רצה להכנס לארץ, משום שראה שיהיו הרבה מחלוקות בתורה שבעל פה כמו בין הלל ושמאי, "משה" ר"ת מ'חלוקת ש'מאי ה'לל

וכותב ה"מגלה עמוקות" (אופן עד'), משה רצה להכנס לארץ, משום שראה בהר סיני שיהיו הרבה מחלוקות בתורה שבעל פה כמו בין הלל ושמאי, כפי שנרמז במשנה "משה קבל תורה מסיני" - "משה" ראשי תיבות ישר והפוך: מחלוקת שמאי הלל, הכל שמעו מסיני. לכן התפלל שיוכה להכנס לארץ, ובזכות קדושת הארץ יוכל להרבות דעת תורה וכך לבטל מחלוקת שמאי והלל, שהרי לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי. על כך אמר לו הקב"ה "רב לך" - שעדיין לא הגיע זמן הגאולה. וזהו שאמרו חז"ל "ברב בישר ברב בשרוהו", הכוונה כמו שמשה בישר לבני לוי שטרם הגיעה שעת הגאולה השלימה, וכך בישר לו הקב"ה "רב לך", שעדיין לא הגיעה עת הגאולה השלימה, ולכן "רב" - במידת רחמים - שהעולם עדיין צריך להנהגת מידת רחמים.

עוד טעם שרצה להכנס לארץ ישראל לבטל עונש הרשעים בגיהנם בזכות עסק התורה

ומגלה לנו ה"מגלה עמוקות", שמשה רבנו ביקש להכנס לארץ, כדי לבטל את עונש הרשעים בגיהנם. שכן, מבאר הזהר הקדוש, שבכל יום, כאשר מתפללים ישראל שלוש תפילות, יש לרשעים מנוחה בגיהנם שעה וחצי בכל תפילה, שזהו שיעור תפילה בכוונות, וא"כ, יש לרשעים בכל יום ארבע שעות וחצי, מנוחה מאש הגיהנם. והנה, כאשר נחבר שיעור זה במשך ימי השבוע, נקבל עשרים ושבע שעות, וכאשר נוסיף עשרים וארבע שעות של יום השבת, נקבל 51 שעות. ועל כך התפלל משה רבנו אעברה "נא" ואראה את הארץ הטובה. ביקש משה רוצה אני להכנס לארץ לבטל לגמרי את משפט הרשעים, ואמר לה' יתברך "אעברה נא" מבקש אני להעביר את ה"נא" שעות מנוחה שיש לרשעים בגיהנם, ולבטל לגמרי את דין הגיהנם על ידי שאכנס לארץ "ואראה את הארץ הטובה", שבזכות עסק התורה בארץ ישראל, יתבטל לגמרי דין הרשעים בגיהנם, כמו שיהיה לעתיד לבוא בגאולה הקרובה.

תיקן שלמה המלך מאה ושבעה עשר פסוקים בשיר השירים, כנגד אותן מאה ושבעה עשרה שעות שהרשעים נידונים בגיהנם

בענין זה, ראוי להביא טעם נפלא שכתב ה"מעשה רוקח", על מה שתיקנו חז"ל לומר בכל ערב שבת 'שיר השירים', שיש בו מאה ושבעה עשר פסוקים בדיוק: ידוע שבכל שבעת ימי השבוע יש לרשעים "נא" שעות שבהם הם במנוחה. ומאחר שיש בכל ימי השבוע מאה ששים ושמונה שעות אם נסיר "נא" שעות, נקבל מאה ושבעה עשרה, שבהם נידונים הרשעים בגיהנם. ולכן תיקן שלמה המלך מאה ושבעה עשר פסוקים בשיר השירים, כנגד אותן מאה ושבעה עשרה שעות שהרשעים נידונים בגיהנם.

וע"פ דבריו הקדושים הללו שדרשו חז"ל (יבמות קט') בפסוק "הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סביב לה... מפחד בלילות" - מפחדה של הגיהנם, הדומה ללילה... ומי שאומר שיר השירים בכוונה שלימה, ניצול מדינה של גיהנם בכל שבוע קי"ז שעות.

כתב רבנו האר"י ז"ל, משה רבנו הוא גלגול הבל ותיקונו, ואילו נפש קין נתגלגלה במצרי שהרגו משה

ורוחו של קין נתגלגלה בקורח כי הרוח לא התגלגלה בגוי, ונשמתו של קין ביתרו חותן משה

כתב רבנו האר"י ז"ל, משה רבנו הוא גלגול הבל ותיקונו, ואילו נפש קין נתגלגלה במצרי שהרגו משה. ובנפש - תכלית אחיות הקלי' ולכן משה שהיה אחיו, רצה לתקן את חלק הטוב של נפש קין אחיו המעורב ברע של המצרי, ולכן הרגו בשם המפורש ולא בחרב ואח"כ טמן אותו באדמה ודו"ק.

ורוחו של קין נתגלגלה בקורח כי הרוח לא התגלגלה בגוי, ונשמתו של קין ביתרו חותן משה ולכן לקח משה את צפורה בתו, שהיא גלגול תאומתו היתרה של הבל, וסימניו כי שבעתיים יוקם קין "יקם" ר"ת יתרו - סוד נשמה, קרח - רוח, מצרי - נפש.

תראה שמחלוקת קרח ועדתו הם כבר בענין קין והבל משרשים, ששם הגיעה המחלוקת לרצח

וכותב רבנו האר"י ז"ל כי הבל היה אמור לתקן 345 ניצוצות שהיו בנשמתו אך בגלל קוצר חייו וגם בגלל עוונות שהציץ בשכינה, לא יכל לתקן אותם ותיקן רק 37 ניצוצות כמנין שמו - הבל, והשאר 308 לקחם קורח. והנה כשתסיר

הבל ממשה, ישאר - קורח - 308. וע"י משה רבנו תוקנו כל 345 הניצוצות והיה כולו טוב כמ"ש ותרא אותו כי טוב הוא.

וא"כ כל עוד שהיה קרח מוכנע למשה היה יכול לתקן את אותם הניצוצות, אך כשחלק על משה נתעברה בו הרוח של קין, ואש המחלוקת התפרצה ואז נאבד מן העולם, ותראה שמחלוקת קרח ועדתו הם כבר בענין קין והבל משרשים, ששם הגיעה המחלוקת לרצח.

ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, רבותינו נחלקו על מה היתה מחלוקתם, י"א על עסקי שדה - זו אשה, כי קין נולד עם תאומה אחת והבל עם שתי תאומות. וי"א על איזה תחום יבנה ביהמ"ק שנמשל לשדה, וע"ז ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. ולבסוף פתחה האדמה את פיה ובלעה את כל אשר לקורח בסוד "ארורה האדמה .. אשר פצתה את פיה" שהיה בימי קין, מדה כנגד מדה.

וכתוב בזה"ק בההוא שעתא דאתקטיל מצרי נולד קרח ואתגלגל ביה.

"ויקח קרח" לקח מהעופרת של קין קינא דמסאבותא והיותר טוב שבנשמתו לקח אהרן.

וכתוב בספרים הקדושים שהאדמה שבלעה את קורח ועדתו הוא המקום שהרג קין את הבל.

וכתב הרי"ח הטוב ב"אדרת אליהו" וז"ל הנה רבנו מורנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א, כתב בשם רבנו האר"י זלה"ה זיע"א, על פסוק "כי שבעתים יקם קין" (בראשית ד, כד) וזה לשונו: גם דע כי ראשי תיבות "יקם" יתרו קרח מצרי, כי גם קרח היה משורש גלגול נשמת קין, ולכן נתקנא במשה שהוא הבל כנודע, ואמנם מצאנו שלשתם היו בדורו של משה, ואם כן איך שלשתם יחד נתגלגלו בדור אחד. אבל הענין הוא כי קין היה בו נפש, רוח, נשמה, ושלשתם נתגלגלו באלו, כי הנפש שהיא יותר גרועה, להיותה נאחזת בזהמת הנחש כנזכר לעיל בפרשת ויהי מקץ ימים, לכן נתגלגלה במצרי שהיה עכו"ם, כי הרע גובר על הטוב בבחינת נפש, כי שם תכלית אחיות הקליפות, ולכן משה שהיה הבל, רצה לתקן את נפש קין אחיו, הטוב המעורב ברע של המצרי, ולכן לא הרגו בחרב כי אם בשם המפורש כנודע, והכוונה היתה לבררו מן הרע ולהעלותו אל הקדושה על ידי שם בן מ"ב, שאין דבר מתברר ועולה למעלה אלא בכח שם בן מ"ב כנזכר בפרשת עקב במצות נטילת ידים של המזון, ובאנא בכח שבקרבות תפלת שחרית, ובקבלת שבת עיין שם.

ורוחו של קין נתגלגלה בקרח ראש שבט לוי, כנזכר בזה"ה כי הרוח לא נתגלגל בעכו"ם, ועם כל זה נתקנא במשה ונתקוטט עמו. ונשמתו של קין נתגלגלה ביתרו חותן משה, ולכן לקח משה את צפורה בתו כי אז נשלם תיקון קין, וכנזכר בתיקונים תיקון ס"ט דכד חזת חוה גלגוליה דקין ביתרו כדן אמרה "קניתי איש את ה'" (בראשית ד, א) דאז אתתקן. ונמצא כי ראשי תיבות "יקם קין" הם כסדרן מלמעלה למטה יתרו נשמה קרח רוח מצרי נפש.

ובשער ח' שער הגלגולים, נתבאר דרוש זה היטב, כי הרע שבנפש קין נתגלגל במצרי, והטוב שבה בקינן ומהללאל וכו'... כנזכר בס"ד פרשת תרומה, והרוח הרע שבקין נתגלגל בקרח בסוד ויקח קרח מקח רע לעצמו, והטוב שבו נתגלגל בשמואל הנביא בן בנו של קרח והנשמה של קין נתגלגלה ביתרו, ושם נתבאר כל הגלגולים הללו באורך, עד כאן לשונו (לשון) הקדוש זלה"ה זיע"א. נמצאנו למדין, שרוח קין מצד הרע נתגלגל בקרח, ובה אפשר לרמוז בס"ד עוד בשם קרח, כי "קרח" גימטריא צ"ד רו"ח, לרמוז שאין כל רוח קין נתגלגלה בו כי אם צד ממנה והוא צד הרע, כי בכל נפש, רוח, נשמה, יש צד טוב וצד רע, ובקרח נתגלגל צד אחד שברוח דוקא והוא צד הרע, אבל צד הטוב שברוח נתגלגל בשמואל הנביא עליו השלום, וכמו שכתב רבנו זלה"ה.

ויקח קרח - שלקח מקח רע לעצמו

כותב מו"ר בעל הבן איש חי בספרו אדרת אליהו פרשת קרח איתא בגמרא דסנהדרין, ויקח קרח - שלקח מקח רע לעצמו עכ"ל ע"ש ויובן בס"ד לפרש ע"ד שכתב רבנו שמשון מאוסטרופולי זיע"א בליקוטי שושנים וז"ל איתא במדרש פליאה תת"ן חדרים יש בגיהנם כמנין תכל"ת ובאלו החדרים צריך לילך אפי' צדיק גמור לתקן ולהעלות נשמות של רשעים כמבואר בזה"ר בכ"מ.

והנה כאשר בא נשמת הצדיק לתת"ן חדרים אינה צריכה לפחוד מן המזיקין, כי תק"ף חדרים אינם תוקפא דדינא, ממילא הנשואים - ר"ע, וכשמם כן הם שהם רע ובאם היו הצדיקים הולכים שם בלא שמירה אזי היה יכול להיות שהיו ניזוקין מגרדיני נימוסין טהירין, ואזי הולך מלאך אחר ושמו יהושע ובידו שעוה, וכותב על מצחו השם הנקרא "אתה", ואז אפילו הולכים באלו ר"ע חדרים אין שטן ואין פגע רע. ולדעתי ז"ס גילה לנו דוד הע"ה - גם כי

אלך בגיא צלמות לא אירא רע, רוא דמלתא גיא צלמות גימט' תק"ף, ר"ל גם כי אלך בגיא צלמות - בתק"ף חדרים מן תת"ן, שהם אינם תוקפא דדינא, ממילא הנשארים ר"ע, מ"מ לא אירא ר"ע - מאותן ר"ע חדרים, כי אתה עמדי ר"ל השם של אתה עמדי, שכתוב על מצח הצדיק, ומי כותבו אהא מפרש - עמדי שבטך ומשענת המה ר"ת שעו"ה, ולמפרע ר"ת דהיינו - עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמוני ר"ת יהושע שהוא כתבם. והענין פלא שהכל מרומז בקרא והאל יכפר בעדי עכ"ל זלה"ה ע"ש. המורם מכל האמור שהתת"ן חדרים שיש בגיהנם יש בהם ר"ע חדרים שהם קשים הרבה, כשמים כן הוא, והנה קרח שהיה תחילתו טוב ואח"כ סרח וחטא שנידון אז בכליה של גיהנם להיות שם כל ימיו, וכמ"ש רז"ל ע"פ בן לוי שנעשה לוייה בגיהנם וכו' לכן אתי שפיר כוונת רמז דבריהם ז"ל שאמרו שלקח מקח רע לעצמו כלומר גם הר"ע חדרים שהם קשים ומרים ביותר לקחם לעצמו דייקא, שיהיה הוא נידון בהם ולא בשביל לתקן ולהעלות נשמות של רשעים כאשר היה ראוי לו כן בעודו צדיק קודם שסרח וכאמור, אלא לקחם לצורך עצמו ממש. עכ"ל.

אבל אומר רבנו האר"י שיש לו חלק לעוה"ב כי הועיל לכל הדורות שלקחו ממנו מוסר שלא לעשות מחלוקת. ואומר האר"י ז"ש "צדיק כתמר יפרח" ס"ת קרח.

גלגולי דתן ואבירים בשני פרים בהר הכרמל

כתב הבעל שם טוב ז"ל על הפסוק וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב כי כל רשע שבעולם כדי שיחזור בתשובה צריך שישאר בגופו שורש אור קטן מניצוץ נשמתו, כי אפילו שיהיה בו שורש קטן בלבד, אבל יש בו לכדי להבעיר ממנו, וכשהוא רשע גמור כי לא נשאר בו שום ניצוץ כלל אזי מעלה נשמתו להדבק בשורש אביו שיש בו ניצוץ קדושה, ומזה מתעורר לשוב בתשובה שמאותו ניצוץ שורש קדושה ומזה מתעורר לשוב בתשובה. דוגמת תנור אש דאף שנכבו הגחלים מחטט באפר ומוציא ניצוץ אש וממנו מעביר מדורת אש. ולכן זהו שעשה משה רבנו ע"ה המצאה כי כשראה שלא היה בדתן ואבירים שום שורש ניצוץ קדושה, רצה למשוך להם ניצוץ מנשמת אביהם וזה אמרו וישלח משה לקרוא לדתן ואבירים בני אליאב - להכריז עליהם שיקראו לדתן ואבירים בני אליאב, שבזה ימשוך ניצוץ קדוש מנשמת אביהם, ודתן ואבירים הבינו הדבר ואמרו לא נעלה שלא רצו לעלות אל מקום נשמת אביהם.

וכתב האריז"ל בספר הליקוטים הפלא ופלא: "דע לך כי דתן ואבירים נתגלגלו בשני פרים שהקריבם אליהו ז"ל. עכ"ל.

אחאב מקבץ את ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל אוכלי שולחן איזבל אל הר הכרמל, מולם עומד אליהו הנביא לבדו וכל העם ניצב ורואה, "ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא לה' לכדי ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש, ויתנו לנו שנים פרים, ויבחרו להם את הפר האחד, וינתחווהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה', והיה האלהים אשר יענה באש הוא האלהים ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר. ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו. ויקחו את הפר אשר נתן להם".

מדויק המדרש (במדב"ר כ"ג ט') וזת"ד: פעם כתוב "בחרו לכם הפר האחד" ואח"כ כתוב "ויקחו את הפר אשר נתן להם" אלא משאמר להם לבחור להם תחילה פר אחד מן השניים שהובאו לשם, נתנו עיניהם בפר שהם רוצים, וניגש האיש שלהם להביאו לשחיטה ולא יכול היה להוויזו, נתקבצו כל ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל ולא יכלו להוויזו את רגליו מן הארץ. מה עשה אליהו, אמר לו לפר, לך עמהם. השיב לו הפר ואמר לו לעיני כל העם, אני וחברי יצאנו מבטן אחת (שהיו תאומים) מפרה אחת וגדלנו במרעה אחד, והוא עלה בחלקו של מקום להקריבו לשם שמים ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי. אמר לו אליהו, פר פר אל תירא, לך עמהם ואל ימצאו עליה וימנע קידוש ה' שאני מבקש לעשות, וכשם ששם ה' מתקדש ע"י הפר שעמי כך מתקדש עליך. אמר לו הפר לאלהיו, וכך אתה מיעצני להעשות קרבן לע"ז מרצוני, שבועה נשבע אני שאיני זז מכאן עד שתמסרני בידם. וזה שנאמר: "ויקחו את הפר אשר נתן להם אליהו ויעשו" למרות שבתחילה אמר להם בחרו לכם הפר האחד.

וממשיך האריז"ל ומבאר "ודע כי דתן היה יותר ממותק מאבירים, ולכן הוא התגלגל בפר שעלה בגורל השם יתברך, אמנם אבירים שהיה יותר רשע לא עלה לשם ועלה בגורל הבעל, ולכן לא רצה להקרב עד שלחש אליהו באזנו ואמר לו, כשם שמתקדש ש"ש ע"י חברך כן יתקדש על ידך, ושמע ממנו ונתנו לנביאי הבעל ונשרפו שניהם, כמו שנשרפו (דתן ואבירים) בימי משרע"ה.

גלגולי און בן פלת ואשתו

און בן פלת שהיה האח של דתן ואבירים ניצל בזכות אשתו כמ"ש הגמרא: (סנהדרין קט:) ואון - שישב באנינות פרש"י שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה פלת - שנעשו לו פלאות. בן ראובן - בן שראה והבין שאין מנהגם

כשורה ופירש מהם. אמר רב: און בן פלת אשתו הצילתו. אמרה ליה, מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא. [אמרה לו: מה משנה לך אם מר הוא רב אתה תלמידו ואם מר הוא רב אתה תלמידו, דהיינו בין כך ובין כך אין לך שררה] אמר לה, מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי ליה בהדיהו [אמר לה: מה אעשה הייתי עמהם בעצה ונשבתי להם שאם יקראוני אלך עמהם]. אמרה ליה, ידענא דכולא כנישתא קדישתא ניהו [אמרה לה - ידעתי כי כל העדה קדושים הם] דכתיב: "כי כל העדה כולם קדושים". אמרה ליה: תיב דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותבה על בבא וסתרתה למזיה (אמרה לו: שב שאני מצילה אותך, השקתו יין ושיכרתו והחביאה אותו בפנים ישבה פתח הבית וסתרה שערה) כל דאתא חזייה הדר (כל מי שראה אותה חזר, לרוב הצניעות שהיתה ביניהם) אדהכי והכי אבלעו להו. (ובנתיים נבלעו כולם) כותב הרמ"ע מפאנו ב"גלגולי נשמות" (סעיף ק"כ ערך צללפונות) שאון בן פלת התגלגל במנוח אבי שמשון ואשתו בצללפונות אמו של שמשון, וזכתה לראות את המלאך בזכות שהצילה את בעלה. ואח"כ נתקנה עוד ונתגלגלה במיכל בת שאול וכמו שאשת און בת פלת הצילה את בעלה כך מיכל בת שאול הצילה את דוד.

תנו רבנן שתי עשרה נשים היו בעולם, שלש גרמו לבעליהן מיתה, והן חוה ודלילה ואיזבל, ושלש הצילו בעליהן מן המיתה, והן אשת און ומיכל בת שאול ושרח בת אשר, ושלש זינו ונתקיים העולם מהן, והן תמר ושתי בנות לוט ושלש נתכוונו לינות ולא נתקיים העולם מהן, והן רחב ויעל ואשתו של פוטיפר, אמר רבי יהודה בריה דרב חייא מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלה את דמי הבל שוב לא פתחה, אותיביה חזקיה אחיו ותפתח הארץ את פיה, אמר ליה לרעה פתחה לטובה לא פתחה.

בקריאת השם לילד צריך להזהר מאד, שהרי קורח נקרא ע"ש אחד מאלופי עשו

תמה הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע, כיצד זה בני לוי קראו לבנם בשם 'קרח', שהוא שמו של אחד מאלופי עשו כנוצר בתורה (בראשית לו. טז), והרי קיימא לן בגמרא (יומא לה: "רשעים לא מסקינן בשמייהו" - שלא יקרא אדם לבנו בשם איש רשע. ואמר החת"ס כי אולי זאת באמת באה התורה להשמיענו, בהדגישה את ייחוסו של קרח אל לוי, לומר לך, שאף על פי שחוט המשולש (קרח שהיה בן 'יצהר' בן 'קהת' בן 'לוי'), מכל מקום נותק במהרה, וכל זאת על שום שקראוהו בשם רשע ושמו הרע השפיע וגרם לו להגיע למצב הזה...

ועל פי זה מסביר החתם סופר זי"ע דזו כוונת הכתוב: ויקח קרח - שם זה הוא שגרם שלקה, כי כל מה שיכול היה להתעלות ולהתקדש על ידי אבותיו הק' - יצהר קהת, ולוי, הפסיד הכל, כי שמא קא גרים ליה... וצריך האדם להזהר בעת שקורא שם לילדיו, לא להמשך אחרי שמות יפים ונוצצים... אלא לקראם בשם צדיקים.

ונביא את סיפור קריאת שמו של הצדיק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע הלא הוא בעל הספר הקדוש "בני יששכר".

הילד צבי אלימלך היה בן זקונים להוריו. אמו שיכלה אחדים מבניה אשר נפטרו בדמי ימיהם. אחד מבניה בהיותו קטן, מעד מעץ פרי עליו טיפס, נפל ארצה ומת. בראות אמו זאת, קללה את העץ לבל יוסיף להניב פירות, כשם שקטל את פרי בטנה ומני אז יבש העץ וחדל מהניב פירות. עובדה זו ידועה היתה בעיירה יאווארניק שם גרו הוריו, תושביה רגילים היו להצביע על עץ יבש אחד ולספר כי אם ה"בני יששכר" עוללה לו זאת בקללתה.

האסונות שאירעו לילדיה השונים, היוו את הגורם לנסיעתה של אמו אל דודה הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע (אמו היתה בת אחותו של הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק) בעת הריונה את בן זקונה, ותשטח את בקשתה לפניו כי יושיעה בברכת "זרע של קיימא".

הרבי ר' אלימלך הבטיח לה כי הפעם ייולד לה בן זכר שישאר בחיים ויאיר את העולם בתורתו וקדושתו, בהוסיפו שבבוא היום, תקרא לו "אלימלך" כשמו...

שמחתה זו מהולה היתה בתוגה. מצד אחד שמחה על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה ללדת בן דגול, אך מאידך, דכדכו את נפשה דבריו של דודה כי תקרא את שם בנה שיולד לה על שמו, בחששה כי פירושו של דבר שדודה עומד לשבוק חיים לכל חי ועל כן מצווה לקרוא את בנה שיולד לה על שמו. ואכן, חששו הוריו לתת לילדם הרך את שם דודם הדגול ולכן נקרא שמו בישראל "צבי אלימלך" ולא "אלימלך" בלבד. דבר זה נעשה ללא ידיעת הרבי ר' אלימלך והסכמתו, ובשמוע זאת הדוד (שהיה נקרא בפי כל "הרבי ר' מלך"), הביע את מורת רוחו תוך ציון ההפסד שנגרם על ידי כך לעתידו הרוחני של הרך הנולד, ואמר: "א הערש איז נישט א מלך" (הצבי אינו {אלי}מלך) אך בכל זאת, זה הקטן גדול יהיה!... ואף הוסיף ואמר: "אילו הייתם קוראים שמו "אלימלך", היה לגמרי כמוני, עתה יהיה רק כמחציתי"...

בך התגלה כי בהציעו לתת את שמו לדרך שיילד, התכוון הרבי ר' אלימלך להעניק לו דוגמת כוחו הרוחני, למען יהיה שווה לו לחלוטין בכל מעלותיו!

אך לא בקריאת שמו בלבד התעוררה בעיה בעת לידתו!

הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע לא היה היחידי אשר ידע על בואה של נשמה גדולה לעולם, העתידה לסייע לכוחות הטוב, להאיר עולם ומלואו בתורה ויראת שמים ולהוות מטרד ואבן נגף לכוחות הרע, בעמלם להטות לב אנשים מן הדרך הישרה, באמצעות ה"יצר הרע" ושלוחותיו השונות, כוחות הרע גם הם ידעו זאת, והם ניסו בכל כוחם להתנכל לנשמה זו, עוד טרם בואה לעולם, כדי למנוע את השפעתה, העלולה להזיק להם. ומשלא הצליחו בכך, ניסו לפגוע בו לאחר לידתו...

נסיונם של כוחות אלו להתנכל לנשמתו לאחר לידתו, מוכיח כי גם הפגיעה בצאצאיה הקודמים של אמו, נעשתה לשם אותה מטרה. כנראה, שמעו שנשמה נעלה כזו תילד ממנה, אך לא ידעו במי מצאצאיה המדובר. מסורת עממית מספרת, כי עוד בהיותה מעוברת בו, בטפסה פעם על עץ, כדי לקטוף ממנו פירות שצמחו עליו, החל העץ להתנועע בחזקה רבה והיא הצליחה לרדת ממנו כל עוד נשמתה בה, לאחר שכמעט מעדה ונפלה. לאחר מכן נאמר לה שהיו שם כוחות הרע, שניסו להתנכל בעוברה ולפגוע בו...

הנסיון שכמעט הצליח - אך סוכל על ידי דודו זקנו הרבי ר' אלימלך, היה זה שאירע זמן קצר לאחר לידתו.

ביום השלישי ללידתו, סרבה אמו להמשיך להניק את התינוק שברשותה, בטענה כי התינוק אינו בנה...

כל ההפצרות שהופנו אליה לחזור בה מטענה זו, עלו בתוהו. אף בכיותיו וצריחותיו של התינוק לא שברו את רוחה ולא הניאוה מעמוד על דעתה התקיפה, כשהיא באחת:

תינוק זה אינו בני!

בראות זאת בעלה ר' פסח, חשב כי רוח שטות נכנסה בה והוא חש לליזענסק, לדוד אשתו - הרבי ר' אלימלך, לבקש את עזרתו. לאחר שסיפר לו את מה שאירע, ביקש הימנו עצה מה לעשות. אך מה רבה היתה הפתעתו לשמע תשובתו, כי אכן הצדק עם אשתו וכי הילד הנמצא בביתם אינו בנה שנולד לה, כי "הנהו דאתברא בין שימשי" - אלו שנבראו בבין השמשות דהיינו המזיקים - החליפוהו...

והמשיך הרבי ר' אלימלך ואמר דבר שנשמע כ'נורא'!

קחו את התינוק שבביתכם, הביאוהו לשפת הנחל - ליד יאוורניק - מקום בו גדלים שיחים ואילנות והכוהו מכות נמרצות ואל תשעו לבכיותיו, עד שיחזירו לכם את בנכם...

בשמוע ר' פסח אביו דברים אלה מיהר לביתו נטל את התינוק הביאו לשפת הנחל והחל להכותו, עד שלפתע הגיחה מבין השיחים אשה זקנה כשבידה תינוק, ובגשתה אל ר' פסח, נתנה לו את התינוק שבידה ולקחה ממנו את התינוק שבידו. כאשר ר' פסח הביא הביתה את התינוק שנתנה בידו האשה הזקנה, אמרה אשתו כי אכן זה בנה.

כאשר גדל ה"בני יששכר", אמר כי הוא עדיין זוכר עידן זה בו היה בידי הנהו בריוני רוחין ערטילאין מזיקים, וכי לפני שנאלצו להחזירו עוד הצליח אחד מהם לחבול בו בפיו וכתוצאה מזה היה כבד פה קמעא, בהוסיפו כי הוא יודע מי עשה לו זאת, וכי עוד יקח את נקמתו ממנו...

למעשה, זה היה הפגם היחידי במהותו הרוחנית והגשמית המושלמת, כי לא היתה מעלה אותה היה חסר.

למרות כשלונם זה של כוחות הרע, הם לא התייאשו מלנסות את כוחם פעמים נוספות כדי להתנכל לנשמתו, ידיעתם את כוחו הרב הצפון בו, העומד להיות להם לרועץ, דירבנה אותם לעשות ככל אשר ביכולתם להתנכל לו. ה"בני יששכר" עצמו אמר שכוחות הרע רדפו אחריו כל ימי חייו ורצו לפגוע בו, אך הדבר לא עלה בידם, כי קדושתו עמדה לו להחליץ מהם בכל פעם.

קרח לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן, והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד כתב בספר תורת החיד"א: ויקח קרח אפשר במה שאמרו רז"ל דאמר קרח אני בן יצהר דהשמן צף מעלה על הכל, וזה שנאמר ויקח קרח, לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן, והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד, אבל לא ראה שהוא בן קהת - שיקהו שיניו ושיני מולידיו. בן לוי - שהיה לו לויא בגיהנם, וזה טעות כפול דמעיקרא מה בידו יקח, אם אביו הוא שמן, והן לו יהי, היה לו לראות בן קהת ולחוש שיקהו שיניו.

עינו הטעתו, עינו גימטריא ממון

ויקח קרח כתב רש"י וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, אפשר רמז עינו גימטריא ממון, זה הטעהו ונתן עינו בממון, "בכח הממון" גימטריא עינו טעה בראיתו.

ויקח ו"י ק"ח, ק"ח גימ' גיהגם וי שלקח גיהגם לעצמו.

"וַיִּקְחוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה" (טז, ב)

קימתם של קרח ועדתו לפני הגעת משה, מורה על חוצפתם לפניו

קמו בחוצפא - כיצד, נראה לפרש, שהקדימו עדת קרח לקום לפני הגיע משה אליהם, כדי שלא יצטרכו לקום מפניו, ומן הדין יש חיוב קימה שיש בה הידור, כדברי הגמרא בקידושין (לג' א') יכול יעצום עינו מקמי דלימטי זמן חיובא, תלמוד לומר תקום והדרת, היינו אסור לו לאדם לפטור עצמו מחיוב זה, על כן, קימתם של קרח ועדתו לפני הגעת משה, מורה על חוצפתם לפניו.

פעם הלכו יחדיו שני גדולי הדור, הלא המה רבי עקיבא איגר עם עמיתו רבי יעקב מליסא בעל נתיבות המשפט, והשתעשעו בשעשועי דאורייתא, חבורת נערים יושבי קרנות ישיבה על ספסל בצידי הדרך, וכשעברו לפניו גדולי הדור לא קמו מפניהם.

נאנח בעל הנתיבות ואמר: אי, לדור של עקבתא דמשיחא, בהתכוונו לתקופת אחרית הימים שעליה אמרו חז"ל חוצפא יסגי (סוטה מ"ט א').

נענה רבי עקיבא איגר ואמר: התנהגות זו, עדיין רחוקה היא מגודל החוצפא האמיתית שתשרה בימים ההם של עקבתא דמשיחא, והוסיף: אז נשב שנינו על ספסל ונערים אלו יעברו על ידינו, וכאשר אנו לא נקום מפניהם, תצא אנחה מפיהם לאמר, אי עקבתא דמשיחא.

"וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתַיִם" (טז, ב)

לקח מכל שבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה

כתב בספר תורת החיד"א: ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים, לקח מכל שבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה, לבד משבטו של לוי לפי שעליהם תרעומתו ומחלוקתו, ואחת עשרה פעמים כ"ג הם ר"נ וג' יותר, כי דתן ואבירם ואון השלימו המנין לקשר רשעים.

"קָרָא מוֹעֵד" (טז, ב)

חסר יו"ד שעברו על עשרת הדברות.

"אֲנָשֵׁי שֵׁם" (טז, ב)

איתא במדרש "אנשי שם" שהיו בקיאים בשם המפורש.

"וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קָהֵל ה'" (טז, ג)

קרח ועדתו הביעו קנאה למשה מפני צרות עין

כתב בספר החפץ חיים על התורה: "ומדוע תתנשאו על קהל ה'", יש לך אדם שמקנא בחברו על אושרו וטובו, בשביל שעינו צרה בשל אחרים, ויש מקנא לטובתו, כלומר רוצה הוא שגם הוא יהיה מאושר בחיים, קרח ועדתו הביעו קנאה למשה מפני צרות עין, והכתוב פרסמם לגנאי בשביל זה, "ומדוע תתנשאו על קהל ה'" הרבה יותר מדי לקחתם לעצמכם גדולה והנה קנאה כשהיא לעצמה היא אחת מהמדות המגונות ביותר, שעל האדם להתרחק ממנה בתכלית הרחוק, וכמו שכתוב "ורקב עצמות קנאה" (משלי יד' ל') אבל אם המדה הזאת מתבטאת באופן הזה של קרח ועדתו, עוד היא גרועה שבעתיים, בוא וראה מה עלתה להם.

צריך ללמוד מחבירו להשתמש בכשרונותיו שהוא למה נשלח מהשמים

משלו המושלים, לשור שראה את מעוף הנשר בשמי רום ונתקנא בו - כי אף הוא רוצה לעוף בשמים, מה עשה השור השוטה - עלה על הגג והמתין לבואה של רוח קדים עזה, וכך, ברגע שבאה הרוח חשב לצאת מגבולות הגג ולהמשיך לעוף בשמים על ידי הרוח (ואח"כ כבר ימשיך בכוחות עצמו - דבמה נשתנה הוא מהנשר), פשיטא ואין צריך לומר

שהוא נפל ארצה מיד נפל פגר מת בריסוק איברים... מה יעשה שור פיקח, ילמד לקח מהנשר, דאמר, אם הנשר מנצל את כוח הכנפיים שלו, אף אנכי אנצל את ה'קרון' שונתן לי בוראי, לנגוח את כל הקמים עלי... כיוצא בו לדין - אם נקנא איש באחיו וכל אחד ירצה את מעלותיו של רעהו אכן יפול ארצה... כאותו שור שוטה שיצא קרח מכאן ומכאן, אבל אם נלמד איש מרעהו להשתמע בכוחו וכשרונותיו לטובה ולברכה יגיע כל אחד לרום המעלה שבידו להגיע.

"וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו" (טז, ד)

מי שהיה חוטא, היה נקפל ויוצא הענן מעל פניו כדי להראות שחטא

מלמד שחשדוהו באשת איש, וצריך ביאור מה הענין והקשר לויפול על פניו, לחשדוהו בא"א, והתשובה לזה פירש הרב יד משה על מה שכתוב כי מי שהיה חוטא, היה נקפל ויוצא הענן מעל פניו כדי להראות שחטא. ומשה פניו היו כפני חמה ולא היה ניכר אם היה נקפל הענן, לכך ויפול על פניו כי מאחוריו לא היתה חמה ורצה שיהיה ניכר מאחוריו שאין עוון עליו.

תירוץ אחר לפי שאשתו של און נתנה לו לשתות הרבה יין עד ששפרתו ולזה חשדוהו עם אשת און שעשתה כך.

נפילת אפים של משה גרמה שנענשו קרח ועדתו

לכן אמר אלהי הרוחות לכל בשר חסר ו' שמסר עצמו למיתה שהוא סוד מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא שאין בו אות ו', נמצא נפילת אפים של משה גרמה שנענשו קרח ועדתו, וזה גרמת במדבר וכל שכן בארץ ישראל. לכן אתה וכל עדתך הנועדים, משה רבנו תיקן את הבל ואהרן את קין כמ"ש האריו"ל לכן אמר משה בשלמא שאתה חולק עלי שפיר כי כבר חלקנו הבל וקין, אבל אהרן מה הוא כי תלינו עליו, הרי הוא תיקונך.

"בִּקְרַת וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקֹּדֶשׁ וְהַקָּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בוֹ יִקְרִיב אֵלָיו" (טז, ה)

משה רבנו אמר בקר וידע כי רצה בלילה לתקן את נשמתו

אמר יש לתמוה מדוע רק בבוקר ולא עכשיו. וכתוב בספרי המקובלים שמשנה היה אוהב את קרח שהיה רב רבנו, וחשב כי בלילה כשקרח ילך לישון והנשמה שלו תעלה למעלה, יעשה משה עליית נשמה, ויתפוס את הנשמה של קרח ויתקן אותה מכל הרע שיש בה, ואז כשיקום יתחרט על כל מה שעשה ויבקש מחילה, ולכן אמר בבוקר נקריב קרבן, ומי שהקב"ה יבחר בו הוא הקדוש. אבל קרח לא הלך לישון כל הלילה כי הלך לחפש לו תומכים, והיה הולך מבית לבית ומאוהל לאוהל, ודבר על משה ואהרן שעשו הכל רק בשבילם וכו', וכולם היו מכבדים את קרח שהוא גדול יותר ממשה, ולכן משה לא יכול היה לתקן אותו. ולמחרת פצתה האדמה את פיה ובלעה אותם כשהם חיים, ועד היום הם צועקים משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים.

לכל נשמה גבול ומקום מיוחד, ולכן קנאת קרח - אבידתו מן העולם

במדרש בקר וידע ה', גבולות חלק הקב"ה, פירוש כמו שיש בזמן ממשלת היום והלילה ולכל דבר מקום מיוחד, כן הוא בנפשות דכתיב מה רבו מעשיך ה', דרש רבי עקיבא יש לך בריות גדילות בים ואינם יכולות להתקיים ביבשה והגדילות ביבשה אינם יכולות להתקיים בים, חיינו של זה מיתתו של זה.

וכן הוא בנשמות שנקראו מעשי ידיו של הקב"ה כדכתיב ונשמות אני עשיתי (ישעיה נד טז), ויש לכל נשמה גבול ומקום מיוחד, ולכן קנאת קרח - אבידתו מן העולם, אבל משה רבנו ע"ה ואהרן היו בבחינת כללות בני ישראל כמו שכתוב כולם בחכמה עשית, שהוא התורה שכוללת כל נשמות ישראל ויש לכל אחד חלק בתורה, ומצד התורה מתאחדין כל נפשות בני ישראל כמו שכתב קהלת יעקב שהתורה למעלה מן הגבולים, ומעין זה בזמן שבת קודש שהוא למעלה מן הזמן, ונקרא נחלה בלי מצרים, שלום שמו של הקב"ה, וכתיב ה' עז לעמו יתן בחינת משה רבנו שר התורה, יברך את עמו בשלום בחינת אהרן והם למעלה מן הפרטים וקרח אמר ומדוע תתנשאו על קהל ה', אבל באמת הקב"ה הרים אותם למעלה מן הגבולים הפרטיים.

חכמתו הנפלאה של הגר"א נגד אחד המשכילים שניסה להתחכם

בימיו של הגר"א היתה ראשית פעולתם של המשכילים הראשונים בליטא, שהחלו לפרוץ פרץ בבית ישראל, הגר"א תבע פעולה נמרצת נגד אלה המעזים פניהם נגד גדולי ישראל ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, פרשה אחת שבה הולקה אחד המשכילים הראשונים שהטיח דברים בניגוד לדברי חז"ל, הונצחה לדורות על ידי רבי יעקב צבי מקלנבורג, בעל הכתב והקבלה, ששקד לזכות את הרבים באור תורתו של הגר"א, והרי פרטי הפרשה, כפי שהועלו על

הכתב בידי אותו משכיל: בעקבות דברי הלעז ששמע מפי מוריו על הרבנים מורי התורה, שאינם מבינים בהויות העולם, הופתע לשמוע על הגר"א מוילנא, אשר לבד עוצם גדלו עד אין קץ בתורה - בנגלה ובנסתר הוא גם חכם נפלא בכל החכמות והמדעים, אחד לא נעדר, כמו מטאפיזיק, פיזיק, גם חכמת מוזיק, אין כל דבר נעלם ממנו.

לראשונה פקפק בשמועות אלו, דרך אנשי המדינה טען שהם מגזימים ומפליגים בכל הדברים הללו, משנוכח לדעת כי כל הארץ מלאה תהילת הגר"א, יצא מביתו בדרכו לויילנא, לשמוע חכמתו ולהגיד לו ספקותיו, בדרכו סיפר לשומעיו על כוונתו להיכנס אל הגר"א ולשוחח עמו, אך שומעיו שחקו לו במלוא פיהם, שכן הגר"א סגור היה באהלה של תורה ולא ניתן לאיש להיכנס אליו, כי אם במקרים דחופים ביותר, לשמע דבריהם החליט לנקוט בתחבולת רמיה כדי לחדור לחדרו של הגר"א, הוא בדה מלבו סיפור על ויכוח בעניני דת ואמונה, שאורגן על ידי ממשלת איטליה, ונציגי היהודים בתחום שלטונה נדרשו להשתתף בו ולהשיב על עשרות שאלות בענינים אלה, זמן מסוים הוקצב לענות על השאלות שהוצגו בפניהם, ואם לא יענו עד הזמן המוגבל יגורשו מן המדינה, את עצמו החליט להציג כרב מפדואה, מחבר ספר על השמות הנרדפים, שנשלח על ידי רבני איטליה לבקש עזרת הגר"א ששמו נודע למרחקים, עשרות שאלות מסובכות בכבשונן של עולם הוכנו על ידו, וכדי להגדיל את הרושם, הכין חמש עשרה אגרות שונות, חתומות כביכול על ידי רבני איטליה, כל אגרת שונה מחברתה בכתבה ובסגנון לשונה, אבל כולן ערוכות אליו, והן חוזרות על השאלות שהוצגו כביכול לרבני איטליה, לאחר שאותו משכיל השלים את סידור המכתבים המזויפים, המשיך בדרכו לויילנא, וכך הגיע לבית הגר"א.

הגר"א המתואר על ידו מראהו נורא, מוכתר בטלית ובתפילין, יצא לקראתו, ומיד הכיר ברוח קדשו טיבו של האיש, לא הגיש לו את ידו, אף לא הסתכל בפניו, שלום לא נתן לי ועיניו לא נשא אלי להביט בפני, הוא מספר בעצמו בהציגו את עצמו בתוארו הבדוי הוסיף לספר על הויכוח שנכפה על רבני איטליה ועל עשרות השאלות שהוצגו לפניהם בעניני דת ואמונה, מכיון שרבני איטליה לא ידעו להשיב על השאלות החמורות, החליטו לשגר אותו ולמסור בידו את השאלות, כדי להשמיע אותן באזני הגר"א ולבקש עזרתו בניסוח התשובות.

לאחר שמיעת הדברים לא ראה עצמו הגר"א פטור מלהענות לבקשה שיש בה חשש של פיקוח נפשות, וביקש הימנו לפרט את השאלות, בתום השאלה הראשונה לא ענה לו הגר"א על אתר, אלא בקש לשמוע את יתר השאלות, שבעים ושלוש במספר, ורק כאשר סיים לפרט את כל שאלותיו, פתח הגר"א בתשובתו: שבעים ושלוש השאלות אינן כי אם חמש עשרה שאלות, שכן השאלה הראשונה זהה כמעט עם השביעית, השאלה העשרים וחמש עם השאלה הארבעים ושבע אינן אלא שאלה אחת בנוסח שונה, וכך מיוג את כל השאלות, סידר אותן לסוגיהן והשיב תשובה מקיפה אחת לכולן, אותו משכיל התפעל ביותר מחכמתו של הגר"א, כמעט נעלה מכח אנושי לסקור בסקירה אחת ענינים עמוקים כאלה, ולחלקם לפי הגיון, טען, ולמרות זאת ניסה להשיב על דבריו.

לא הבינות דברי, השיב לו הגר"א, הט אונך ושמע היטב, וחזר פעם נוספת על דבריו, והפעם הבין כבר אותו משכיל, כי בתשובותיו הראשונות של הגר"א הוסברו כל השאלות הנוספות, העוללות להשמע בענינים אלה, עם סיום תשובותיו, החליט הגר"א להפסיק את שיחתו עם אותו משכיל, ואף הלה הכיר בכך, כדבריו: וראיתי כי איננו אתי בסבר פנים יפות, נסוגתי אחור ממנו לפנות לדרכי, לפני צאתו הוא מוסיף לספר, נשאל האם אמנם הוא מחבר הספר על שמות נרדפים, כמתואר במכתבים המבוים, משענה בחיוב, נשאל על ידי הגר"א: באר ההבדל שבין לשונות שמחה שבמקרא: ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, והמשכיל שמח ביותר להסביר את דעתו על ההבדל שביניהם, משהעיר לו הגר"א: הלא שכחת לבאר דיצה, טען הלה: דיצה אינה שמחה בלשון הקודש, הגר"א טען כנגדו: הלא מקרא מפורש בתנ"ך: לפניו תדוץ דאבה (איוב מ"א י"ד), ודיצה לשון שמחה, אך אותו משכיל השיב: כי בעלי הפשט בארוהו על דרך לשון חכמים: דץ ביה מידי, הגר"א לא הרפה הימנו, הלא רש"י פירש דיצה לשון שמחה, עד שהמשכיל גילה דעותיו הכוזבות, והוציא מפיו כי רש"י לא השכיל לפרש על דבר פשוטו של מקרא, במכתבו של אותו משכיל נשתמר התיאור כיצד הזדעזע הגר"א לשמע דבריו, הרגשתי כי אחזר רעדה לקול דברי והשיב בקול עז, הלא רבותינו הקדושים, בעלי המדרש, פירטו עשר לשונות של שמחה ובכללם דיצה, ובו ברגע הסב הגר"א פניו ממנו, משנוכח לדעת שהגר"א אינו מוכן להוסיף ולדבר אתו, שהה דקות אחדות ואחר חזר לבית מלוננו.

לא עברה שעה קלה, הוא מוסיף לספר, הגיעו אליו שני שמשי הקהל והבהילו אותו אל פרנסי העיר, והללו הזמינוהו לדון בפני הדיינים דמתא, כאשר התיצב בפני בית דין, הזדקף אחד מהם מכסאו, ופנה אליו בשאלה: האתה זה אשר חרפת וגדפת על חכמי המדרש ועל דבר רבנו.

לא חרפתי ולא גדפתי, ניסה הלה להתמם, אולם תוך הדברים חזר על דברי כפירתו.

זקן הדיינים רמז בידו ושני שלוחי בית דין נכנסו והוציאוהו מן החדר, ולאחר כחצי שעה נקרא לפניו פסק הדין, בו חויב ללקות ארבעים, כדין המבזה תלמיד חכם.

שומרי החומות בוילנא לא הסתפקו בכך אלא הוקיעו אותו לעמוד הקלון, עוד לא שקטה רוחם בזה, הוא מוסיף כי אם הביאוני לפני פתח בית הכנסת ויביאו צוארי בסוגר, כבבלי ברזל האחוזים בקירות בית הכנסת לעמוד כבל עם, וממעל לראשו הדביקו מודעה, שהלה מוקע לקלון, מפני שהלעיג על דברי רבותינו הקדושים, ורק לאחר תפילת מנחה הוצא אל מחוץ לעיר ונשלח לדרכו.

ואותו משכיל, שבא על עניו בפומבי, מסיים את מכתבו בשבחו של הגר"א: וכל הרעות אשר מצאוני, עם כל זאת מצאתי לבבי נאמן להודיעך, קושט דברי אמת כאשר עם לבבי, כי בכל חכמי הגויים ובכל מלכותם שאין כמוהו.

"הַמַּעַט מִכֶּם כִּי הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעַדְת יִשְׂרָאֵל" (טז, ט)

ויש להבין מהו שאמר "מכם" שנראה כמיותר. ויש לבאר כי זה לעומת זה עשה אלקים - קדושה כנגד הסטרא אחרא. והמלאך המסית והמדיח, שדרכו להסתתר ולבוא בעורמה במעטה של קדושה נקרא ס"ם, והמילוי סמ"ך מ"ם אותיות מכ"ם.

כמו כן היה ענין קרח ועדתו, שלפי הנגלה כל רצונם היה כביכול לעלות במעלות הקדושה, אבל האמת היא, כי בסתר לבם - בתוכם, היו קנאה ותאוה, תחבולת היצר הרע הס"ם, שהאותיות הנסתרות [המילוי] הם מכ"ם.

וזה מה שאמר להם משה רבנו: "המעט מכם", דהיינו, מה שעבודתכם היא מעט בעיניכם ואתם רוצים להוסיף עוד עול בעבודת ה', תדעו שבחינה זו אינה מסטרא דקדושה אלא דוקא "מכם" מצד היצר הרע הס"ם המסתתר בתוך דבריכם.

באו בטענה נגד משה, צריך למנות מנהיג שנשתעבד אתם, ולא מנהיג שלא סבל

צריכים להבין מה תשובה נתן להם משה שלא יבקשו עוד כהונה. והרב כתב סופר הסביר את זה יפה, כי כל טענתם נגד משה לא מובנת, כיון שצריך מנהיג, הגם שכלם קדושים, אם כן מה להם נגד משה, על כל פנים צריך מנהיג, מה לי משה או אחר, אלא הרשעים הללו באו בטענה נגד משה, היות והם נשתעבדו במצרים ואילו משה ואהרן לא נשתעבדו, אם כן צריך למנות מנהיג שנשתעבד אתם, ולא מנהיג שלא סבל. לכן באה התשובה המעט מכם - הלא גם אתם לא נשתעבדתם במצרים, כי שבט לוי לא נשתעבד כידוע ובכל זאת ה' בחר בכם, אם כן מה אתם טוענים נגד משה.

"כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרְרָר" (טז, יג)

המן וקרח מחלוקתם שוה

פירוש אתה עושה את כל קרוביך שרים עלינו, אתה והם ואהרן ס"ת המן, כי המן וקרח מחלוקתם שוה, זה נלחם עם משה שהיה גדול הדור, וזה נלחם עם מרדכי שהיה גדול הדור, זה מת בירידה, שפתחה הארץ פיה, וזה מת בעליה שהיא תליה, כדכתיב ויתלו את המן (אסתר ז' י').

"אֵף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (טז, יד)

ארבעה פתחו באף

ארבעה פתחו באף - נחש קרח המן איוב, כי אלו ארבעה פגמו בשם הוי"ה בד' אותיות ורזא עילאה היא על סוד ארבעה עולמות שפגמו באבי"ע ולכן לא קא חשיב יונתן בן שאול ואיוב שגם הם פתחו באף.

"הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקַר" (טז, יד)

אפילו אם תוציא ניצוצות הקדושה מהם ויהיו פגרים מתים, עם כל זה לא נעלה

על דרך האמת במה ששמעתי שפירשו המקובלים מה שאמרו נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות, כי אין דבר בעולם שיכול לחיות אם לא על ידי ניצוצי קדושה שבו אם מעט ואם הרבה, כדכתיב ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט' ו) וגם הרשעים הגמורים אי אפשר להם לחיות בלתי ניצוצי קדושה, וניצוצי קדושה המועטים והקטנים שברשע בראותם

רוב הקדושה שבצדיק ידלג חלק הקדושה אשר ברשע ויתחבר עם רוב הקדושה אשר בשלם ההוא, כי החלק מתדבק בכל, וכאשר פרח מיניה הקדושה ישאר מת, כי זהו חיותו. והנה המרגלים אמרו שהכנענים הם חזקים מאד, ואם משה יסיר מהם ניצוצי הקדושה ישארו גל של עצמות, וזה שאמר העיני האנשים ההם תנקר דהיינו אפילו אם תוציא ניצוצות הקדושה מהם ויהיו פגרים מתים, עם כל זה לא נעלה.

"אל תפן אל מנחתם" (טז, טז)

ידע משה שיש כח בתפילה ולכן הוצרך משה לבקש אל תפן אל מנחתם

אמר משה אל תפן אל מנחתם, אל תפן אל קרבן שיקריבו לפניך ואל תפילה שיתפללו לך, עיין שם, כמה גדול כח התפילה שאף שמשה רבנו אמר אחר כך אם כמות כל האדם, ופי תהום כבר נפערה מששת ימי בראשית ורשעותם היא ממש שאול, אף על פי כן ידע משה שיש בכח התפילה - תשב אנוש עד דכא, לשנות הכל.

ולכן הוצרך משה לבקש אל תפן אל מנחתם, כי כאן אין זה רק ענין העונש, אלא הוא מבחן של אמיתות נבואת משה וכמו שאמר אם כמות כל האדם ימותון אלה לא אלהים שלחני, משמע שבלא תפלת משה קיימת אפשרות שתפילתם תועיל לבטל הגזירה והנבואה של משה - ופתחה הארץ את פיה, גם רשעים בעומק רשעותם על פי תהום יש להם אפשרות ומקום לתשובה ולתפילה תשב אנוש עד דכא, נורא.

"האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף" (טז, כב)

השומע בזיון ת"ח ואינו מוחה, נתפס אף הוא בעון זה

נראה שחטאם של כל ישראל היה ששמעו בזיונו של משה, ושתקו ולא מיחו על כבודו, כי השומע בזיון ת"ח ואינו מוחה, נתפס אף הוא בעון זה, ולזה יצא עליהם הקצף אלא שמשה התפלל עליהם, וכן לאחר שנתרצה הקב"ה הוצרך משה להזהירם סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, וזה מפני שכל עוד הם נמצאים בחברתו של קרח מדת הדין תהיה מתוחה עליהם.

"ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף" (טז, כב)

מעלת והוא רחום בשני וחמישי והמעשה המובא בכל בו ובאבודרהם

ומבאר רבינו בחיי שנפילה זו הייתה לצורך תפילה, ומכאן מקור וסמך למנהג נפילת אפים.

כתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' קלד), בשני ובחמישי מוסיפים לומר תחנונים, ועכשיו נוהגים לומר תחנונים שלש פעמים ויעבור ויודוי אחד ביניהם, ואחר כך אומרים והוא רחום כמו שהוא כתוב בסידורים.

ושם כתב בשם רבנו הגדול מורנו הרב יצחק אבוביז"ל שהביא בשם הגאונים, דתיקנו לומר והוא רחום בקול רם ומעומד, ואמרו הכן קיבלנו עלינו ועל בנינו לעולם, וכל העובר על התקנות פורץ גדר, ולפי זה יש לזהר לומר אותו מעומד וכן נהגו, ע"כ. וכ"כ רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף מא ע"ב ודף נא ע"ד). ונפסק בשו"ע (סי' קלד סעי' א).

והגאון חיד"א כתב בספרו ציפורן שמיר (סי' ב אות לב) והוא רחום יש לאומרו בקירוב רגלים כי הוא כנגד י"ח ברכות ויבין מה שמוציא בפיו ויהיו דבריו רחמים ותחנונים ובהכנעה.

ובמ"ב (ס"ק ב) כתב, ותיקון אמירתה היה ע"י מעשה נס גדול כמובא בכל בו ונדפס בסידורים. וצריך לאמרו בכונה ובמתון ולא במרוצה. ע"כ. וזה דבר המעשה המובא בכלבו (סי' יח), ובאבודרהם (קריאת התורה), מעשה נורא, בספינה אחת ובה קהל יהודים שהגיעה מגלות ירושלים לעיר אחת, ובה הגמון גוי שאמר להם אם יהודים אתם רצוני לבחון אתכם כמו שנבחנו חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש, וביקשו ממנו זמן שלשים יום וישבו בתענית באותם ימים, ובסיום הימים בא זקן אחד ירא אלקים ולא היה חכם בתורה, ואמר חלמתי פסוק שיש בו פעמיים כי ושלש פעמים לא ואיני זוכר מה הוא, השיבוהו ודאי משמים הראוך פסוק זה (ישעיה מג, ב), "כי תעבור במים אתך אני ובהירות לא ישטוף, כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך", אתה האיש שתכנס לאש ותינצל, ועשה אותו הגמון מדורת אש גדולה והשליך את אותו זקן לתוך האש, ונחלקה האש לשלשה חלקים ונכנסו בה שלשה צדיקים לקבל פני הזקן, והיו אותם זקנים מתפללים, והראשון אמר והוא רחום, השני אמר אנא מלך רחום וחנון, השלישי אמר אין כמוך חנן ורחום עד הסיום, וכולם פתחו ברחום וסיימו ברחום, ותיקנו לאמרם בשני ובחמישי להכניע מידת הדין ע"כ.

אמר האדמו"ר מבלעזא לבעל בית המזיגה שיקרא ליד הפגר הגוי תפילת "והוא רחום" שאומרים בשני וחמשי והגוי יתעורר והלך לבית אדונו ונפל ומת

בימי הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע דר יהודי בכפר הסמוך לבעלזא והחזיק למחייתו בית מזיגה שם היו מתכנסים גויי הארצות ושותים עד כדי שכרה ועד בכלל. באחת הלילות כשרצה היהודי לסגור את בית המזיגה ביקש מכולם לשוב לבתיהם, ואכן כולם יצאו חוץ מאחד אשר היה שיכור כלוט, והורה לו את הדרך חוצה, אך הלה לא ידע להבדיל מימינו ומשמאלו, ונתקע ברגל השולחן ונפל ארצה ונחבט ראשו בקרקע ועד מהרה היה ללא רוח חיים. נבהל האיש מאוד, שהנה יאשימו אותו בהריגת הגוי שמת אצלו בחנותו, מה עשה, החיש פעמיו אל הרה"ק מבעלזא, ובאישון ליל נקש על דלתות ביתו ומשהכניסו הרבי גולל לפניו את צרתו ואת הסכנה המרחפת על ראשו ועל ראשם של כל יהודי המחזו (גאליציע), שהרי שונאי ישראל ימצאו בזה שעת הכושר לפרוע בהם פרעות. אמר לו המהר"י שוב לביתך, עמוד על יד ה'פגר' ואמור את תפילת 'והוא רחום' הנאמרת בתחנון בימי שני וחמישי. מיד מיהר לבית המרזח והחל באמירת ה'והוא רחום' מתוך בכיות נוראות בשברון לב, והנה לנגד עיניו 'התעורר' הגוי, עמד על רגליו והלך לבית אדונו, ותיכף משכנס לבית נפל שם ומת, ומעתה לא היה מקום לרשעים להעליל עלילות על בני ישראל. שב היהודי לבעלזא להודות להרה"ק על הישועה הגדולה אשר נעשית עמו, והוסיף לשאול את המהר"י, אם אכן כה גדול כוחה של תחנון מדוע מקילים אנו לפעמים (נהרא נהרא ופשטיה) שלא לאומרה בזמנים שונים... השיב לו הרבי מיניה וביה, וכי ברצונך שכל הגויים יקומו על רגליהם וישבו לחיות...

ואם כי פשיטא שמופת נורא זה היה בזכותו ובכוחו הגדול של הרה"ק מהר"י אך השתלשלה הישועה דרך אמירת ה'והוא רחום' ללמדנו שתפילה זו מסוגלת ביותר, ואם אין בכוחנו להחיות מתים, אך על כל פנים בידנו להחיות חיים...

עוד היה מעשה אשר פרצה מגפה באחת העיירות על יד קארלין, ורח"ל נפטרו אנשים צעירים לימים בזה אחר זה, הורה הבית אהרן לשלוח טעלגרמא שיקבלו על עצמם להיזהר באמירת תחנון, ואכן התחילו להקפיד בכך והמגפה נעצרה.

"אם כמות כל האדם וכו', וידעתם כי נאצו האנשים האלה" (טז, כט-ל)

אם כמות כל האדם ימותון אלה, יאמרו הדור האחרון אשר אין אני בכלל שליח ה'

מובא בספר לקוטי בתר לקוטי: 'פלא באמת, מדוע בכל שאר חטאי ישראל, היה משה מליץ, ומבקש רחמים עליהם, ורק עתה שחטאו נגדו ונגד אחיו לא די שלא ביקש עליהם רק אדרבה שאל מאת ה' שיכלם תיכף וזאת לא בדרך הטבע רק באופן נסי, וטעמא בעי, ואפשר לומר כי היסוד העיקרי שבו תלוי התאמתות התורה הוא מעמד הר סיני, שירד ה' לעיני כל ישראל על ההר וכולם שמעו הדברות מפיו, ומהם באה הקבלה לדור דור להאמין בה' ותורתו. אולם כאשר באו עדת קרח עוד בחיי משה רבם, להכחיש את שליחותו בנוגע לכהונה אז הרסו יסוד התורה, כי כמו שיש ספק אשר עשה זאת מדעתו כן יש ספק על כל מצוה ומצוה התורה, לכן הוכרח משה לבקש מאת ה' אות נאמן לברר כי שקר דבריהם וזה שאמר משה בתור הצטדקות מדוע יבקש עליהם עונש כה קשה, כי אם כמות כל האדם ימותון אלה, אז לא ה' שלחני אז יאמרו הדור האחרון אשר אין אני בכלל שליח ה', ועל ידי זה תבוטל חלילה האמונה. אבל אם בריאה יבא ה' לעשות נס, שלא על פי הטבע, אז וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה', ואז יתברר כי שליח ה' אני ומעתה יאמינו בתורה והשליחות שלי.

"ואם בריאה יבא ה' ופצתה האדמה" (טז, ל)

נברא בעבור קרח עונש מיוחד, כי עון המחלוקת וביזוי תלמיד חכם נורא מאד

נברא בעבור קרח עונש מיוחד כי עון המחלוקת וביזוי תלמיד חכם נורא מאד, ואין דוגמתו בשאר עבירות, עד שהוצרך להענישם באופן מיוחד, שלא היתה כמוהו לעולמים, ומכאן שהקב"ה מקפיד על כבודן של ת"ח ביותר, ואף יותר מאשר הוא מקפיד על כבוד עצמו, כביכול.

"ויירדו חיים שאלה" (טז, ל)

מעשה נורא בעשיר מופלג אבל עינו צרה שיהנו ממנו אחרים

מעשה באחד עשיר שהיה לו ממון הרבה, וצרה עינו בהנאה שיהנו ממנו, אפילו לאשתו ובניו, ורצה שרק הוא לבדו יהנה מממון, ולכן לא נשא אשה ולא הוליד בנים, ואפילו המשרתת לא הביא לבית כדי לבשל לו, אלא קונה

תבשיל מבושל מן השוק, ויושב לבדו בביתו, ועשה גם עצה שלא יהנו ממנו אחרים אחר מותו וירשו ממנו, שחפר בור עמוק והניח כל הממון שלו בקרקעית הבור, וכסהו בעפר כמו גובה אמה אחת, וכתב שטר צואה, דאחרי מותו יקברוהו באותו הבור וימלאוהו עפר למעלה, כדי שעל ידי זה נמצא שגם אחר מותו ממנו מונח אצלו, ולא תשלוט בו יד אחרים, והניח דבר זה בסוד כמס, ולא גילהו כי אם לאחד אהוב שבירר לו שלא יגלה לשום אדם. אך דרכו הרעה שאינו נישא ומוליד בנים, ואין משרת אצלו כדי שלא יהנו אחרים ממנו, זה היה גלוי וידוע לכל אדם, והוא חשש שמא יבואו בני אדם ויוכיחו אותו על זה, לכן לא היה מכניס שום אדם לביתו, כדי שלא יוכיחו אותו על הדבר הזה, ויכריחו אותו על ידי טענות ותוכחות לעזוב זו הדרך, וישנו דעתו לישא אשה ולהוליד בנים, ולהניח משרתים, על כן מאחר ששום אחד לא יכנס לביתו, לבו בטוח שלא יהיה מוכרח לבטל מנהגו על יד בני אדם אחרים, וגם כשיצא לשוק לא היה מרבה בעסק ולא ישב עם בני אדם, כדי שלא יכנסו עמו באלו הדברים.

ויהי היום והנה איש אחד ידע מאותו הסוד שהגיד לו לאהוב שלו, שבדעתו לעשות בממון שלו אחרי מותו, ובאיזה מקום ישמרהו, ויבא זה אצל העשיר ההוא בחנות שלו, ויאמר לו: אחד עשיר מופלג כך וכך שמו יושב עם עשיר אחר, ושניהם קראוני ושלחו אותי אצלך שתמהר לבא אצלם, כדי להשלים לצירוף לזימון, כי הם שנים וצריך אחד שיהיה שלשה, לומר זימון קודם ברכת המזון, ויאמר לו העשיר מי הם אלו השנים, ובאיזה מקום יושבים, ולמה צריך לי לזימון, והיה להם להביא אדם אחר לצרפו לזימון, ולמה רוצים דוקא בי, ויען ויאמר לו: אלו שני האנשים הם קרח, ואחד גביר אחר שנעשה לו כמו קרח אשר נקבר בתוך הארץ וממונו עמו כי ירדו הם עם הממון שלהם חיים שאולה. וזה הגביר השני גם כן עלה בדעתו להקבר עם ממנו, וכן עשה שהניח כל ממנו בתוך הבור, וכסהו בעפר, וקודם מותו צוה שיקברוהו בתוך הבור ההוא, ואחר שמת לא הכניסו אותו לגיהנם מפני שלא עשה עונות, ולא הכניסו אותו לגן עדן שלא עשה צדקות, ואמרו בשמים שיוליכוהו ויושיבוהו עם קרח, וכן עשו לו, ונמצאו שניהם לבדם יושבים, כי לא יש אדם אחר דומה להם כדי שיושיבוהו עמהם. וכאשר אוכלים לחם מברכין ברכת המזון בלא זימון, ועתה שמעו שאתה גם כן דעתך כך, וכבר הכינות הבור בחצרך וקברת בו ממוןך, וכתבת צואה שיקברו אותך בבור ההוא, ואם כן אתה דומה להם, ובודאי מן השמים ישלחו אותך אצלם שתשב עמהם, אז תהיו שלשה יושבים יחד, ויש אצלכם צירוף זימון, ועל כן שלחוני אליך שתמהר לבא כדי שלא יחסר מצות זימון, וזה בשמעו דברי המוסר שאמר זה האיש, נתעורר לבו על שטות שלו, וגם נרגש במה נודע זה שעשה בור להטמין ממנו, ואמר בדעתו, בודאי אחר שיקברוהו יפתחו הבור ויקחו הממון, ואם כן יותר טוב לינשא ולהוליד בנים, והם ירשו הממון, וגם שלא יהיה כקרח וכעתו, וכן עשה ונהפך לנהוג בממונו כדרך כל הארץ.

קורח ועדתו ירדו מעט מעט והארץ חונקת אותם

מלמד שהיתה הארץ נפתחת כפי עביו של אדם בפרסות האדם נפתחה כמו הרגלים והשוקים והבטן כמו הבטן והצוואר והם יורדים מעט מעט והארץ חונקת והם צועקים משה אמת ותורתו אמת.

”וּתְּפֹתַח הָאָרֶץ” (טז, לב)

הלך משה ועמד אצל פתח ביתו של און וקרא און בן פלט צא, יצא. אמר לו המקום ימחול לך

היה און יושב על מטתו והיתה מבקשת האדמה לבלוע אותו, עמדה אשתו ואחזה במטה ואמרה רבון העולמים כבר נשבע בשמך הגדול שלא יהא במחלוקת בעולם, מה שמך חי וקיים, אף זה אם יכפור בשבועה אתה חי וקיים שתפרע ממנו, לאחר כך אמרה לו קום וצא, אמר לה אני מתבייש ממשה רבנו, יצאה ועמדה בדרכו של משה והיתה צווחת ובוכה, אמר משה מה טיבה של אשה זו שמא דין יש לה, אמרו לו רבנו אשתו של און היא, וכך היה מעשה, הלך משה אצל ביתה ועמד אצל הפתח וקרא און בן פלט צא, יצא. אמר לו המקום ימחול לך.

”וּתְּפֹתַח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת בְּתִיָּהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח וְאֶת כָּל הָרֶכֶז” (טז, לב)

בא ואראה לך בלועי קרח שיוצא מאותו מקום שני צינורות של עשן

א. הגמ' (ב"ב דף ע"ד). באגדות של רב"ח אומרת: אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא: תא ואחוי לך בלועי דקרח (פעם אחת הייתי הולך בדרך ואמר לי סוחר ישמעאלי אחד בא ואראה לך את מקומם של עדת קרח הבלועים באדמה), חזאי תרי ביזעי והוו קא מפקי קוטרא (ראיתי שני נקבים בקרקע שיוצא מהם עשן), שקל גבבא דעמרא ואמשינה במיא ודעציתא בראשה דרומחא ועייליה התם, וכי אפיק הוי איחרך איחרוכי (נטל חתיכת צמר והטבילה במים ונעץ אותה בראש הרומח והעביר את הרומח באותו נקב שיוצא משם העשן, וכשהוציאה החתיכת צמר היתה

חרוכה כיון ששם פתח הגהינם), אמר לי אצית מאי שמעת, ושמעית דהוו אמרין משה ותורתו אמת והן בדאין (ואמר לי הקשב למה שתשמע מתוך האדמה ושמעתי שהיו בלועי קרח אומרים משה אמת ותורתו אמת והם השקרנים).

המהרש"א שם מבאר שתרי בזעי הכוונה לשתי עבירות - שלשון ביקוע נאמר על עבירה, ומפרש ע"פ הפסוק (תהלים ק"ו ט"ז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' - הם קנאו במשה ואהרן, והנה משה היה לו אהל מחוץ למחנה ושם למד תורה והם לא קנאו במעשיו שמחוץ למחנה, אלא רק "במחנה" - כשהוא נכנס למחנה ואחרים חולקים לו כבוד, ואהרן הרי היה בתוך המחנה אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מ"ב), והם לא קנאו במעשיו שעושה במחנה אלא על מה שהוא "קדוש ה'" - ונכנס לשרת לפני ולפנים, ורבה בר בר חנה והישמעאלי שהלכו במדבר ראו שעולה עשן מהבור של בלועי קרח וזה סימן שעדיין יש עליהם חרון אף על המחלוקת שעשו.

ב. הרב כלי יקר בספרו עיר גיבורים אומר שקרח חטא בשתי מדות - שהיה לו את מדת הקנאה וגם היה רודף אחר הכבוד וזה הוציא אותו מן העולם, והמדות האלה גורמות פירוד בעם ישראל, במקום שיהיו יחד באגודה אחת, כמו שאומר הפסוק (דברים ל"ג ה') "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ובזמן שיש קנאה וגם רודפים אחרי הכבוד וכל אחד רוצה להיות הראש, יש פירוד וזה גורם ג"כ להפריד בין הקב"ה לישראל, וזה מה שהראה הסוחר הזה לרבה כר בר חנה בא תראה את בלועי קרח ותראה שגם בדור הזה עדיין אוחזים בשתי המדות הגרועות האלה של קנאה וכבוד, והראה לו 'תרי ביזעי' וזה מלשון 'ביקוע' - שזה מבקע את העם ומפריד בין הלבבות, וכך גם השכינה עולה לה למעלה ולא רוצה לשכון אתנו, וזה 'והו קא מפקי קוטרא' מלשון קשר - שהמדות האלה גרמו להפריד את הקשר שהיה לנו עם הקב"ה, וכמו שאומר הפסוק (הושע ד' י"ז) "חבור עצבים אפרים הנח לו, חלק לבם עתה יאשמו" - כלומר בזמן שיש ישראל מחוברים וכולם באגודה אחת אפילו אם הם יעבדו את העצבים הקב"ה אומר "הנח לו", אבל אם "חלק לבם" - שהם מחולקים ויש פירוד ביניהם, אז "עתה יאשמו" - שאי אפשר לשאת להם והשכינה תסתלק מהם.

ורבה שמע את קרח ועדתו צועקים 'משה ותורתו אמת והם בדאין' - שקרח בעצמו צועק ומודה על הטעות שלו שתפס במדת הקנאה והכבוד, והיה צריך ללכת בדרכו של משה שהיה עניו מכל האדם ולא רדף אחרי הכבוד והשררה, וגם התורה לא מתקיימת רק באדם כזה שהוא עניו (עי' תענית דף ז'). וזהו 'משה אמת ותורתו אמת' - בזכות שהולך במדת הענוה, וכל זה מלמד אותנו כמה שצריך ללמוד מהפרשה של קרח לדורות להתרחק מהמדות האלה שמי שיש לו את המדות האלה לא יכול לקנות את התורה, וגם יכול לאבד את עצמו וגם לגרום נזק לכל עם ישראל שהשכינה תסתלק מהם. (דרש יהודה)

אמרו בני קורח מוטב שנעמוד מפני משה רבנו שהוא צדיק איש האלהים, ולכולי עלמא חייב בכבודו יותר מכבוד אב רשע

בפרשת פנחס כתיב "ובני קרח לא מתו", אמרו רז"ל, בני קרח בשעה שהיו יושבים אצל קרח, רואים את משה וכובשים פניהם בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבנו אנו נוהגין בזיון באבינו וכבר נצטוינו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד כבר כתיב מפני שיבה תקום, מוטב שנעמוד "מפני משה רבנו", אף על פי שאנו נוהגים בזיון באבינו. אפשר דפלוגתם היא במאי דפליגי הרמב"ם והטור ביו"ד ר"מ, דהרמב"ם סבר דאף אם אביו רשע ובעל עבירות חייב בכבודו, אבל הסמ"ג והטור חולקים עליו דאם הוא רשע אינו חייב בכבודו, וזה אשר נסתפקו אם נעמוד מפני משה רבנו אנו נוהגים בזיון באבינו, ושמא הדין כהרמב"ם דאף אם אביו רשע ובעל עבירות חייב בכבודו, ואם לא נעמוד שמא הדין הוא דאביו רשע אין חייבין לכבודו, ואם כן אנו מבטלים מצות עשה מפני שיבה תקום, והכריעו דאפילו תימא דאביו רשע איתיה בכבוד אב ואם מכל מקום רבו צדיק מכריע, ויותר חייב בכבוד רבו הצדיק מאביו רשע, ולכן אמרו בני קורח מוטב שנעמוד מפני משה רבנו שהוא צדיק איש האלהים, ולכולי עלמא חייב בכבודו יותר מכבוד אב רשע.

מעשה נורא שלא שמעו לפסק של הרמ"א ובלעה אותם האדמה ביום חופתם לעיני כולם

שנת לידתו של רבי משה בן ישראל איסרליש הנודע בכינויו הרמ"א לא נודעת בברור. גם לגבי שנת פטירתו חלוקים הדעות, בחיבורו של הט"ז על השולחן ערוך מובא שהרמ"א נפטר בשנת של"ג, אבל תלמידו רבי דוד גזו כותב בספרו צמח דוד כי הרמ"א נפטר בשנת של"ב כמו שכתוב על מצבתו.

מפורסם שהרמ"א נפטר בגיל 33, אך הרמ"א מעיד על עצמו שכהן כרב העיר בשנה שלאחר פטירת אמו, וכפי המצויין בלוח הזיכרון בבית הכנסת החדש בקראקא, נבנה בית כנסת זה מכספי עזבונה של אמו בשנת ש"ג, אם אכן

הרמ"א נפטר בגיל 33 יוצא איפה שניהן הוא קרב העיר בערך בגיל 31 ואף פחות מכך, דבר שנראה רחוק מן המציאות. ונביא מעשה מבהיל על הרמ"א המובא בספר תפארת אבות.

בלב הרובע היהודי בקראקא, באמצע הרחבה, ניצבת חומת אבנים נמוכה המקיפה פיסת קרקע שהכל עוקפים אותה. חומה זו נבנתה על פי ציוויו של המלך זיגמונד השני על פי בקשתו של רבנו, רבי משה איסרליש, עקב מעשה שהיה, וכך היה.

בחצר המלך זיגמונד השני כיהן גובה מיסים יהודי בשם שלמה זליגמן, בן למשפחת כהנים, שלא נגע אלקים בלבבו, והחליט לשאת לאשה אשה גרושה. מובן, שלא בלבד שרבנו הודיע שלא ישיאם אלא שיחרים כל מי שירחיב עוז לסייע לו בדבר עבירה זו. הלך אותו כהן ואכל קורצא בי מלכא (הלשין למלך), בספרו למלך את הכרזתו של הרמ"א הפוגעת בו ובתכניותיו להנשא לגרושה.

רבנו נקרא עקב כך אל המלך, שפקד עליו בלא דין ודברים לערוך את החופה והקידושין כדת משה וישראל. לא הועילו הסברים בקשות ותחנונים, כי יד הנוגש היתה תקיפה.

ביודעו שאין כוונת רבנו לערוך את הטקס, ומתוך הנחה שינסה לחמוק ממנו, שלח המלך גונדת חיילים כבר משעות הבוקר של יום החופה המיועד כדי לשמור את בית הרב שלא יעשה לו "ויברח". הרב נאלץ להגיע בסופו של דבר למקום החופה, מול בית הכנסת הישן, כשהוא אינו יודע לשית עצות בנפשו, אם יעשה - חילול שמו הגדול בפני הכל, ואם לא יעשה - משום סכנת חיים יש בכך.

קרב הרב אל בני הזוג וניסה, בנסיון של הרגע האחרון, להניאם מהחלטתם, אך ללא הועיל. עמד רבנו הרמ"א וקרא את קריאתו של משה: "סורו נא מעל האנשים הרשעים האלו!"

הקהל זע בפחד והתרחק מבני הזוג, מתחת לחופה נותרו שני לפורצי הגדר לבדם. פנה הרב בתפילה אל ה' שיעשה בהם הדין הראוי לחולקים על לתורת משה כקרח וכל עדתו. והנה פצתה האדמה את פיה ותבלעם חיים, הם וחופתם. הקהל הגדול נס על נפשו לקול הרעש, והבור באדמה נתכסה בעפר.

בהגיע דבר המעשה אל המלך חשש כי גם בו תפגע הקפידה של הרב, ושלח כרכרה להביאו אליו לבקש את מחילתו מלפניו. רבנו הסביר לו שלא בו אישית פגע אלא בכבודה של תורה ובדת ישראל, ועל כך יצא הקצף והחל הנגף.

מששאלו המלך אם יוכל לעשות דבר עבורו כפיצוי על עגמת הנפש שנגרמה לו, ענה ואמר הרב: הואיל ושני המורדים בתורה נבלעו חיים בכיכר העיר ושם מקום קבורתם, ולפיכך אסור לכהנים לעבור שם, אבקש מהוד מלכותו רשות לגדור את המקום לבל יטמאו הכהנים.

הגדר הוקמה, כסימן ואות לבני מרי לבל יהינו לעבור על מצוות התורה. כך עד ימינו אלה.

"וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה" (טז, לג)

שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו

איתא בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א): "רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר, אף שמותיהם פרחו מתוך טמסותיהם". וביאר ה"פני משה": "טמסותיהם" כמו טמוס של שטרות. שאף שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו, למען לא יזכרו עוד".

לעתיד לבא הקב"ה מעלה קרח ועדתו משאול ומתהום רבה ומביאים לפניו כל באי העולם, והוא מסדר דינו של עצמו לפני הבריות

לעתיד לבא הקב"ה מוריד חנוך בן ירד ששמו מטטרו"ן ואת ארבעת החיות מגלגלי המרכבה שבכסאו ומעמיד את כסאו לצד א' ומעלה את קרח ועדתו משאול ומתהום רבה ומביאים לפניו כל באי העולם והוא מסדר דינו של עצמו לפני הבריות אמר להם כלום ראיתם אלוה אחר מבלעדי בשמים ממעל או בארץ מתחת או בארבע רוחות העולם העידו בי ותאמרו אמת שנאמר "ואתם עדי נאם ה' ואני אל", (ישעיה מג' י') משיבים מטטרו"ן וחיות הקדש וקרח ועדתו כלם בבת אחת בפה א' בדבור א' ואומרים לא ראינו מעולם אלוה בשמים ובארץ אין מלך כמוך.

"וְלֹא יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ" (יז, ה)

המחלוקת על רבנו המלבי"ם

כאשר התעוררה מחלוקת על רבנו המלבי"ם בימי שבתו בעיר לונטשיץ, שאלוהו תלמידיו הכיזד יתכן הדבר והרי אמרה תורה ולא יהיה כקרח וכעדתו ואיך יכולים עוד לעשות מחלוקת, נענה המלבי"ם ואמר: במחלוקת קרח ועדתו כנגד משה רבנו, היה צד אחד, משה רבנו, צודק בשלמות, ואילו הצד השני, קרח ועדתו, היה כולו חייב, מחלוקת מעין זו, אכן שוב לא תוסיף להיות, אבל אם תהיה מחלוקת אשר בה בכל צד יהיה מעט מן הצדק, מחלוקת כזו תקום ותהיה.

"הֲרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאָכְלָה אֹתָם כְּרֹגֶעַ" (יז, י)

מקום משכנו של השטן הוא בתוככי פירוד ומחלוקת. ואינו מבחין בין צדיק לרשע

הקשה הרמב"ן: מדוע ציוה ה' למשה ולאהרן להפרד מן העם כדי שיוכל ללכותם, הן לא קצרה ידו להרוג את החייבים ולהחיות את הזכאים. "יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש".

אלא משום שהמחלוקת מכלה אף את הצדיקים כדמוכח בירושלמי (פאה פ"ה ה"א) לכן ציווה ה' למשה ואהרן להפרד מן העם כדי שלא יאבדו עמהם. וטעם הדבר כי מקום משכנו של השטן הוא בתוככי פירוד ומחלוקת. ואינו מבחין בין צדיק לרשע. וזו הסיבה שאף יונקי שדים מתו עמהם למרות שלא חטאו.

"הרומו - כמרים תרומה מתוך חולין"

פירש הגאון רבנו אברהם אזולאי זצ"ל: חז"ל פירשו: "הרומו - כמרים תרומה מתוך חולין". והבין משה רבנו עליו השלום, שמידת הדין מבקשת לכלות בישראל ח"ו ולהשאיר בהם כשיעור תרומה בלבד. ובתפלתו הפך את הגזירה, שימותו מישראל כשיעור תרומה, ושיעורה בעין יפה אחד מארבעים. ואחד מארבעים משש מאות אלף, הרי זה חמישה עשר אלף. לפיכך, בנוסף למאתיים וחמישים השורפים, וחמישים בני משפחות קורח, דתן ואבירם, מתו עוד ארבעה עשר אלף ושבע מאות! סה"כ חמשה עשר אלף בדיוק שזה שיעור תרומה משש מאות אלף.

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן קַח אֶת הַמִּחָתָה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קִטְרֶת" (יז, יא)

אין לך דבר חביב לפני השי"ת כמו הקטורת

לית תבירו להווא סטרא בר קטורת דלית לך מילה חביבא קמיה קב"ה כקטורת דכל מאן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטורת ישתזיב מכל אילין חרשין דעלמא ומכל פגעים בישין ומהרהורים בישין וממותנא ולא ינוק כל ההוא יומא דלא יוכל סטרא אחרא למשלט ביה.

אחד עשר סממני הקטורת כנגד אחד עשר מחנות של סמאל.

אמרו רבותינו שני דברים גדולים וקדושים, קטורת - שלא יאמר אדם קשה היא הקטורת על ידה מתו נדב ואביהו ונשרפה עדת קרח ונצטרע עוזה, לכך כתב הקב"ה מעלה גדולה בקטורת שינצלו ישראל על ידה, שנאמר ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל, ארון - שלא יאמר אדם קשה הארון שהכה בפלשתים והרג באנשי בית שמש והרג עוזה, לכך כתבו בו ברכה שנאמר וישב ארון ה', ללמדך שאין קטורת וארון הורגים אלא עונות הורגים.

השכינה שנקראת א"ת, היא תשקה ותשפיע "כל פני האדמה"

כתוב **"וְאֵדָה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה"** (בראשית ב, ו) יובן בס"ד דידוע דהקטורת היא י"א סמנים, והם מסוגלים להריק שפע לישראל, ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא שנה אדם בה בשביל שהיתה מעשרת" (ימא כו.), וידוע דהשכינה נקראת א"ת, והשפע יבא על ידה, וזהו שאמר: **"וְאֵדָה גִּימְטְרִיא י"א, רמז לקטורת** שהיא י"א סמנים, **"יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ"** שמקטירים הקטורת ויעלה העשן למעלה, ובזה **"וְהִשְׁקָה אֶת"** היא השכינה כביכול שנקראת א"ת, היא תשקה ותשפיע **"כל פני האדמה"**, ואמר **"פני האדמה"** לרמז שהשפע הוא יהיה לישראל, שהם הגדולים שבתחתונים, והגדולים נקראים **"פנים"** לשון חשיבות.

"וַיִּקַּח אֶהֱרֹן כֶּאֱשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיֵּרֶץ אֶל תּוֹךְ הַקֹּהֶל" (יז, יב)

קל"ה אנשים הציל אהרן ע"י הקטורת ולכן נאמר "הקהל" קהל בגימטריא קל"ה

ובפסוק הקודם נאמר והולך מהרה אל העדה, ומדוע כאן כתוב הקהל ולא העדה, מבאר החתם סופר, שמלאך המוות, אמר שהוא רוצה ליטול תרומה מתוך ישראל - והם היו שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים,

ואם נקח מתוך זה תרומה אחד מארבעים של עין יפה, זה יוצא חמש עשרה אלף ושמונים ושמונה, וכאן מתו במגפה ארבע עשרה אלף ושבע מאות, וזה היה מלבד המתים על דבר קרח שמתו שם מאתיים חמשים ושלושה אנשים, א"כ חסר כאן למנין עוד קל"ה ואת אותם אנשים הציל אהרן ע"י הקטורת ולכן נאמר "הקהל" קהל בגימטריא קל"ה. (דרש יהודה)

"ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה" (יז, יג)

ויעמד בין המתים ובין החיים פירוש אותם שלא היו מתים ולא חיים אלא גוססים

כתב הרב קיצור אלשיך ז"ל כשהולך אהרן הקטרת אל העדה מיד נעצרה המגפה ונשארו אותם המוכים שלא מתו עדיין והיו גוססים ובקש אהרן להחיותם והמלאך היה טוען להמית אותם ואמר שעצירת המגפה היינו שלא אכה אותם מכאן ואילך אבל אותם שהוכו כבר אינך יכול להצילם מידי, ועל אלו היה מפציר אהרן הכהן להחיותם וזהו ויעמד בין המתים ובין החיים פירוש אותם שלא היו מתים ולא חיים אלא גוססים, עד שהכריח למלאך והוליו אצל מרע"ה אל אהל מועד, ואז ותעצר המגפה, דהיינו שנצולו אותם המוכים במגפה וחיו.

"וַיָּאֵת שֵׁם אֶהֱרֹן תִּכְתֹּב" (יז, יח)

על כל מטה ומטה כתוב שם השבט ושם אהרן

ראיתי לרבנו אפרים, נראה לי שהיה על כל מטה ומטה כתוב שם השבט ושם אהרן, ועל שבט לוי היה כתוב אהרן לבד, כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק ולומר אלו היה שמי כתוב אצל אהרן נהיה פורח מטה שלי כמותו לכן היה עם כל אחד ואחד להראות שאין להם שותפות עם אהרן והוא חידוש גדול.

"וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲבָחַר בּוֹ מִטֹּהוּ יִפְרָח" (יז, כ)

השם יתברך בוחר בצדיק כזה אשר כתמר יפרח

במסורה ד' פעמים יפרח כאן כתוב האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח, ואידך צדיק כתמר יפרח (תהלים צב' יג). יפרח כשושנה (הושע יד' ו') יפרח בימיו צדיק (תהלים עב' ז') כונת המסורה היא, כי מי שמחנך בניו לתורה ויראה, וכן משתדל ללמוד עם אחרים, איש כזה יהיה לעולם, על ידי בניו תלמידיו, לא כן מי שדואג רק עבור עצמו, שאז, כל זמן שהוא בעולם יש לקב"ה נחת ממעשיו אבל אחר פטירתו לא נשאר אחריו כלום. וכמו שפירש החתם סופר ויתהלך חנוך את האלהים רצה לומר הוא דאג רק עבורו ולא הסתכל על דורו, לכן ואיננו כי לקח אותו האלהים אחר מותו, ולא נשאר ממנו כלום, וזו כונת המסורה אשר אבחר בו מטהו יפרח, היינו השם יתברך בוחר בצדיק כזה אשר כתמר יפרח, אם יפרח כתמר שעושה פרי בבנים יראי ה' וגם בתלמידים, אבל אם יפרח רק כשושנה, שסביביו קוצים וברקנים שאינו נראה על השלמת זולתו, אז יפרח בימיו צדיק רצה לומר כל זמן שהוא חי יש לו להשי"ת נחת ממנו וממעשיו הטובים אבל אחר כך לא נשאר ממנו מאומה, ובצדיק כזה אינו בוחר השי"ת הטוב.

"וַיְהִי מִמֶּחֶרֶת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל הָעֵדוּת וַהֲנִה פָּרַח מִטֹּהוּ אֶהֱרֹן לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים" (יז, כג)

המחלוקת דומה לשקדים שיש בהם כמה מינים - מרים ומתוקים, וטבע המתוקים שתחילתן מר וסופן מתוק, ואילו ה'מרים', תחילתן מתוק וסופן מר

מעשה דקרח ציוה ה' לקחת כל שבט איש מטהו - 'והנה פרח מטה אהרן ויצץ ציץ ויגמול שקדים... למשמרת לאות לבני מרי' ולרמז בא, כי המחלוקת דומה לשקדים שיש בהם כמה מינים - מרים ומתוקים, וטבע המתוקים שתחילתן מר וסופן מתוק, ואילו ה'מרים', תחילתן מתוק וסופן מר - והלימוד לדידן, כי כן היא מציאות הדברים במחלוקת, אם תחילתו מתוק - היינו שנוקם ונוטר, מציץ ומזיק על ימין ועל שמאל, ומרגיש 'מתיקות' מתאוות הנקמה והניצוח, הרי סופו מר כי מלבד ענשו בעולם העליון הרי גם בעולם הזה חייו של בעל המחלוקת קשים ומרים - בכל אשר יפנה מריבים עמו וכו'. אבל אם תחילתו מר - שבראשית ותחילת המחלוקת נמנע מלהיכנס בה, ומתייגע יגיעה רבה שלא להשיב למחרפיו דבר, אזי אף שלעת עתה מר לו וקשה ביותר, מכל מקום סופו מתוק - כי יש תקווה לאחריתו בשכר אין קץ, לא מיבעיא לעולם הבא, אלא אף כאן בעולם הזה - מה טוב חלקו וחבלו של החי בלא מחלוקת ומדון, חיים מאושרים ושלווים.

ויוצא פר"ח - רפ"ח ניצוצות על ידי ויצץ ציץ שהציצו בתורה

פירשו המפרשים על פי מה שאמרו שרפ"ח ניצוצות שהיו במצרים, ישראל העלו ר"ב ניצוצות, ונשאר פ"ו שהעלה משה בזכות התורה שנאמר (שמות י"ב ל"ח) וגם ערב רב עלה אתם, וכשחטאו בעגל חזרו הפ"ו ניצוצות, והם ניתקנים בזכות התורה ואז יבוא המשיח, וזה שאמר ויהי ממחרת בבקרו של משיח, ויבא משה הוא גואלם, אל אהל מועד זה בית המקדש, ואז ויוצא פר"ח - רפ"ח ניצוצות על ידי ויצץ ציץ שהציצו בתורה, וזה רמז ויגמול שקדים ראשי תיבות והאדם יתן גם מעות לצדקה שעוון קרי רע יהיה מציל, רוצה לומר שעל ידי הצדקה יפדה נפשו ויעלה הניצוצות של קרי ויבוא המשיח.

שקדים אותיות מקדשי שם רמז למקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה

יש בחיבור כתיבת יד ישן נושן לתלמידי רבנו יהודה החסיד זצ"ל ממה שקבלו מרובם, למה פרח מטה אהרן שקדים, ששקדים אין גדלים אלא משני פרחים אחד כנקבה ואחד זכר, וכשהרוח מנשב יכנס פרח הזכר בנקבות וגדל ממנו פרי, כן אהרן משמש למטה במקדש ומיכאל כנגדו במקדש של מעלה ומקטיר על המזבח נשמות של צדיקים, ולפי דבריו יש לרמז כי שקדים הוא אותיות מקדשי שם רמז למקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה.

ויוצא פרח, כלומר אם נשתדל לברר רפ"ח אותיות פרח דע לך שבזכות זה ויצץ ציץ גימטריא ק"צ ויבא משיח צדקנו.

אלו השקדים היו מתוקים ומרים, והיו המתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד שמאל

הקב"ה הראה לעם ישראל ענין המטות שעשה כמה נסים.

א. במטה אהרן דכתיב (במדבר יז' כג') פרח מטה אהרן ויוצא פרח ב' פרחים, האחד נפל בהגמל השקדים דלא סגיאל בלאו הכי, והאחד נשאר לעולם, והיינו דאמר שנגנו מטה אהרן בפרחיו ושקדיו וזהו נס גדול.

ב. כי ידוע בדרך הטבע כי אילן שקד שנכרת מתייבש ולא נשאר בו שום לחלוחית ולכן מיד יתייבש, והנה זה נס בתוך נס כי היה המטה יבש, ועל זה הראו לירמיה מקל שקד, ששב לחלוחית שבישראל, ומה שהוציא פרח רמז לבני אהרן שהם פרחי כהונה לומר כי מה' היתה זאת להם. ויצץ ציץ, על אהרן שעליו ציץ נזר הקדש, שקדים על הלויים השוקדים במקדש יום יום לומר, כי השם שלחו לעשות אלו המנויים ולא מלבו, ומה שהקדים הפרח לציץ כי כן התחילו בניו לעבוד.

ונמצא במדרש כי אלו השקדים היו מתוקים ומרים והיו המתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד שמאל, וכשהיו ישראל עושין רצונו של מקום היו הפרחים המתוקים של צד ימין לחים, וכשעוברין על רצונו של מקום אותן של שמאל לחים והאחרים כמושים.

ועוד מובא במדרש כי כמו שהשקד עושה פרי מתוק ומר כן השם שוקד לטובה ולרעה. כתיב לשקוד על דלתותי יום יום, וכתיב וישקוד ה' על הרעה.

ועוד במדרש יוציא פרח זה בית ראשון ויצץ ציץ זה בית שני, ויגמול שקדים זה הבית העתיד ליבנות במהרה בימינו דכתיב (ירמיה א' יב') כי שוקד אני על דברי לעשותו.

גם עץ פשוט אם שמו של אהרן נקרא עליו יכול לפרוח ולהניב פרי

יש לתמוה שלאחר מעשה קרח ועדתו, עוד הוצרכו לאות ומופת, אך נראה כי תלונת בני ישראל לא היתה ערעור על קדושתו ומעלתו של אהרן, ואדרבה, הם חששו פן מרב קדושתו ורוממותו לא יושפעו ממנו פשוטי העם, כי רחוק הוא ממנו, ולזה מבקשים מנהיג וכהן אחר יותר מעורה בין הבריות.

אכן הקב"ה הוכיח במופת, שגם עץ פשוט אם שמו של אהרן נקרא עליו יכול לפרוח ולהניב פרי, והמחובר לטהור טהור, ותשובה ניצחת למחפשים רב ומורה לפי מדת עירובו עם הבריות, הצדיק האמיתי כפי מדת קדושתו ודבקו בהש"ת כן יגדל כחו לעורר ולהשפיע בלבבות בני ישראל חיות דקדושה.

"וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים" (יז, כג)

גרעיני הרימון והאגוז יש בהם פירורים ומחיצות מבפנים, מה שאין כן גרעין השקד הוא חטיבה אחת בלי פירורים ובלי מחיצות מפסיקות, כן עם ישראל עליהם להתאחד חטיבה אחת

ישראל נמשלו לאגוז (ילק"ש רמז תשס"ד) כמו שנאמר (שה"ש ו, יא) "אל גינת אגוז ירדתי", ולרימון (ילק"ש אסתר רמז תתרנ"ט) כמו שנאמר (שה"ש ו, ז) "כפלח הרימון רקתך", ולא לשקד. והנה גרעיני הרימון והאגוז יש בהם פירורים

ומחיצות מבפנים, מה שאין כן גרעין השקד הוא חטיבה אחת בלי פירורים ובלי מחיצות מפסיקות, כן עם ישראל עליהם להתאחד חטיבה אחת, וקורח רצה לעשות פילוג בעם, ובאו אח"כ השקדים, לרמוז על השלום והאיחוד.

אחרי ההתפייסות והווייתור והשלום, כמה טוב ומתוק הוא לכל הצדדים

ומספרים על גאון אחד שאמר מדוע במחלוקתו של קורח, גמל מטה אהרן, פרי שקדים דווקא ולא פרי אחר, והסביר כי בזה נרמז להם תוצאות המחלוקת מה הן, כי בשקדים ישנם שני מינים מר ומתוק (ע"ן מעשרות פ"א מ"ד), הראשון מתוק בתחילתו ומר בסופו, והשני מר בתחילתו ומתוק בסופו.

כך הם עניני המחלוקת והשלום, בראשונה כמה מתוקה היא המריבה, ההתנגדות והנצחון, בעצת היצר הרע, אבל סופה מר מאוד! להיפך הוא השלום, בתחילה כמה הוא מר וכמה קשה לוותר ליריב, והיצר הרע בוער בקרבו שלא לוותר אפילו כקוצו של יו"ד, אבל לבסוף אחרי ההתפייסות והווייתור והשלום, כמה טוב ומתוק הוא לכל הצדדים.

"ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונותם מעלי" (יז, כה)

בני ישראל שהמטה עומד בקיומו לעולם, שהמטה לא הפריח את השקדים על ידי כישוף

יש להבין מה היה החידוש בזה שהמטה פרח וגדל שקדים, והלא מסופר בגמרא (סנהדרין ס"ח.) שר' אליעזר אמר פעם לחש של כישוף, ונתמלא כל השדה בקישואים (והיה מותר לעשות כן כדי להבין ולהורות, יעו"ש), ואם כן גם כאן היו יכולים בני ישראל לטעון שאין זה אות שהקב"ה בחר באהרן, ויתכן שעשה כן על ידי כישוף.

אומר על כך רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן": על כן ציוה הקב"ה למשה "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת", שיראו בני ישראל שהמטה עומד בקיומו לעולם, ובזה יהיה "לאות לבני מרי" שהמטה לא הפריח את השקדים על ידי כישוף, שהרי הוא דבר שמתקיים לעולם, ואת זה אי אפשר לעשות בכח הכישוף. דלכישוף יש זמן מוגבל.

"וְגַם אֶת אֲחִיךָ מִטֶּה לִּי שֵׁבֶט אֲבִיךָ הַקָּרֵב אֲתָךְ וְיָלֻזוּ עָלֶיךָ וְיִשְׁרְתֹנְךָ וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אֲתָךְ לִפְנֵי אֱהֱלֵהָ הָעֵדֻת" (יח, ב)

אהרן יתגלגל אחר כך ויהיה לוי שנתגלגל בשמואל

רזא עילאה שאהרן יתגלגל אחר כך ויהיה לוי שנתגלגל בשמואל וזו היתה טעות קרח שראה כי שמואל יוצא ממנו שהוא אהרן ממש, וז"ש העיני האנשים ההם תנקר שדרשו רז"ל עינו הטעתו שראה שמואל יוצא ממנו שהוא אהרן, וזה נרמז במלת ונתת לאמתך זרע אנשים רמז לגלגולים אחרים שהם שמואל ועזרא.

"וְנַחֲשֵׁב לָכֶם תְּרוֹמַתְכֶם" (יח, כז)

גם בני תורה המתפרנסים מן הצדקה חייבים במעשר

מכאן יש ללמוד שגם בני תורה המתפרנסים מן הצדקה חייבים במעשר, שגם בני לוי שזונו מן המעשר, נצטוו להפריש מעשר מן המעשר לכהן, כי כל אדם חייב לעשר נכסיו.

"וְנַחֲשֵׁב לָכֶם תְּרוֹמַתְכֶם כְּדָגֶן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַיֶּקֶב" (יח, כז)

כמו שחלק התבואה הנבחרת להיות קדושה בקדושת תרומה לא תתגאה על חברותיה שנשארו חולין

הנבחר לגדולה אין לו במה להתגאות מכמה טעמים. א. כי מי אמר לו שהוא גורם נחת רוח לבורא עולם יותר מהאיש הפשוט. ב. כמו שאמר הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע על הפסוק "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". כי כמו שחלק התבואה הנבחרת להיות קדושה בקדושת תרומה לא תתגאה על חברותיה שנשארו חולין, אחר שידעת כי לא מחמת שום יחוס וחשיבות בעצמותה נתקדשה בקדושת תרומה, כך לדין - ונחשב לבם תרומתכם, שיהיה חשוב בעיניו ההתרוממות מעל אחרים אם בתורה אם בעבודה, כאותה תרומה של דגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, כי גם זה אינו אלא כי בו בחר ה' ולא מחמת איזה מעלה שיש בו, רק כי כך עלה ברצונו הפשוט. אין האדם קונה ומשיג מעצמו מאומה, כי הכל בא אך ורק מהבורא ית' שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים

אמרו חז"ל (תענית כה.) 'משמיא מיהב יהבי, משקל לא שקלי', שמשמים נותנים לו לאדם את הראוי והנקצב לו, אך האדם בעצמו "משקל לא שקלי", אי אפשר לו לקחת מאומה אם לא נתנו לו משמיא. ואי אפשר לו לקחת

'מקח לעצמו', בקנייני ממון, רכוש, שררה וכל דבר אחר. אלא הכל יבוא לידו כפי הקצוב לו בחשבון ממעל, ואף יעמיד זאת לנגד עיניו כי אי אפשר לבריה שבעולם לקחת מעמו את המגיעו, והקב"ה ישלים לו בהרחבה גדולה.

וכך היה הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע מבאר (הובא באמרי פנחס השלם, שער עבודת ה' אות סב) את דברי הגמרא (חגיגה ד.) 'איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו', "איזהו שוטה" מי הוא 'שוטה', "המאבד" את הידיעה, שכל אשר לו הוא רק "מה שנותנים לו" מן השמים, ואין האדם קונה ומשיג מעצמו מאומה, כי הכל בא אך ורק מהבורא ית' שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מסופר על שמואל שאמר: יְדָ ה' שלא לקחתי מאומה מישראל לא שור ולא חמור, וזה מעין הפרשה שבה מסופר שמושה אומר לה' לא לקחתי מהם חמור ולא עשיתי רעה לאיש.

תוכן ההפטרות

אחרי שעשה ה' תשועה לישראל ע"י שאול, הסכימו כולם למלכותו של שאול, לכן שמואל אמר לעם בואו לגלגל, ונחדש שם את המלוכה שלא יהיו יותר עוררין. וכך עשו, הלכו כל העם לגלגל והמליכו שוב את שאול למלך, הקריבו עולות ושלמים ושמחו לפני ה' מאד.

אחרי כן שמואל פנה אל העם ואמר להם: הנה מנעורי אני מתהלך מעיר לעיר לשפוט אתכם, ועתה אמרו לי בבקשה, אם לקחתי פעם משהו מכם, או עשיתי או לקחתי כופר, ואם כן אשיב לכם כל מה שתאמרו. ענוהו שח"ו לא לקח מהם מאומה. אמר להם תדעו שה' הוא עד וגם שאול המלך עד על דבר זה. באותה שעה יצאה בת קול ואמרה "עד".

אחרי כן שמואל הוכיח את ישראל על ששאלו מלך בזמן שה' הוא מלכם. גם סיפר להם על חסדיו אתם. כדי להוכיח את דבריו אמר להם: הנה היום קציר חטים, שהגשמים בהם סימן קללה. ודבר זה רע בעיני ה' לעשותו, ואני אתפלל לה' ואם ירד גשם, אז תדעו שעשיתם רעה גדולה שבקשתם מלך ככל הגוים.

כאשר גמר שמואל את תפילתו, מיד ירדו גשמי זעף וברקים. העם פחד מה' ומשמואל שביקשו מלך בחייו, והתחרטו על מה שעשו, וביקשו משמואל שיסלח להם ויתפלל עליהם שלא ימותו. שמואל הרגיע אותם ואמר להם, עתה שהמלך כבר בתוכם, הזהרו לשמוע בקול ה' ואל תפנו אחר האילים אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה, אלא תלכו אחרי ה' שנשבע לכם שלא יעזוב אתכם לעולמים.

שמואל א', פרק י"א פסוק י"ד - פרק י"ב פסוק כ"ב

יד הואיל והיו עוררין בתחילה על מלכות שאול עתה שנעשה תשועה על ידו שניצח את בני עמון כולם הסכימו למלכותו (רש"י) לכן

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם לְכוּ וְנִלְכָּהּ בּוֹאוּ וְנִלְכָּהּ [וְהָיָה מִקוֹם מִקּוֹדֵשׁ כִּי שָׁם הָיָה הָאָרוֹן

וְנִחַדְשָׁם שָׁם הַמְּלוּכָה: טו וַיֵּלְכוּ כָל-הָעָם הַגִּלְגָל וַיִּמְלְכוּ שְׁנִית

שָׁם אֶת-שָׁאוּל בְּהַסְכֶּמֶת כֹּלָם וּבִרְצוֹן טוֹב לִפְנֵי יְהוָה כִּי הִשְׁכִּינָה הִיתָה שָׁם, וּבִרְבּוּב עִם הִדְרַת מֶלֶךְ (מ"ד) בְּגִלְגָל

וַיִּזְבְּחוּ-שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל-אֲנָשָׁי יִשְׂרָאֵל

ער-מאד:

א לאחר שהמליך שמואל את שאול למלך בא להתווכח עמם (מלבי"ם) ולהוכיח אותם וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְּקִלְכֶם לְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לִי וְאִמְלִיךְ הַמֶּלֶךְ עָלֵיכֶם מֶלֶךְ וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ מִתְּהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי זָקֵנְתִי מְרֹב עֲבֹדָה וְעוֹל הַצִּיבּוֹר וְשִׁבְתִּי [א] וְשִׁיבָה נִזְרָקָה בִּי (מלבי"ם) וּבְנֵי הָנֶם אִתְּכֶם [ב] נְכוּנִים לַעֲבֹדָת הַמֶּלֶךְ וְחַפְצִים בּו כְּמוֹתֶכֶם וְאִינֶם הוֹלְכִים בְּדַרְכִּי וְאֲנִי הִתְּהַלֵּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מַעִיר לַעִיר לְשׁוֹט אִתְּכֶם, לֹא יוֹם וְלֹא יוֹמִיִּם, אֲלֵא מִנְעָרִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה (מ"ד): הַנֶּנִּי בַּעֲד שְׂאֵנִי כֹאן עֲנִי הַעִידוּ בִּי [ג] נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ הַנִּמְשָׁח מִדָּה' (מ"ד) אֶת-שׁוֹר אֶל מִי לְקַחְתִּי לַעֲבֹדָתִי וְחֲמוֹר מִי לְקַחְתִּי כְּשֶׁהֵייתִי הוֹלֵךְ מַעִיר לַעִיר לְשׁוֹט (רש"י) וְאֶת-מִי עֲשִׂקְתִּי גִזְלָתִי בְּמִמּוֹן (רד"ק) אֶת-מִי רְצוֹתִי [ד] עֲשִׂקְתִּי בְּאוֹנוֹס וּבִכְח (ת"י) וּמִיד-מִי לְקַחְתִּי כֶּפֶר [ה] לְהַטּוֹת הַדִּין (רד"ק) וְאַעֲלִים עֵינַי בּוֹ מְבַלִּי לְהַעֲנִישׁוֹ עוֹנֵשׁ הָרָאוּי לוֹ

עיונים והארות

רחמים עליהם, וכן למשוך עליה מלך משלי היה, שנאמר עגלת בקר תקח בידך, ופן הוא אומר כי זבח היום לעם בבמה, לא נטלתי משלהם, ובשעה שהייתי חוזר ועושה דיניהם והולך וסובב עיירות ישראל, שנאמר והלך מדי שנה בשנה, דרך העולם בעלי דיניו הולכים אצל הדיין, משה אומר כי יהיה להם דבר בא אלי, ואני לא עשיתי כן אלא אני טורח והולך אצלם. (ילק"ש).

ד. ורז"ל דרשו עשקתי - באונס, רצותי - ברצון, כלומר אפי' ברצונו לא לקח ממנו (רד"ק).

ה. פירשו כת הקודמין במה שאמרו (פאה פ"ח מ"ט) כל דיין שלוקח שחד עיניו כהות, וזהו דרך הלצה, 'את מי עשקתי וגו' ואעלים עיני', שהעלמתי על אור עיני אשר הם כהות בעון השחד, ספרו נא לי אם כה עשיתי (נחל שורק אות ב').

מסופר על רב ענן הביא לו אדם אחד סל של דגים קטנים, אמר לו רב ענן: לשם מה? א"ל יש לי דין ואני רוצה שאתה תדון אותנו, לא קיבל ממנו בטענה שהוא פסול לדון אותו, מפני שהבאת הסל של דגים כי זה שוחד. אמר לו אותו אדם: יקבל ממני מור ולא ידון אותנו, שלא ימנעני מלהקריב בכורים, כי למדנו (מלכים ב' ד, מו): "ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים..." ושואלים: וכי אלישע היה כהן שיאכל בכורים, אלא לומר לך: "כל המביא מתנה לתלמיד חכם - כאילו הקריב בכורים". אמר לו: עכשיו שאמרת לי דבר של טעם אקבל ממך. הפנה אותו רב ענן לרב נחמן, וביקש רב ענן מרב נחמן לדון אותו, שאני ענן פסול לו לדון. אמר רב נחמן: מזה מובן שהוא קרובו, ולפיכך לא דן אותו הוא בעצמו. באותה שעה עמד לפניו דין של יתומים. אמר רב נחמן: זה עֲשֶׂה-הַדִּין הוא מצות עשה - "ושפטתם צדק", וזה עֲשֶׂה-כְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עשה של כבוד התורה גדול, סילק את דין היתומים והכניס דינו של אותו אדם, וכיון שראה בעל דינו שעושים לזה

א. השיבה יותר מהזקנה, ואמרו רז"ל כי קפצה עליו זקנה כי לא היה אלא בן חמשים ושנים שנה כשמת, ולפי שלא יאמרו עליו ולא ירמו העם שמת בקוצר ימים, קפצה עליו זקנה כדי שיראה זקן, כי לא היו הכל יודעים מספר שניו, והוא בחר מיתתו כדי שלא ימות שאול בחייו. ונ"ב שנה של שמואל אמרו כי כשהתפללה חנה אותו היום נתמנה עלי שופט, אולי קבלה היתה אצלם זה כי מן הפסוקים לא ראינו זה, כי אפשר שעדיין לא היה שופט עלי אבל היה נביא וכהן גדול בשילה ולאחר זמן נתמנה שופט, ואם כן הוא שבאותו היום נתמנה שופט ימצא לפי זה שלא היה שמואל אלא בן נ"ב שנה, שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה, ומת ביום שגלה הארון, והיה שבעה חדשים בשדה פלשתים, והיה בקרית יערים עשרים שנה, ודוד העלה אותו מקרית יערים אחר שבע שנים שמלך בחברון, הנה יחסרו מעשרים שנה שבע שנים של דוד, נשארו שלש ועשרים לשמואל וארבעים של עלי. הרי נ"ג, צא מהם שנה אחת בעבורו, שנאמר ויהי לתקופת הימים וגו', הרי חמשים ושנים (רד"ק).

ב. ובני הנם אתכם - לאשר תצטרכו להם בדברי התורות והדינים שקבלו ממני (רד"ק). ובמלבי"ם פירש ובני גם הם לא ירשו גדולתי כי הנם אתכם כאחד העם מוסרים מגדלותם הגם שאני התהלכתי לפניכם וכו'.

ג. א"ר אבא בר כהנא קשה הוא הגזל, ששני גדולי עולם נצרכו להתווכח עליו, משה ושמואל, משה אמר לא חמור אחד מהם נשאתי, ר' חנינא בר שילא ור' יהושע דסכנין בשם רבי לוי, וכי מה הניח משה לקפחנים ולגנבים, אלא אמר משה בשעה שישראל מתגודדין ממסע למסע לא אמרתי לאחד מהם טול כלי זה בידך, טול כלי זה על חמורך, אלא נשאתי אני בעצמי... שמואל אמר הנני ענו בו וגו' ואשיב לכם. א"ר יוסי עשיר גדול היה שמואל, שאילו תבעו מידו ספוק היה בידו להחזיר. את שור מי לקחתי, שור שהייתי מקריב לקרבנותיהם ומבקש

וְאָשִׁיב לָכֶם על דבריכם (מ"ד): **וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂיתָנוּ גְזֻלָּתָנוּ וְלֹא רִצּוֹתָנוּ** ולא עשית אותנו בכח ולא-לְקַחַת מִיד-אִישׁ מֵאוֹמָה שום דבר, ואף בדרך מתנה כי לא נהנה משום אדם (מלבי"ם): **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂמוּאֵל** עד יהיה יְהוָה בָּכֶם וְעַד מְשִׁיחוֹ שְׂמוּאֵל שנמשח למלך הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מִצַּאתֶם בְּיָדֵי מֵאוֹמָה וַיֹּאמֶר עַד [ו] כֹּל יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ כֹאחַד (רד"ק) [ז], וי"מ יצאה בת קול ואמרה אני עד בדבר הזה (רש"י) [ח]: **וּמִשְׁאֲמָרוֹ לֹא מִצַּאתֵנוּ בִידֶךָ מֵאוֹמָה (מ"ד) או** **וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-הָעָם** הרי כולכם יודעים מעשי **יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה** אותות ומופתים ונפלאות **אֵת עֲוֵי מֹשֶׁה [ט] וְאֵת עֲוֵי אֶהֱרֹן (ת"י) וְאֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת-אַבְתִּיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ז** וְעַתָּה הואיל ואתם יודעים שהשי"ת הוא שעשה עמכם ועם אבותיכם צדקות (רד"ק) **הִתִּיצְבוּ עִמָּדוֹ [י] וְאִשְׁפֹּטָה וְאֶתְּכֶם (ת"י) אֶתְכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת** על **כָּל-צַדִּיקוֹת חֲסִדֵי יְהוָה אֲשֶׁר-עָשָׂה אֶתְכֶם וְאֶת-אַבְתִּיכֶם** וא"כ איך אתם עשיתם רעות (רד"ק): **ח וּמִפְרֹט מֶה הֵם הַצַּדִּיקוֹת** שעשה עם אבותינו, והוא כי **כָּאֲשֶׁר-בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיַּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל-יְהוָה** מקושי השעבוד (מ"ד) **וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן וַיֹּצִיאוּ אֶת-אַבְתִּיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיִּשְׁבּוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט** ובבואם לארץ **וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ אֹתָם בְּיַד הַגִּיִּים (מ"ד) בֶּן-סִיסְרָא שֶׁר-צָבָא חָצוֹר וּבֵן-פְּלִשְׁתִּים וּבֵן מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחֲמוּ בָּם: י** וַיַּזְעֲקוּ הַתַּפְּלוֹת **אֶל-יְהוָה (ויאמר) וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עֲזַבְנוּ אֶת-יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת-הַבְּעֻלִּים וְאֶת-הָעֲשִׁיתוֹת וְעַתָּה הֲצִילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעֲבֹדָךְ** ולא שאלו להם מלך (מ"ד): **יב וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-יִרְבֶּעֵל זֶה גִּדְעוֹן וְאֶת-בִּרְזָן זֶה שִׁמְשׁוֹן (ת"י) שְׂבָא מִשְׁבֵּט דָּן (רש"י), וגם היה גלגול של "נדב" אותיות בִּדן (שער הגלגולים הקדמה לו) [יא] וְאֶת-יִפְתָּח וְאֶת-שְׂמוּאֵל**

עיונים והארות

מעיד עליו על מה שבסתר (רד"ק מחז"ל).
ט. ורש"י פירש אשר עשה את משה ואת אהרן - להיות נכונים לשליחותו להוציא אבותיכם ממצרים. וכע"ז כ' רד"ק אשר הגדילים ולימדם.
י. התיצבו-עמדו (מ"ד על דברי הימים-ב' כ', י"ז).
יא. ירובעל הוא גדעון, בִּדְנָן הוא שמשון (ונקרא גדעון ירובעל, על ששעה מריבה עם הבעל (עבודה זרה) ודן נקרא שמשון כי הוא בא משבט דן; ונאמר (תהלים צט, ו) "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו", שקל הכתוב שלושה קלי עולם כשלושה חמורי (גדולי) עולם, לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו, בִּדְנָן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, וללמדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הצבור, הרי הוא כאביר שבאבירים

כבוד כל כך - נסתתמו טענותיו. הרי בזה שקיבל רב ענן טובה ממנו - פסל עצמו, והעלים עצמו ממנו (לא דן אותו) ושלח אותו אצל רב נחמן, וגם מזה יצאה רעה. וזהו שאמר שמואל: אפילו באופן זה, לא לקח משום אחד כופר להעלים עיניו בו שלא לדונו ואשיב לכם.
ו. אמר רבי אלעזר בשלשה מקומות הופיע רוח הקדש, בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל, ובבית דינו של שלמה... בבית דינו של שמואל, דכתיב הנני ענו בי עד ה', ועד משיחו וכו' ויאמר עד, ויאמרו מבעי ליה, אלא יצאה בת קול ואמרה אני עד בדבר הזה (מכות כ"א).
ז. והמ"ד פ"י שכל אחד ואחד אמר "כן הדבר ה' יהיה עִדָּה", וכן משיחו יהיה עִדָּה.
ח. אמר להם הקב"ה אתם מעידים עליו על מה שבגלוי ואני

[יב] ואף כי לא היו מולכים בישראל וַיֵּצֵל ה' אֶתְכֶם עַל יְדֵיהֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם הַיּוֹשְׁבִים מִסְבִּיב (מ"ד)

וַתֵּשְׁבוּ בַּמֶּחֶ: יב אבל אתם כאשר וַתִּרְאוּ רֵאִיתֶם כִּי-נֶחָשׁ מִלֶּךְ בְּנִי-עֲמֹן בָּא עֲלֵיכֶם לְמַלְחָמָה וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִהְיָה כְּאַבּוֹתֵינוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא לַפְּנִיחָם בְּמַלְחָמָה כִּי אִם מִלֶּךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ

וְהוּא יִלְחֶם מַלְחֲמָתֵנוּ, הָגַם שִׁידוּעַ לָכֵם כִּי וַיְהִיחָה אֱלֹהֵיכֶם מִלִּפְנֵיכֶם (מ"ד): יג וְעַתָּה אֲבָל עַתָּה מֶה שֶׁעָבַר אֵין כִּי הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה, הוּא הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם מֵאֵת ה' וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: וְכִיּוֹן שֶׁהִקְבִּיחָה הַמְּלִיכָה וְאֵתָם חֲזָרְתֶּם וּבַחֲרַתֶּם בּוֹ מֵעַצְמְכֶם, אַחֵר כָּל זֹאת אֵין לְהַשִּׁיב וּמִלֹּךְ יִמְלֹךְ (מ"ד):

אִם-תִּירְאוּ אֶת-יְהוָה וְעַבַּדְתֶּם אוֹתוֹ וְתִשְׁמְרוּ מִצְוֹתָיו וְשִׁמַּעְתֶּם בְּקוֹלוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תִמְרוּ [תִּסְרְבוּ (ת"י) וְתִמְרְדוּ (מ"ז)] אֶת-פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְהִיתֶם גַּם-אַתֶּם וְגַם-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מִלֶּךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲזַי יִלֶּךְ הָיִיתָ לַפְּנִיכֶם לְמַלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם (מלבי"ם): טו וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִרִיתֶם אֶת-פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, אֵף שֶׁכְּבִיכּוֹל יַעֲזֹב אוֹתָם מִ"מ לֹא יִסֵּר הַשְּׁגַחְתּוֹ מִכֶּם לִגְמָרִי, אֲלֵא וְהִיתָה יָד-יְהוָה בָּכֶם כְּמוֹ שֶׁהִיְתָה [יג] וּבְאַבְתֵּיכֶם שֶׁהִכָּה אוֹתָם כָּל עֵת שֶׁמְרָדוּ בּוֹ (מלבי"ם): טז גַּם-עַתָּה אַחֵר שֶׁהִסְכִּים לְהַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ הַתִּיַּעֲבוּ וְרֵאוּ אֶת-הַדְּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה [יד] עָשָׂה לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יִמְלֵא שְׁאֵלוֹת הַשּׁוֹאֵל אֵף אִם הִיא רַעָה בְּעֵינֵי ה' וְלֹא לְטוֹבָה יִחְשַׁב (מ"ד): יז הֲלוֹא קָצִיר-חֲטִיטִּים הַיּוֹם וְלֹא זֶמֶן גְּשָׁמִים, וְהַמָּטָר לְקַלְלָהּ יִחְשַׁב, וְעַם כָּל זֹאת אֶקְרָא אֶל-יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן קָלוֹת וּמָטָר [טו] רַעֲמִים וּגְשָׁמִים וַיִּדְּעוּ וְרֵאוּ כִּי אֵף

עיונים והארות

שמו מבטחם בהשם יתברך ולא נהנו משום בריה, וכל דיין ורב המורה בלי כל פניה לעצמו, אין תקלה באה על ידו (עין באור "במעם לועז").

יב. עיין חסד לאברהם (מעין ה' נהר כה) שכתב שמשון גלגול נדב בן אהרן שלא רצה ליקח אשה לכן נענש שהיה טוחן בבית נשי פלישתים.

יג. ורז"ל פירשו "חטוטי דשכיבי" - דאמר מר בעוון חיים מתים נחטטים, כלומר אם תמרו את פי ה' תהיה יד ה' בכם וגם באבותיכם הממרים שמתו, שיוציאום מקברותיהם לבזיון (רד"ק פס' טו).

יד. וכשם שעל ידי תפלתי אני יכול לשנות את העתים, כך אם פגעה בכם מלחמה, היה כח בתפלתי לעמוד על האויב, ולא הייתם צריכים לשאול מלך בחיי, ואף על פי שאני זקן (רש"י).

טו. ורש"י ומלבי"ם פירשו בענין אחר וז"ל רש"י: והגשמים סימן קללה, וקשה בעיני הקב"ה להביא פורענות חנם, אף על פי כן יש בי כח, ואקרא אל ה' ויתן קולות ומטר.

(גדול שבגדולים), שנאמר (דברים יז, ט): "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם", וכי תעלה על דעתך, שאדם הולך אצל דיין שלא היה בימיו? אלא אין לך ללכת, אלא אצל שופט שבימך" (ילקוט שמעוני). מובא בספר מעם לועז בשם האלשיך הקדוש זיע"א רצה שמואל לומר להם בזה, שאין התשועה תלויה במלך, כי אם בזכות הצדיקים שבדור, ואל יעלה בדעתכם, שעל ידי המלך קונים אומץ לב, שהרי כשרצה ה' להושיע את ישראל, הביא שני צדיקים לעולם כדי להושיע אותם בזכותם, והיינו משה ואהרן. ואחרי הנחה זו - "התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה'", כאילו אני הופקדתי על ידי השם יתברך לערוך עמכם דין, כיון שאתם ראיתם שלא על ידי מלך ניצלתם מאויביכם, אלא בזכות הצדיקים, וזה היה בשעה שיצאו ממצרים, ושרו של מצרים קיטרג עליכם וזכותו של יעקב הצילם. וכן היה בזמן סיסרא וירובעל שנתן מזבח הבעל - ויעבוד ד'. ובדן הוא שמשון - בקדושת נזירותו, ויפתח שנאמר בו (שופטים יא, כט): "ותהי על יפתח רוח ה'". וכן את שמואל. שלושה גדולים באו ברמז (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן ה'" שמש בראשי תיבות: שמואל, משה, שמשון, כי שלושתם

שמילא ה' משאלותיכם, דעו **כִּי-רַעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם** לעצמכם, וגם **בְּעֵינֵי יְהוָה** (מ"ד)
לִשְׁאֹל לָכֶם מֶלֶךְ [טז]: **יִיָּקְרָא שְׁמוֹאֵל אֶל-יְהוָה** על המטר **וַיִּתֵּן יְהוָה קֶלֶת**
וּמָטַר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּיָּרָא כָּל-הָעָם מְאֹד כי חסאו ששאלו להם מלך **אֶת-יְהוָה**
וְאֶת-שְׁמוֹאֵל על שהמליכו מלך בחייו וכאילו מאסו בו (מ"ד): **יֵט וַיֹּאמְרוּ כָּל-הָעָם אֶל-שְׁמוֹאֵל**
הַתִּפְלֵל בְּעַד-עֲבָדֶיךָ אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶל-נַמּוֹת כִּי-יִסָּפְנוּ
עַל-כָּל-חַטֹּאתֵינוּ רָעָה הוספנו על עוונותינו עוד עוון (ת"י) **לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ**: **וַיֹּאמֶר שְׁמוֹאֵל**
אֶל-הָעָם אֶל-תִּירְאוּ הֲלֹא אַתֶּם כֹּה־עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל-הָרָעָה הַזֹּאת ואין להשיב **אֶךְ**
אֶל-תִּסּוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה ללכת אחרי האלילים **וְעַבַּדְתֶּם אֶת-יְהוָה בְּכָל-לְבַבְכֶם** ויכופר
העוון (מ"ד): **כֹּא וְלֹא תִסּוּרוּ** מאחרי ה' לילך אחרי האלילים **כִּי | אַחֲרֵי הַתְּהוּ אֱלֹהֵי הָאֱלִילִים אֲשֶׁר**
לֹא-יֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי-תֵהוּ הַקָּמָה הבל המה ואין בהם ממש (רד"ק): **כֹּב כִּי** אע"פ שאתם חוטאים (רש"י)
לֹא-יִטָּשׁ לא יעזוב (מ"צ) [יז] **יְהוָה אֶת-עַמּוֹ** והוא משגיח עליהם באופן נפלא **בַּעֲבוּר** שלא יתמעט **שְׁמוֹ**
הַגָּדוֹל בגויים שד' מושיעכם **כִּי הוֹאִיל יְהוָה** נשבע ה' (רש"י) **לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם לֹו** תמיד **לְעַם** סגולה
(רד"ק):

עיונים והארות

אמרו, בשעה שישראל עושין רצונו של מקום הוא עושה בשביל עמו ונחלתו. ובשעה שאין להם מעשים טובים עושה למען שמו הגדול. ורבנן אמרי, לאנשי חוצה לארץ בשביל עצמו, לאנשי הארץ בעבור נחלתו. הוי, כי לא יטוש ה' את עמו: (מדרש תהלים - מזמור צד).

כִּי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול - בין חייבין בין זכאין כך אי אפשר להניחם לפי שאי אפשר לעולם בלא ישראל. (מדרש רבה אסתר - פרשה ז פסקה יב).

כִּי לא יטוש - ודאי הוא כי לא יטוש ה' את עמו, והטעם הוא בעבור שמו הגדול, כי גם הם משותפים בשם, איך יטוש ה', ושמו תאמרו כי לא נאמר זה רק בצדיקים אך לא בכללות ההמון, לזה אמר כי הואיל ה' לעשות - את כללות ישראל יהיו לו לעם, שיהיו כלם צדיקים נאותים להיות לו לעם, כי חושב מחשבות בלבתי ידח ממנו נדח, כי יתקן כל הנפשות עד יהיו כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ, (אלשיך).

טז. צריך להבין מדוע בחר שמואל דוק בסימן זה של ירידת גשם בזמן קציר חטים? אלא ענין זה מתבאר יפה בפירוש המלבי"ם, הגשם הוא בודאי סימן ברכה מובהק, וכמו שכתוב (ישעיה נה, י): "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל". אולם כל זה כשהגשם מגיע בעתו ובזמנו, אבל כשהגשם בא בזמן קציר חטים, הרי הוא סימן קללה שהורס ומשחית את כל היבול, כך גם בקשתכם למינוי מלך, כאשר ה' הוא מלכם, ואתם זכיתם לשופט צדק ששכינה שרויה בו, אזי בקשת מלך הרי היא כגשם בזמן קציר חטים, ורק כאשר מבקשים מלך בזמן המתאים ובשעה הראויה לכך, אז הוא נחשב לדבר טוב ומועיל וחלה עליו ברכת שמים (מעדני שמואל).
ואף דכתיב "שום תשים עליך מלך" היינו מלך שעיקר דאגתו וענינו לפרסם שמו יתברך בעולם אבל הם שאלו מלך שילחם להם בכל הגויים ולכן לא עשו טוב.

יז. **כִּי** לא יטוש ה' את עמו - ר' איבו ורב שמואל בר נחמני